

№ 30 (484) 18 жніўня 2006

www.nn.by

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Э Т А ISSN 1819-1614

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Фонд выдання газеты «Наша Ніва». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

1991—2006: Рэспубліка Беларусь увайшла ў пераходны ўзрост.

Незалежнасьць

за даляглядам

Віталь Тарас: У чым наша памылка. **Старонка 4.** Сяргей Навумчык: Пад расейскім трыкалёрам і арлом. **Старонка 11.** Сяргей Кароль: Беларусь: перапрацаваны рэжым. **Старонка 14.** На фота: Івенец, 15-ты год незалежнасьці. Дом савецкі, плот лукашэнкаўскі, антэны настаўленьня на захад.

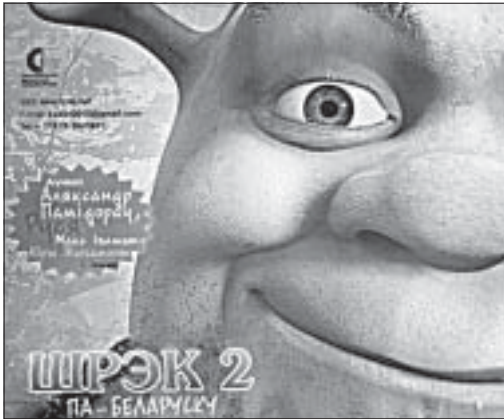
Гюнтэр Грас:
Чаму я перапыніў
маўчаньне?

Ляўрэат Нобэлеўскай прэміі быў эсэаўцам. **Старонка 30.**

Грас як быкаўскі сюжэт. **Старонка 30.**

Васіль Сёмуха: Хто з нас ня быў фашыстам? **Старонка 33.**

камэнтары

Віталь Тарас.
Незалежнасьць
за даяглядам 4

Сяргей Кароль. Беларусь:
перапрацаваны рэжым 14

Аляксандар Класкоўскі.
Філе марскога чорта 24

Павал Севярынец.
Свабода
ў канвэрце 28

меркаваньні

Сяргей Навумчык.
Пад расейскім трыкалёрам
і арлом 11

люстра дзён

«Звязда»: Ці не плянуецца
перавесці на расейскую
мову таксама выкладаньне
беларускае мовы
і літаратуры? 16

З Чыгіром не падоўжылі
кантракт 17

Што ня здохла,
прырэзалі 18

Нясная справа
Садоўскай 19

1028-старонкавы
ангельска-беларускі
слоўнік 19

Канцэрт Воюша 19

Пілігрымка ў Росіцу 20

Памяць пра Геніюш 20

Касьпяровіч не паедзе
вучыцца ў Польшчу 21

Будынак на Кірылы і Мятода,
7: рэканструкцыя ці
руйнаваньне? 21

Чаго варты «Саманд»? 22

У нумары

Школьнікаў — на бульбу 22

Хроніка 28

Яблык да Спаса 39

тэма

Гюнтэр Грас: Чаму
я перапыніў маўчаньне? 30

Грас як быкаўскі сюжэт 30

Васіль Сёмуха. Хто з нас
ня быў фашыстам? 33

рэпартаж

Край крыжоў 34

з усіх старон

Наш чалавек у Зымбабвэ 26

Зацёмкі антыпода 36

левым вокам

У дапамогу селькору.
Фэльтон Лёліка Ушкіна 25

гісторыя

Спадчына прафэсара
Лаўмяньскага 42

Шлях ад «Бацькаўшчыны»
да «Беларуса» 43

вольны час

Не сядзіцца ў хаце маці 40

Кіно на выходныя 41

Фотавыстава «За Свабоду
і Незалежнасьць» 41

Разгатая карона 45

Шрэк-2 па-беларуску 45

Дзе варта быць 45

«Дванаццаць апосталаў»
у Заслаўі 46

калі б...

Малюнкi Лёліка Ушкіна 47

УДАКЛАДНЕНЬНЕ

Фота, зьмешчанае ў №29 на с.1 і на с.5, на першай паласе было падпісана памылкова. Мусіла быць як і на старонцы 5: www.svaboda.org. Дзякуем аўтарцы, журналісты радыё «Свабода» Любоўі Лунёвай за яго.

Прапаў Антон Тарас

Ад 21 ліпеня знік сябар Беларускай асацыяцыі журналістаў, перакладчык Антон Тарас. У гэты дзень увечары ён апошні раз размаўляў з бацькамі праз тэлефон. З таго часу ён больш не выходзіў на сувязь.

Цэнтральны РУУС Менску вядзе следзтва па заяве бацькоў А.Тараса з 25 ліпеня. Паэней была ўзбуджаная крымінальная справа па факце яго знікнення. За гэты час удалося высветліць, што 22 ліпеня на імя Антона Тараса ў Баранавічах быў набыты білет да Кіева на пасажырскі цягнік 459 Рыга—Вільня—Сімферопаль у 1-шы вагон, месца №9.

Калі вы нешта бачылі ці ведаеце, што непасрэдна або ўскосна пралівае святло на тое, дзе можа быць Антон Тарас, — неадкладна зв'язьцеся з намі альбо зь ягонымі бацькамі ў Менску.

Антону Тарасу 31 ліпеня споўнілася 23 гады. У яго ёсць двухгадовая дачка Вера. Ён браў удзел у сакавіцкіх падзеях на Кастрычніцкай плошчы ў Менску. Быў затрыманы АМОНам і адбыў 11 сутак адміністрацыйнага арышту на Акрэсьціна.

Ён сын публіцыста «НН» Віталія Тараса і унук літаратара Валянціна Тараса. Ён сам друкаваўся ў «НН» як празаік у 1998—2000 гадах.

Тэлефоны БАЖ:
(375-17) 203-63-66, 226-70-98. Э-адрас:
baj@baj.ru

Тэлефоны бацькоў:
(375-17) 290-65-29; (375) 296-04-37-39;
291-57-49-01

Э-адрас бацькоў: vital_taras@tut.by

Муляж на дзвьярах БНФ

Пазэрства РНЕ ці правакацыя з мэтай адабраць офіс?

Раніцай 16 жніўня сакратарка ўправы Партыі БНФ, прыйшоўшы на працу, убачыла на дзвьярах офісу прыстасаваньне з сымболікай РНЕ. Па выкліку прыехалі сапэры. Высьветлілася, што гэта муляж выбуховага прыстасаваньня, вельмі падобны да сапраўднай міны заводзкай вытворчасці — цёмна-зялёны мэталічны кантэйнер. На ягоным днішчы была намалёваная свастыка-калаварот — эмблема РНЕ. З кантэйнера высыпаліся РНЕшныя ўлёткі.

Невядомыя таксама выпакталі чорнай смалой, якой карыстаюцца будаўнікі, дзвьеры й шыбы офісу БНФ.

Магчыма, зламысьнікі — калі гэта насамрэч сябры РНЕ — будуць знойдзеныя. Шэсьць гадоў таму супрацоўнікі аддзелу міліцыі Савецкага раёну затрымлівалі дзясяткі сяброў РНЕ, здымалі адбіткі пальцаў і фатаграфавалі іх для картатэкі. Правярць архівы нескладана.

Але намесьнік старшыні Партыі БНФ Аляксей Янукевіч мяркуе, што сёньняшняе здарэньне можа быць усяго толькі правакацыяй з мэтай пазбавіць партыю офісу ў цэнтры гораду.

АНДРЭЙ ЛІНКЕВІЧ

Незалежнасьць за даляглядам

25 жніўня спаўняецца пятнаццаць гадоў з таго дня, калі Вярхоўны Савет Беларусі надаў Дэкларацыі сувэрэнітэту статус канстытуцыйнага акту. Пятнаццаць гадоў — у новым эсе Віталя Тараса.

Учорашня газэты

Псыхалогі кажучь, што чалавек можа ўспрымаць як нешта цэласнае, непаруйнае тэрмін гадоў 11—12. Далей жыцьцё як бы разьбіваецца на фрагменты. Толькі ў гістарычным маштабе 15 гадоў — тэрмін невялікі. Асэнсаваць яго ня так лёгка. Бо для жыцьця чалавека — гэта амаль неабдымны пэрыяд.

Тое, што здавалася некалі важным, сёньня можа здавацца зусім ня вартым увагі, і наадварот. Таму газэтны пад-

шыўкі тут — вельмі кепскі дапаможнік. Ва ўчорашняю газэту, калі няма часгосьці больш прыдатнага пад рукой, нармальны чалавек загортае сьмецьце, каб выкінуць.

Нават самы прафэсійны і аб'ектыўны журналіст выхоплівае з рэчаіснасьці толькі тое, што, як яму здаецца, цікавіць публіку менавіта сёньня. Ён ня думае аб тым, як той або іншы факт будзе ўспрымацца ў гістарычнай пэрспэктыве ці нават заўтра. І правільна робіць, бо самы прайгрышны жанр — жанр палітычнага і гістарычнага прагнозу. Учорашні прагноз, нават спраўджаны, абсалютна нікога не цікавіць. На гэтым спекулююць астралогі кшталту Паўла Глобы. Ніхто ўжо ня памятае ягоньх прадказаньняў аб тым, што сталіца Беларусі пераедзе ў Віцебск ці што прэзыдэнтам Украіны будзе абраны ня Юшчанка і не Януковіч, а нехта трэці (Кучма?). А

сёньня Глоба ўжо гаворыць, што Лукашэнка будзе заўжды кіраваць Беларусіяй. Можа, ён будзе жыць вечна?

Насамрэч, спроба зразумець, што адбылося з краінай за апошнія 15 год, заўсёды ёсьць спробай зразумець, што адбылося з табой і тваімі ўяўленьямі.

Зоры над бульбай

«Я проснуўся — здрасте, нет советской власти!» Вядома, што незалежнасьць на Беларусь звалілася як сьнег на галаву. Але ці азначае гэта, што 23 жніўня, калі выйшаў Указ аб скасаваньні КПСС, мы прачнуліся ў іншай краіне? Спачатку трэба разабрацца, у якой краіне мы жылі дагэтуль. У Беларусі, у БССР, у Савецкім Саюзе? Адказ на гэтае пытаньне вельмі просты: хто як.

Нехта і ў 1970-я гады, гады «застою»,

Першая ноч незалежнасьці ў сталіцы.

У 1991 годзе Зянон Пазьняк і Аляксандар Лукашэнка, Яўген Новікаў і Галіна Сямдзянава працавалі разам.

Незалежнасьць нарадзілася ў свабодзе. Мітынгі 1991-га.

як пазьней сталі казаць, жыў у Беларусі. Ня толькі жыхары беларускіх вёсак, але й частка гарадзкой інтэлігенцыі, у тым ліку студэнцкай моладзі, пачувалася беларусамі, а ня часткай «новай гістарычнай фармацыі — савецкага народу». А нехта — такіх была пераважная большасьць — адчуваў сябе савецкім чалавекам. Зразумела, часам магла адбывацца эвалюцыя ў той або іншы бок.

Успамінаю, як падчас сваёй першай студэнцкай «бульбы» (вось дзе невыкараняльная савецкая традыцыя) ішоў верасьнеўскай ноччу полем, паглядаючы на зорнае неба. Начныя зараніцы надавалі таямнічаму краявіду рамантычны выгляд і настройвалі на адпаведныя думкі. У нейкі момант я ўявіў сябе маленькай часьцінкай вялікай краіны, якая раскінулася ад Балтыйскага мора да хрыбтоў Цяньшаню, сопак Камчаткі і Ціхага акіяну. Іншымі словамі — тым самым чалавекам, які «проходит как хозяин». І мяне перапаўняў гонар...

А потым я раптоўна пачаў рагатаць над самім сабой. І сапраўды, хіба ня сьмешна ганарыцца геаграфічным маштабам, тым, што нейкае ўтварэньне займае шостую частку сушы? Вакол такое хараство, я так утульна й самадастаткова пачуваю сябе сувымерным маштабам сваёй краіны... Імануіл Кант (той, што пісаў пра маральны закон унутры нас і пра зоры над намі) за ўсё жыцьцё, кажуць, ані разу не пакінуў родны Каралевец. А мне падавай нейкі Цяньшань, які калі й бачыў недзе, дык толькі ў «Клюбце кінавандраваньняў». (Была такая перадача на ЦТ, цалкам зьлізаная з французскага тэлебачаньня. Дарэчы, як і ўсе найбольш папулярныя савецкія тэлеперадачы: «У сьвеце жывёлаў», да прыкладу, ці «Міжнародная панарама». Так што традыцыя «злізваньня», толькі цяпер ужо ў Масквы, на БТ засталася з ранейшых часоў. І новы FM-радыёпраект Зімоўскага «Сцэнары-2006», форма падачы і ўсе журналісцкія прыёмы якой запазычаныя ў «Эха Масквы», таму сьведчаньнем.)

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

Незалежнасьць за даляглядам

Працяг са старонкі 5.

Але вярнуся на пачатак 70-х. У момант верасьнёўскага «азарэння» я адчуў усю штучнасьць і сьмешную пампэзнасьць савецкага патрыятызму ня розумам, а нейкім унутраным пачуцьцем. Назавём яго эстэтычным, хоць на эстэтычныя веды не прэтэндую. Была за савецкім часам папулярная сэрыя анекдотаў пра эстэту («Разумеете, я эстэт...»). Дык вось, меней за ўсё хацелася б нагадваць героя тых анекдотаў.

Фальшывы марш

Падлеткам з усёй музыкі я найбольш любіў вайсковыя маршы — савецкія і (сорамна прызнацца) нямецкія. Мне падабалася вайсковая падрыхтоўка ў школе, асабліва страявая, хоць я тады нікому б у гэтым не прызнаўся.

Але была шчэ музыка «Бітлз», «Ролінгстаў», «Лэд Зэплін». Толькі гэта ўжо крышку пазней. На той самай бульбе, у сельскім клюбе, так добра танчылася пад «Міс Уандэрбілд» «Уінге» ці пад «Жанчыну з пэрлінавымі валасамі» нейкага вугорскага рок-гурту. І тады ж, дарэчы, зьявіліся першыя неўразумелыя пытаньні: чаму, напрыклад, у маленькай Вугоршчыне столькі цудоўных рок-гуртоў (адзін «Лякаматыў» чаго быў варты!), а ў Беларусі — толькі «Песьняры» ды «Верасы»?

Так што мой выбар, мой першы зварот да беларушчыны адбыўся не праз Купалу і Коласа, не праз фальклёр і «Песьняроў». І не праз вугорскі рок, зразумела. (Нёмэн і ўсе астатнія будуць потым.)

А проста праз натуральнае сталенне, пазбаўленьне савецкіх густаў, штампаў і стэрэатыпаў як нейкага штучнага шкарлупіньня. Ці, калі скарыстацца вобразам значна пазнейшага часу, гэтак герой «Матрыць» адчуў усю ненаaturalнасьць, гідкасьць свайго запраграмаванага становішча ўнутры нейкай капсулы.

А нехта назаўсёды застаўся, як у кап-

Гэтыя людзі
заваявалі
для Беларусі
незалежнасьць.

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

суле, у падлеткавых гадах. І для яго паранейшаму самая цудоўная музыка — барабаны і фанфары. Яго адрас паранейшаму — ня дом і ня вуліца, а Савецкі Саюз. І ён паранейшаму марыць шпацыраваць пад камандай старшыні. Ці Лукашэнка, Пуціна, Януковіча — ня важна.

Некалі расейскі пісьменьнік-дысдэнт Андрэй Сіняўскі (ад палітычнага працэсу Сіняўскага і Даніеля ў пачатку 1960-х пайшоў панятка дысдэнтства)

казаў, што ў яго разыходжаньні з савецкай уладай не палітычнага, а чыста эстэтычнага парадку. У гэтым аўтар іранічных «Прагулак з Пушкіным» быў, вядома, крыху няшчырым. Усё ж, думаю, не эстэтычнае, але, найперш, этычнае пачуцьце рухала й рухае ўсімі дысдэнтамі ва ўсе часы. Але менавіта з этычных меркаваньняў нармальны чалавек ніколі не прызнаецца, што ім кіруе высокая мараль. Маральны чалавек натуральна пазьбягае патасу. Бо ад патасу,

катурнаў — адзін крок да няшчырасьці.

Іншая плошча

Шлях да Бога ў кожнага свой, і ён неспавядальны. Шлях да панятку Бацькаўшчыны і матчынай мовы ў кожнага таксама свой, неспавядальны.

Любоў да радзімы, як і любоў да жанчыны, — рэч глыбока інтымная. І вонкі яе не выстаўляюць. А калі нехта ўголас клянецца ў любові ды патрыятызьме, дык ад яго лепей трымацца далей. Гэта пра людзей такога кшталту сказана: патрыятызм — апошняе прыбежышча нягодніка.

Ад занадта гучных песьняў пра Радзіму за савецкім часам за вярсту патыхала казённым патрыятызмам і лжывым патасам. Рана ці позна нармальнага чалавека пачынала ванітаваць ад бясконцых сьпеваў пра Леніна, партыю, камсамол і пра тое, як нехта «в весеннем лесу пил березовый сок». Гэтаксама на ваніты цягне ад сучаснай расейскай папсы — усялякага роду «чакалядных зайцоў». Гэта ўжо, вядома, справа густу.

Але як добра, усё ж такі, што за 15 мінулых гадоў беларуская папса, фактычна, так і не зрабілася самастойнай зьяваю. І наўрад цяпер ужо стане, бо беларуская мова ўсё больш ператвараецца ў вачах публікі ў мову дысы-

дэнцкую. Вось яны, два паняткі, і сышліся — этычнае становішча эстэтычным. І наадварот.

Путч 19 жніўня атрымаўся сьмешным і правальным менавіта ў эстэтычным пляне. Пастаноўка атрымалася бяздарнай. Танкі на вуліцах, у якіх скончылася паліва. Віцэ-прэзыдэнт, у якога падчас прэсавай канфэрэнцыі дрыжаць рукі. Прэм'ер-міністар у запоі. Ельцын на танку. (Куды больш эфэктнае й драматычнае відовішча — расстрэл расейскага Белага дому з танкавых гарматаў.)

І толькі адзін кадар тых дзён урэзаўся ў памяць як сапраўдны прабліск надзеі — надзеі на іншае жыцьцё. Гэта помнік Дзяржынскаму, які лунае, падвешаны на кране, над Лубянскай плошчай, ля КГБ, у сінечы начнога маскоўскага неба.

Цяпер гэты помнік (няхай ягоная копія) стаіць у Менску.

Запамінальных кадраў жніўня 1991 году ў беларускай сталіцы не засталася. У адрозьненне ад красавіка таго году, калі плошча Незалежнасьці (тады Леніна) віравала ад тысячных натоўпаў рабочых, абураных падвышэньнем цэнаў, пасья папутчу на плошчу выйшлі некалькі соцень чалавек. Павінны былі прайсьці доўгія 15 год, каб у Менску здарыўся пуд яднаньня беларусаў. Але

гэта будзе зусім іншая Плошча.

«А 15-й гадзіне абстаноўка ў гарадах Беларусі заставалася спакойнай: мітынгаў, дэманстрацыяў, стыхійных хваляваньняў не было. Вайскавай тэхнікі і патрулёў на вуліцах Менску і на подступах да гораду пакуль няма».

З наведаньня інфармацыйнае агенцыі «Postfaktum». 1991. 19 жніўня.

Ці быў шанец?

Дык усё ж ткі ці быў шанец на пачатку і ў сярэдзіне 1990-х гадоў пачаць будаваць «ня толькі незалежную, але й свабодную» беларускую дзяржаву? Словы «незалежную, але свабодную» наўмысна бяру ў дзьвюхкоссе, бо на штучным супрацьпастаўленьні гэтых паняткаў і палягае сутнасьць справы.

Некалі, на пачатку мінулага стагодзьдзя, расейскі сатырык пісаў пра сучасніка-буржуа, якому немаведама чаго больш хацелася: «Канстытуцыі ці пястуржыны з хрэнам». Гэтаксама некаторыя лідэры беларускай апазыцыі, ужо на пачатку новага тысячагодзьдзя, няк ня могуць вызначыцца, за што ім змагацца — за свабоду свайго народу ці за дзяржаўны сувэрэнітэт?

Калі прызнаць той факт, што боль-

Працяг на старонцы 8.

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

Першым ідэю незалежнасьці паставіў на парадак дня лідэр Народнага Фронту Зянон Пазьняк.

Незалежнасьць за даляглядам

Працяг са старонкі 7.

шасьць цяперашняй апазыцыі родам адтуль — з канца 1980-х — пачатку 1990-х, з Чарнобыльскага шляху і маршаў на Курапаты, хто складаў, абіраў ці падтрымліваў апазыцыю ў Вярхоўным Савеце 12-га скліканьня, дык тады адказ на пастаўленае пытаньне мусіць быць адназначны. Не, не было шанцу ў Беларусі стаць свабоднай дэмакратычнай дзяржавай — такой, як Літва ці іншыя краіны Балты. Не было, бо гісторыя ня ведае ўмоўнага ладу.

Дзяржаўны сувэрэнітэт, назоў «Рэспубліка Беларусь», герб Пагоня, бел-чырвона-белы сыцяг (які ўпершыню ўнёс ў Авальную залю ВС дэпутат Лукашэнка разам з дэпутатамі Сямдзянавай і Каваленкам) — усё гэта было. І ўсё гэта мае безумоўную гістарычную каштоўнасьць. Прынамсі, ня меншую за абвясчэньне БНР у 1918 годзе.

Назоў і сымболіка былі прынятыя пад ціскам апазыцыі на чале з Зянонам Пазыняком. Адна яго прысутнасьць у

парлямэнцкай залі выклікала ў камуністычнай большасьці стан, блізкі да паралюшу. Але на папярэднім абзацы пералік дзясятненьняў нацыянальна-дэмакратычнай апазыцыі можна скончыць.

Не ўважаць жа за перамогу абраньне Шушкевіча сьпікерам Вярхоўнага Савету зь яго (сьпікерскімі) абмежаванымі да сьмеху паўнамоцтвамі? Альбо прызначэньне міністрам замежных справаў Беларусі партнамэнклятурнага Краўчанкі?

Апазыцыя вельмі хутка сталася бітай у літаральным сэнсе слова.

Прасунутыя і раскручаныя

Беларускую мову й сыцяг ў апазыцыі аднялі меней чым праз чатыры гады пасля абвясчэньня Рэспублікі Беларусі. (Так, БНР праіснавала нашмат меней — гістарычны прагрэс навідавоку.) Пішу тут пра апазыцыю, бо ні мова, ні гістарычная сымболіка не былі за гэты кароткі час усвядомленьня народам як уласны здабытак і несумненная каштоўнасьць. Але віна за гэта кладзецца ня толькі на апазыцыю ў палітычным сэнсе

слова. Віна на беларускай інтэлігенцыі.

Далёка ня ўсе яе прадстаўнікі (у тым ліку і тыя, хто далучае сябе да панятку інтэлігенцыя) змагаліся за мову асабістым прыкладам. А сярод выдаўцоў, журналістаў і пісьменьнікаў «дэмакратычнай хвалі» хапала прыхільнікаў «велькаго и могучего» як уяўнага сродку прапаганды беларушчыны сярод электарату. Мупу пакаяцца, бо сам цягам 1990-х гадоў меркаваў, што няма вялікай розьніцы, для якога выданьня пісаць — беларуска- ці расейскамоўнага. Абы ягоны кірунак быў «правільны», то бок дэмакратычны. Да якой глыбіні падзеньня, у тым ліку й чыста прафэсійнага, можа завесці «правільны» кірунак, можна бачыць на прыкладзе некаторых цяперашніх расейскамоўных «незалежных» выданьняў.

Зразумела, і яе «паўмоўныя», паўапазыцыйныя спаборнікі на рынку СМІ прасунуліся за апошнія гады ненашмат далей у заваёве чытацкіх сэрцаў. Калі «Наша Ніва» здолела атрымаць фантастычную перамогу ў гаспадарчым судзе — адстаяць клясычны правапіс, гэтую тэму калегі зь іншых газэт палічылі маргінальнай, каб пра яе запхат гаварыць. Расейскамоўныя СМІ — такія, як «БДГ», апрыйэры лічылі сябе вышэйшымі ці не на дзьве галавы за беларускамоўныя, квазі-маргінальныя мэды. Бо яны не займаліся марнай справай, не змагаліся зь ветракамі, але — інфармавалі насельніцтва. А насамрэч — выхо-

Беларускія нацыянал-дэмакраты, у адрозьненьне ад украінскіх, не знайшлі супольных інтарэсаў з былымі камуністамі.

За пятнаццаць гадоў незалежнасці беларусы адчулі сябе супольнасцю.

ўвалі ў чытачах цыннізм, прывучалі іх і сябе да думкі, што беларуская мова, увагуле беларушчына, нічога ня вартая, асабліва ў палітыцы. Дык што ж здзіўляцца, што закрыццё тыднёвікаў кшталту «Свабода», «БДГ» выклікала ў «прасунутых» калегаў зь іншых расейскамоўных выданняў хіба толькі млявы інтарэс, а ў чытачоў — павальную апатыю. Цікава, што дагэтуль найбольш масавыя і актыўныя за апошнія гады пратэсты чытачоў выклікала пагроза закрыцця «Нашай Нівы» — ня самай масавай, ня самай раскручанай і ня самай як на сёння вядомай у Беларусі газэты. Чытач у яе, як выявілася, ня быў заражаны тым цыннізмам і абьякавацьцю, якімі прасякнутае беларускае грамадства ў цэлым.

Ну, а дзе апынуліся найбольш «прасунутыя» і «раскручаныя» дэмакратычныя выданьні? Вядома, дзе. Тамсама, дзе ўсе астатнія. Можна сказаць, што ўладам усё адно, якія газэты закрываць — беларуска- ці расейскамоўныя. Абы не выступалі супраць улады. А можна сказаць інакш. Выдаўцам і рэдактарам расейскамоўных газэт не было справы да беларускай мовы як да зьявы, якая не

прыносіць тут і цяпер прыбытку. Але ў сытуацыі, калі грамадства губляе культурніцкія арыенціры, калі яно становіцца аморфным плебсам, пазбаўленым нацыянальных каштоўнасцяў, яму абсалютна да лямпачкі лёс усіх апазыцыйных газэт разам з усімі апазыцыйнарамі. Гэта — адплата за нацыянальны нігілізм і цыннізм апазыцыйных палітыкаў. Ня ўсіх, вядома. Але значная частка іх па-ранейшаму складае касць як так званай аб'яднанай дэмакратычнай апазыцыі.

Аб'яднанай на чым? На якіх каштоўнасцях? Свабоды? Сувэрэнітэту? Таго й іншага пакрысе? На ідэйных кампрамісах з уладай? На падачках (будзем называць рэчы сваімі імёнамі) Захаду?

А, праўда, наступаюць ужо новыя — мясцовыя выбары. Што ж, апазыцыйным СМІ трэба зноў набраць у рот вады. Ціха: ідзе выбарчая кампанія! З загодзя вядомым вынікам.

Хто каго заслужыў?

Вядома, падчас выбараў нельга крытыкаваць апазыцыю — тым больш калі яна выступае як аб'яднаная. Аднак пасля апошніх прэзыдэнцкіх выбараў

прайшло ўжо больш за сто дзён. І нават калі ўявіць, што на іх перамог адзіны кандыдат, дык і тады надыйшоў час, калі ўрад — сапраўдны, альбо цэневы, альбо меркаваны — павінен адказаць за свае дзеянні. Ці існую адсутнасць.

Нездарма кажуць, што ў перамогі тысячы бацькоў, параза — заўсёды сірата. Дык, можа, хоціць ужо ківаць увесь час на Мілінкевіча й Казуліна? Можа, і шараговым сябрам апазыцыі, а таксама тым, хто яе падтрымліваў, час прыгледзецца да саміх сябе, да таго, што мы зрабілі ня толькі за апошнія месяцы, а за гэтыя пятнаццаць гадоў. Адалі сваіх дзяцей у беларускія садкі й класы? Навучылі іх гаварыць па-беларуску? Сталі размаўляць выключна на мове? Абаранілі свайго калегу, якога звольнілі «за палітыку»? Падпісаліся на якое-небудзь беларускае выданьне?

Я зусім не заклікаю да самабічавання. Хай гэтае старадаўняе расейскае захапленне застанецца заняткам тых, хто яго прыдумаў.

Тут іншая справа, якая вяртае нас да пытання, ці быў у беларусаў шанец ці

Незалежнасьць за даляглядам

Працяг са старонкі 9.

ня быў?

Формула «кожны народ мае той урад, якога ён заслугоўвае» выглядае трапнай. Але не заўсёды яна пасуе. Прынамсі злоўжываць ёй ці абсалютызаваць яе ня варта. Некаторыя лічаць, што нямецкі народ (а разам зь ім — і габрэйскі?) заслужылі Гітлера і ўсё тое «ня толькі кепскае», што пры ім адбылося ў Нямецчыне. Магчыма. Але чыя тады заслуга Гётэ й Шылер, Розэнкрэйцэры, Бісмарк, канцлер Адэнаўэр, урэшце?

Дапусьцім, самі палякі вінаватыя ў тым, што імі, падобна таму, як ва ўсходніх дэспатыях, цяпер кіруюць крэйныя браты-блізьяты. Абодва — зацятыя прыхільнікі сьмяротнай кары і забароны аборту. (І тое, і другое ў адным флянконе!) Але хто, як не палякі, стварыў «Салідарнасьць», хто даў Януша Корчака, хто абіраў прэзыдэнтамі

Валэнсу і Квасьнеўскага? Зразумела, калі не хадзіць на выбары (а большасьць польскіх выбарцаў апошнім часам так і робяць), лічыць сябе вышэйшымі за палітыку ці далёкімі ад яе, то тады й ня трэба скардзіцца, што *нехта* галасаваў за Лукашэнку ў зьменшаным і адаптаваным польскім выданьні — пана Лепэра. Але ў тым і сутнасьць. У галасаваньні. У сумленных выбарах. Толькі ў гэтым выпадку й можна казаць пра «ўрад, якога народ заслужыў».

Калі выбараў і выбару няма, няма сэнсу казаць, што нейкі народ заслужыў Гітлера ці Кім Чэн Іра. Ад такіх разваг вельмі недалёка да таго, каб пачаць паўтараць за расістамі й юдафобамі: габрэі самі сябе загналі ў канцлягеры. Інакш кажучы, калі ім было гэтак кепска — чаму яны не супраціўляліся?

Заўважу пры гэтым, што «пасіўнасьць» габрэяў падабаецца сучасным мудрацам куды больш, чым іхная ж

мужнасьць і гатовасьць змагацца за свае сем'і ды бацькаўшчыну. Тады іх называюць агрэсарамі, памагатымі амэрыканскага імпэрыялізму й людажэрцамі — як у выпадку ўзброенага канфлікту з «Хізбалагам» у Лібане, напрыклад.

Гэтаксама ўдзельнік Слуцкага збройнага чыну падабаецца афіцыйнай прапагандзе куды менш, чым рахманы беларус, які нават у партызанах дзейнічаў выключна на загад мужных сталінскіх чэкістаў, а ворагаў пры гэтым забіваў гуманным дыстанцыйным мэтадам — з дапамогай міны на рэйках.

У беларускага народу шанец пабудоваць свабодную й незалежную дзяржаву ня толькі быў, але застаецца.

Нямецкі народ, які стаў прычынай і ахвярай (так, і ахвярай) самай жудаснай трагедыі ў XX ст., прайшоў праз ганебную капітуляцыю, акупацыю, голад і галечу, ганьбу нюрнбэрскага працэсу, падзел нацыі на дзьве. І ўсё-ткі ён адрадыўся. І ўзровень жыцьця ў сёньняшняй Нямецчыне адзін з найвышэйшых у сьвеце. І калі цяпер на міжнародным узроўні разглядаецца магчымасьць адпраўкі войскаў Бундэсвэру на мяжу з Ізраілем, гэта ўжо само сабою гаворыць аб тым, наколькі зьмянілася Нямецчына. І наколькі зьмяніўся сьвет.

І ў такім сьвеце у Беларусі і беларускага народу яшчэ застаецца свой шанец.

Пад расейскім трыкалёрам і арлом

У камісіі палаты прадстаўнікоў засядалі пад расейскім арлом. Камэнтар Сяргея Навумчыка.

На пачатку 1990-х мы, тагачасныя актывісты БНФ, казалі, што дзяржаўныя сымбалі і мова — гэтак жа важныя, як і эканоміка.

Мы памыляліся.

У параўнанні са сьцягам, з гербам, з мовай, эканоміка (якая ў жыцці грамадства, канечне, важная) ня мае ніякага значэння. Удакладняю: яна ня проста менш істотная ці мала істотная — яна ўвогуле ня мае значэння, калі на карту прастаўлены лёс сымбалю і мовы. Бо ад апошніх залежыць і лёс народу.

Гісторыя мае шмат прыкладаў, калі эканоміка адраджалася за некалькі гадоў у краінах, дзе прамысловасць і інфраструктура былі разбураны ўшчэнт (Нямеччына на мяжы 1940—1950-х). Але няма ніводнага прыкладу, калі б насельніцтва, якое згубіла нацыянальныя артыфакты, дасягнула б дабрабыту (некаторыя афрыканскія краіны, дзе разбураная грамадзянская супольнасць, ня могуць узняцца нават пры мільярдных датацыях Захаду).

Некалькі гадоў таму ў ЗША рэстаўравалі стары зорна-паласаты сьцяг незвычайнага вялікага памеру, зь якім звязаны славыты эпізод амэрыканскай гісторыі. Рэстаўрацыя рабілася ў лябараторыі некалькі год з выкарыстаннем самых каштоўных мэтадаў кансэрвацыі і каштавала некалькі мільёнаў (!) даляраў. Амэрыка — самая багатая краіна, але і тут хапае сацыяльных праблем. Напрыклад, больш як 40 мільёнаў грамадзянаў ЗША ня маюць мэдычнай страхоўкі. Заўважу, што гэта ня самыя бедныя — самыя бедныя акурат маюць сацыяльную страхоўку. Гэта — сярэдні пласт грамадства з даходам ад 50 да 75 тысяч даляраў на год, каму на працы страхоўку не даюць, а самому набыць задорага — бо трэба вышпачваць

Камісія палаты прадстаўнікоў па міжнародных справах і сувязях з СНД стала засядае пад расейскай сымбалікай.

крэдыт за жыльлё, вучобу дзяцей і г. д. Такая публіка пераважна адукаваная, яна чытае газэты і, натуральна, можа ў газэты напісаць. Аднак ні ў воднай амэрыканскай газэце не было дыскусіі: а ці трэба выдаткоўваць вялізныя грошы на кавалак матэрыі, ці ня лепш спачатку «падлячыць народ» (у варыянце менскіх лібэраляў было б — «накарміць»)? Ніхто не заклікаў да «прагматызму» менавіта таму, што амэрыканцы — надзвычай прагматычныя людзі і прыярытэты што ў асабістым, што ў дзяржаўным жыцці вылічваюць матэматычна дакладна.

Апошнім часам усё часцей даводзіцца чуць пра «непрагматызм» галадоўкі дэпутатаў БНФ у Авальнай залі парлямэнту ў 1995 г. Мне ж падаецца, што, пасля аднаўленьня Незалежнасьці, гэта самае важнае, што мы зрабілі ў тым Вяроўным Савеце, бо выступілі за сьцяг, герб і мову.

Мяне ўжо цяжка нечым здзівіць у беларускай палітыцы, але тое, што ўбачыў на ўэб-сайце палаты прадстаўнікоў Рэспублікі Беларусь, скажу без перабольшваньня, — шакавала. Тут зьмешчаны фатаздымак пасяджэньня камісіі па міжнародных справах і сувязях з СНД. Зьлева — чырвона-зялёны сьцяг, а справа — сьцяг Расейскай Фэдэрацыі. А на сьценцы, разам з «лукашэнкаўскім» гербам, прымацаваны расейскі дзьвюхгаловы арол.

Зазірнуў у архіў уэб-сайту — ранейшыя пасяджэньні ў гэтай камісіі таксама праходзілі пад расейскімі дзяржаўнымі сымбаламі.

На міждзяржаўных, міжпарлямэнцкіх сустрэчах прынята выстаўляць на стол сьцяжкі краінаў-удзельніц. На сустрэчах прэзыдэнтаў таксама ёсьць

Пад расейскім трыкалёрам і арлом

Працяг са старонкі 11.

дзяржаўныя сыяггі. Але тут, у памяшканьні Дому ўраду, расейскі сыяг выстаўлены стала, стацыянарна ды яшчэ прымацаваны на сыяне расейскі герб. «Палата» — не грамадзкая арганізацыя і не прыватная кантора, і міжнародная камісія — адна з ключавых камісіяў у парлямэнце кожнай краіны. Як значана на тым жа сайце, да кампэтэнцыі «палатачнай» камісіі належаць «пытаньні геапалітыкі, распрацоўка і ўдасканалваньне законаў аб зацьвярджэньні асноўных напрамкаў замежнай палітыкі», «палітычныя аспэкты праблемаў раззбраеньня і бясьпекі».

Наіўна думаць, што цяперашні «парлямэнт» распрацоўвае нешта самастойна ад лукашэнкаўскай адміністрацыі, яго функцыя — хаця б сымбалічная легітымізацыя прынятых прэзыдэнтам рашэньняў. Але тым большае значэньне набывае сымбаль, пад якім гэта адбываецца.

З усяго, што я ведаю пра так званую беларуска-расейскую інтэграцыю, гэтыя здымкі — найбольш яскравае сьведчаньне таго, як далёка зайшоў

працэс, які я ўсё ж вызначыў бы як анэксія. У сучасным сьвеце ня трэба (дакладней — не заўсёды трэба) уводзіць дывізіі, каб узяць пад кантроль чужую тэрыторыю. Ёсьць мэханізмы палітычнага, эканамічнага, заканадаўчага паглыненьня (дарэчы, апошнім цяпер і занятая «палата», паслядоўна праводзячы «ўніфікацыю» беларускага заканадаўства пад расейскае).

У 1995 годзе ў газэце «Свабода» я надрукаваў артыкул, у якім даводзіў, што галоўнай мэтай Лукашэнкі ёсьць Крэмль. Публікацыя выклікала зьдзіўныя камэнтары палітолягаў. Празь некалькі гадоў тыя ж самыя палітолягі былі вымушаны прызнаць слухнасьць аргумэнтаў, некаторыя на разьвіцьці гэтай тэмы зрабілі сабе кар’еру. Яшчэ празь некалькі гадоў А. Фядута апублікаваў свае ўспаміны, дзе пацьвердзіў і даволі падрабязна апісаў гэтую ідэю Лукашэнкі.

Мэмуары цяперашняга атачэньня пра сёньняшнія размовы ў прэзыдэнцкіх апартамантах — наперадзе. Але перакананы: як і раней, стратэгічнай мэтай Лукашэнкі ёсьць Крэмль. Кан’юнктура пакуль не на яго карысьць. Але сытуацыя можа зьмяніцца. Ва ўсялякім разе, ён робіць

усё, каб быць напалатове, каб дасягнуць сваёй мэты — і ня робіць нічога, што б яго ад гэтай мэты аддаляла.

Ізноў жа, уявім, гіпатэтычна, што прэзыдэнту Летувы Адамкусу прапануюць: аб’ядноўвай Летуву з Расеяй — і робісься гаспадаром Крамля. Мяркую, у адказ прагучэла б колькі спэцыфічных расейскіх словаў, за дзесяцігодзьдзі жыцьця ў ЗША не забытых былым змагаром з «энкавэд». Колькі б праіснавала Незалежнасьць Беларусі пры аналягічнай прапанове Лукашэнку? Пытаньне рытарычнае.

І нядаўня дыскусія ў «НН» — «Калі Лукашэнка выступіць за беларускую дзяржаўнасьць, ці павінна апазыцыя яго падтрымаць?» — на фоне гэтага ўяўляецца бессэнсоўнай. За беларускую дзяржаўнасьць ён ніколі ня выступіць. Мэта Лукашэнкі — зачысьціць тэрыторыю, якую потым можна выгадна прадаць. Мэта Крамля — узяць гэтую тэрыторыю (хто паспрабуе даказаць адваротнае, хай спачатку прыгадае, калі хоць аднойчы лідэры Расеі заявілі, што прызнаюць Незалежнасьць Беларусі).

Днямі Лукашэнка зрабіў прызначэньні ў сыстэме аб’яднанага штабу «арганізацыі дамовы аб калектыўнай бясьпекі» — так патрапіла, што там існуе ўпраўленьне каардынацыі плянаваньня, стасаваньня і падрыхтоўкі. Адбылося гэта на фоне ягонага заявы, што «нашае зацікаўленьне тут і наш удзел — гэта групоўка беларуска-расейскіх войскаў

АНОНС

Рэальна глядзячы на рэчы

Кажуць, першы віцэ-прэм’ер беларускага ўраду Уладзімер Сямашка моцна ганарыцца тым, што за час сваёй працы не пусьціў у Беларусь ніводнага расейскага прадпрымальніка. Кажуць, дырэктарскі корпус ад віцэ-прэм’ера Сямашкі проста ў

захапленьні. Кажуць, што ў сапраўднасьці ўстаноўку Сямашку дае той чалавек, які заўважаў яго на сярэднеперспэктывным заводзе “Гарызонт” і адправіў ва ўрад. Кажуць, што страўні зь мілымі сэрцу нацыяналістаў назвамі “Салодкі

фальварак” і “Ракаўскі бровар” (“...дэмакратаў апошні фарпост...”, як сьпявае Бартосік) належаць гэўнаму спадару Чыжу, якому някпеска лётаецца ў Драздах, а “Талака” й “Мірскі замак” — сыну іншай дамы з птушыным прозьвішчам...

Пра незалежнасьць, эканоміку й культуру: у наступным нумары “НН” — Андрэй Дынько адказвае Сяргею Навумчыку й Віталю Тарасу.

на заходнім напрамку». Стратэгію і тактыку гэтай «групойкі» распрацоўвае расейскі Генштаб. Ён жа і «каардынуе». Прыхільнікам тэорыі, што пры Лукашэнку краіна ўпершыню здабыла ды ўмацавала дзяржаўныя інстытуцыі, магу нагадаць, што ў 1993 годзе маскоўскі Генштаб толькі марыў пра ўплыў на стратэгічнае і апэратыўнае плянаваньне ў беларускім войску — вайсковую дактрыну ў той час вызначаў Вярхоўны Савет.

Сёньня «палата», калі б і пажадала гэта рабіць, выпрацоўвала б дыктрыну пад расейскім сьцягам.

У лёсе любой дзяржавы ваенны аспект, пытаньні абароны займаюць найважнейшае месца. Але і генэрал, і салдат, і кожны, хто хаця б дзень праслужыў у войску, ведаюць: калі

дывізія губляе сьцяг, камандзір ідзе пад трыбунал, а сама дывізія расфармоўваецца. Гэты закон няўхільна выконваецца і на вайне, бо «воля да перамогі» ва ўмовах баявых дзеяньняў — не абстрактнае паняцьце.

Сёньня ажыццяўляецца больш глябальная стратэгія, чым проста вайсковая, — стратэгія стварэньня «небеларускай Беларусі». Канчатковая мэта — зьнішчыць у беларусаў нацыянальную самасьвядомасьць, каб на рэфэрэндуме яны самі прагаласавалі за аб'яднаньне, і нават пры ўдзеле міжнародных назіральнікаў «дэмакратычна» паказалі патрэбны вынік. І нацыянальныя сілы ня маюць ні палітычнага, ні эканамічнага, ні — давайце назавем рэчы сваімі імёнамі

— вайсковага патэнцыялу, каб спыніць такі сцэнар, калі Масква і Лукашэнка пажадаюць яго давесці да канца.

Вам падаецца такі вынік плебісцыту нерэальным? Паверце, што ў пачатку 1995 году бальшыня палітолягаў лічылі, што і бел-чырвона-белы сьцяг, і «Пагоня» — назаўжды.

Але пачалі якраз са сьцяга, з герба, з мовы — і вось цяпер у ДOME ўраду на гаспадарскім месцы стаіць расейскі трыкалёр і вісіць двухгаловы арол.

Некалькі гадоў я спрачаюся з палітолягамі, якія лічаць, што «Незалежнасьці Беларусі нічога не пагражае». Аргумэнтам яны ня вераць.

Магчыма, цяпер яны павераць уласным вачам?

Прага

Хто народны?

Працяг з № 29.

Парлямэнт раз на пяць гадоў

Я за тое, каб званьне народнага пісьменьніка (мастака, артыста) надаваў парлямэнт у час сваіх адмысловых паседжаньняў. Дзеля выключэньня дэвальвацыі званьняў такіх пасяджэньні мусяць зьбірацца нячаста — напрыклад, раз на пяць гадоў. Добра было б нават прадугледзець парадак іхняга скліканьня ў Канстытуцыі. Дэбаты пра літаратуру ў парлямэнцкіх мурах пэўна падвысілі б ейны статус у грамадстве.

Вольф Рубінчык, палітоляг, кур'ер, Менск

Прызнаньне мае Арлоў

Калі гаварыць пра пісьменьнікаў, што маюць права цяпер называцца Народнымі, то скажу пра крытэры, паводле якіх мяркую. Званьне Народнага пісьменьніка, я ўпэўнены, мусяць зьяшчаць у сабе як ацэнку літаратурнага ўзроў-

ню майстра, так і адзнаку папулярнасьці аўтара, народнага прызнаньня. Значэньне мае ступень зладзённасьці творчасці, а таксама, думаю, і грамадзянская пазыцыя пісьменьніка.

Найбольш усім гэтым крытэрам у сучаснай Беларусі адпавядае Ўладзімер Арлоў. У мяне няма сумненьняў, што творчасць Арлова ўвойдзе (калі яшчэ не ўвайшла) ў залаты фонд беларускай літаратуры. Не падлягае сумненьню таксама яго папулярнасьць і актуальнасьць.

Калі ёсьць магчымасьць «прагаласаваць» і за іншых, хачу аддаць свой голас таксама за Генадзя Бураўкіна ды Андрэя Хадановіча.

Спадар з gmail.com

Я галасую за Ўладзімера Арлова.

Спадар з inbox.ru

На вашу прапанову хачу адказаць, што гэтае званьне

нам беларусам не пашкодзіла б, бо спрыяе стварэньню нацыянальнай эліты і усьведамленьню нацыянальнай годнасьці. Лічу, што гэтага званьня варта Вольга Іпатава, Рыгор Бардулін, Васіль Сёмуха, Валянцін Тарас, Уладзімер Арлоў, Вітаўт Чаропка.

Людміла Літвінава, Менск

Іпатава

Галасую за Вольгу Іпатаву
Зінаіда Крупская-Губарава, Вілейка

Зянон

Народным пісьменьнікам Беларусі варта назваць Зянона, бо ўсё, што ён піша, піша з думкаю пра наш народ. Піша геніяльна: трапна, даступна да масавага разуменьня, прароча. Многім час расплюшчыць вочы на літаратурны талент Пазьняка, калі ўжо нешта замінае ім успрыняць ягоны талент палітычны.

Карцаў, Менск

Тым, каму дала гісторыя

1. Наўрад ці варта гэтую гульнію пачынаць, бо ў на-

шых умовах гэта можа прывесці да ганеньня намінаваных і спарадзіць плейму «народных» ад паралельнай структуры. А некаторыя і па «кумпале» ў сваім доме атрымаюць.

2. Народнага павінна прысуджаць структура, упаўнаважаная народам і падкантрольная яму, з *апрабаваньнем* празь сіта гісторыі. Толькі чалавек (мастак), які ўвесь свой талент, розум і здароўе аддаў служэньню *нашаму* народу мае падставу называцца народным. Калі ж гаварыць, каму б я сёньня даў званьне народнага, дык гэта Багушэвічу, Багдановічу, Геніюш і Арсеньевай. Наша *гісторыя* ім дала гэтае званьне. Той, хто ня «цэніць» нашае мовы паводле «общедэмакратических» меркаваньняў, — ня наш народны! Калі толькі практыкуецца ў плячэньні слоў, не ідзе сёньня на барыкады — не народны!

3. Менш за ўсё трэба браць пад увагу меркаваньне калег-мастакоў, бо амаль усе яны сябе ставяць вышэй за іншых, усе яны з хвораі амбіцыяй.

І.Крамко, Менск

Сёння Беларусь перапампоўвае вялікую колькасць перапрацаванай расейскай нафты ў Эўразьвяз. Што гэта азначае для эканомікі й пэрспектываў дэмакратызацыі? Камэнтар **Сяргея Караля**.

«Беларусь — гэта краіна з эканомікай, залежнай ад гандлю і арыентаванай у бок Эўропы». Гучыць нібыта ва ўнісон з бачаннем змагарных апазыцыйных палітыкаў, але на самай справе менавіта такое ўражаньне пакідаюць статыстычныя паказнікі гандлю ЭЗ. Больш за палову экспарту Беларусі ідзе ў Эўропу, і мільярды эўра прыбыткаў цякуць у Беларусь. Падаецца, што сёння Беларусь знаходзіцца ў нашмат лепшым стане, чым яшчэ тры гады таму, калі яе састарэлыя тавары не былі канкурэнтаздольныя нават у Расіі. Што ж адбылося за апошнія некалькі год?

У 2003 г. экспарт Беларусі ў Вялікабрытанію, які складаў 32 млн даляраў, можна было не заўважаць як дробнае статыстычнае адхіленьне. Але праз два гады Вялікабрытанія пачала імпартаваць тавараў на суму большую, чым у 12 разоў. А ў 2006 г. беларускі экспарт набліжаецца да сумы звыш 700 млн даляраў. Сёння паводле паказчыкаў экспарту ў Вялікабрытанію Беларусь апыраджае Украіну.

Збольшага па ўсім ЭЗ карціна тая ж самая: паміж 2003 і 2005 г. беларускі экспарт у 25 краінаў ЭЗ падвысіўся на 70% і склаў лічбу ў 3,3 млрд эўра за мінулы год. Калі яшчэ тры гады таму меней за 20% экспарту Беларусі прыпадала на ЭЗ, дык цяпер доля беларускага экспарту ў ЭЗ перавышае 50%.

Эўрапейская эканоміка?

Гэта цудоўнае пераўтварэньне. Аднак нават большым чудам ёсць тое, наколькі няшмат увагі яму надавалася. Тут маецца простае тлумачэньне: гэты рост цалкам

Сяргей Кароль — фінансавы аналітык. Вырас у Беларусі, працуе ў ЗША.

абумоўлены пераменаў на глябальных рынках энэргіі. Сярэднегадавая цана на нафту ў пэрыяд з 2003 да 2005 гадоў падвоілася, тады як экспарт нафтавых прадуктаў зь Беларусі павялічыўся ў 2,7 раза, апыраджыўшы рост кошту на нафту.

Рост беларускага нафтавага экспарту — гэта вынік адмысловай палітыкі ўраду, накіраванай на выкарыстаньне савецкай спадчыны: перапрацоўчых заводаў у Мазыры й Наваполацку, якія ачышчаюць расейскую нафту й прадаюць яе на Захад. Гэтыя заводы, магутнасьці якіх нашмат перавышаюць патрэбы Беларусі, былі пабудаваныя ў рамках энэргетычнай стратэгіі Савецкага Саюзу ў 1970-я гады. У той час рост цэнаў на нафту адцягнуў скон савецкай эканомікі яшчэ на адно дзесяцігодзьдзе. Відавочна, што прэзыдэнт Лукашэнка спадзяецца на падобны ж эфэкт для свайго рэжыму.

Беларускія заводы, пабудаваныя ў брэжнеўскія часы, аднавілі сваю працу, і толькі за два гады аб'ём перапампаванай імі нафты ў Эўропу ўзьняўся на 37%. Доля паліва ў агульным гандлёвым абароце ўзрасла з 36% да 56%. Атрыманьня на гэтым грошы складаюць больш за 15% агульнага нацыянальнага прадукту. Гэтаксама, як у блізкаўсходняй нафтавай краіне, росквіт Беларусі цяпер грунтуецца на нафце.

Бум на грошы суседа

Але ў адрозьненне ад большасці іншых нафтавых дзяржаваў, Беларусь ня мае сваіх уласных мінэральных радовішчаў. Яна займаецца толькі перапрацоўкай сыравіны, якую атрымлівае з Расіі. Нафта складае прыблізна 40% беларускага экспарту, а таксама каля 40% яе імпарту. Можна сказаць, што эканоміка краіны ператварылася ў трубу, пасярэдзіне якой знаходзіцца нафтаперапрацоўчы завод.

Перапрацоўка чужога нафты — неблагі бізнэс, асабліва ў часы, калі

Беларусь:

сусьветныя перапрацоўчыя магутнасьці не адпавядаюць попыту. Менавіта такія часы назіраюцца цяпер. Але звычайна гэта не дае такі прыбытак, які сёння атрымлівае Беларусь. Яраслаў Раманчук, намеснік старшыні Аб'яднанай грамадзянскай партыі, кажа, што, паводле афіцыйнай статыстыкі Беларусі, у пэрыяд з 2003 да 2005 году розьніца паміж рынкавай цаной расейскай сыравіны й цаной, якую плацілі за яе беларускія перапрацоўшчыкі, вагалася ў межах 35—45%. Іншыя аглядальнікі даюць такія ж лічбы.

Такая розьніца дазваляе беларускім нафтаперапрацоўчым заводам зарабляць каля 10 даляраў за барэль нафты нават з улікам непрыбыткавага ўнутранага спажываньня нафты. (Дзеля параўнаньня: эўрапейская перапрацоўчая прамысловасьць, якая ня мае доступу да бязьмернай колькасці расейскай сыравіны, у 2005 г. губляла на адным барэлі каля 4 даляраў.) Гэта фантастычныя прыбыткі: сама Расея зарабляе на здабычы меней, чым дазваляе зарабляць Беларусь на перапрацоўцы.

Неймавернае ператварэньне

Цяпер гэты прыбытковы бізнэс дае Беларусі амаль 1 млрд даляраў штогод. У краіне, якая кіруецца асабіста прэзыдэнтам, вельмі добра зразумела, на што ідзе гэты здабытак: на пабудову Нацыянальнай бібліятэкі, на адзначэньне дзяржаўных сьвятаў, на закупку тэхнікі для міліцыі. Безь пераменаў у Расіі трансфармацыі Беларусі ў нафтавую дзяржаву не адбылося б. Сапраўды, гэта неймавернае пераўтварэньне, якое, пачынаючы з 2003 г., адбылося ў магутнага беларускага суседа на ўсходзе, мае яшчэ адзін аспект. Яшчэ некалькі год таму простая інтэграцыя беларускай эканомікі ў расейскую была немагчымая. Нягледзячы на ўсю сваю алігархічнасьць, хаатычнасьць і

перапрацаваны рэжым*

карумпаванасць, якія толькі могуць быць, у Расеі ўсё ж існаваў рынак, які не кантраляваўся дзяржавай. Сёння зусім іншая рэч. Усё яшчэ працуючы паводле рынкавых прынцыпаў, прывабліваючы замежны капітал і беручы ўдзел у глябальных эканамічных ключах, Расея аднаўляе цэнтральную ролю

Пры карпарацыі «Пуцінская Расея» Беларусь займае месца невяліччай даччынай кампаніі, якой дазволена рафінаваць расейскую нафту.

дзяржавы ў кіраванні эканомікай. Яе кіраўніцтва пераследуе адмысловую стратэгію стварэння моцнай, але цэнтралізаванай нацыянальнай эканомікі, што будзеца на грунце энэрганосьбітаў.

Большая роля рынку

Рацыяналізаваўшы й часткова рэнацыяналізаваўшы сваю энэргетычную прамысловасць, Крэмль стварыў сыстэму, пры якой асноўныя буйныя кампаніі кіруюцца сучаснымі й былымі прадстаўнікамі ўраду, а таксама асабістымі палчнікамі прэзідэнта Пуціна. Пры гэтай навастворанай расейскай карпарацыі Беларусь займае месца невяліччай даччынай кампаніі, якой дазволена перапрацоўваць расейскую нафту дзеля падтрыманьня на плаву яе савецкай прамысловасці, якая ў адваротным выпадку прыйшла б у заняпад.

Менавіта ў той час, калі павялічылася роля дзяржавы ў расейскай эканоміцы, Лукашэнка стаў дазваляць большую ролю рынку ў сваёй эканоміцы. У адрозьненне ад Пуціна, яму ня трэба прызначаць сваіх людзей на галоўныя кіроўныя пасады, бо ў Беларусі ніякі сур'ёзны бізнэс не магчымы бяз сувязі з прэзідэнцкім апаратам. У выніку, дзьве дзяржаўныя сыстэмы

збліжаюцца, і гэта мае выразныя палітычныя наступствы менавіта з улікам залежнасці Беларусі ад нафты.

Што ўсё гэта значыць?

Па-першае, апазыцыя мусіць прызнаць, што яе традыцыйная тэза аб правальных дзеяннях рэжыму ў эканоміцы ня будзе спрацоўваць, пакуль мільярды эўра цякуць у краіну. Стан сэктараў эканомікі, не завязаных на нафце, хутка пагаршаецца, але ж падтрымліваецца за кошт пераразьмеркаваньня нафтавага прыбытку. Субсыдыі, якія ідуць на выплату заробкаў, працягваюць ствараць уражаньне нармалёвасці шляхоў разьвіцця краіны ў вачох звычайнага працаўніка. Апазыцыі патрэбная іншая тэза.

Выступы падчас выбарчай кампаніі аднаго зь лідэраў апазыцыі, Аляксандра Казуліна, які цяпер за кратамі, могуць стаць карысным узорам. Сп.Казулін хутчэй імкнуўся не да пераконваньня сваіх прыхільнікаў у тым, што эканоміка стагнуе, а гаварыў пра тое, як прыбыткі ад так званага эканамічнага цуду не трапляюць да звычайных работнікаў. І ўсё гэта адбываецца на фоне раскошнага ладу жыцьця пралукашэнкаўскай эліты.

Па-другое, Эўропа цяпер — асноўны гандлёвы партнэр Беларусі, а гэта азначае, што яна мае нашмат большы ўплыў, чым уважалася дагэтуль. Эўропа нашмат больш уплывае на Беларусь, чым на Расею, ад якой вельмі залежыць яе энэргетыка. Нават калі Эўропа набывае паліва ў Беларусі, яна не залежыць ад апошняй, бо перапрацоўваць нафту можа хто заўгодна, і толькі некалькі краінаў на самай справе маюць яе. Нават вялікая па беларускіх памерах колькасць паліва, што экспартуецца ў Эўропу, складае толькі 3% ад усяго расейскага экспарту паліва. Таму беларускія пастаўкі можна лёгка замяніць на паслугі іншых

перапрацоўшчыкаў.

Цяжкі гандаль

Наўпроставыя сур'ёзныя санкцыі супраць Беларусі або, урэшце, супраць экспарту паліўнай прамысловасці будучы надзвычай эфэктыўныя. Аднак таксама будзе цяжка рэалізаваць санкцыі з улікам акалічных стратаў і тых магчымасцяў прапаганды для Лукашэнкі, якія яны створаць. Але сама пагроза санкцыяў і дэманстрацыйнае падкрэсьліваньне беларускай залежнасці ад Эўропы могуць мець пэўны ўплыў. Зразумела, што таксама не існуе ніякіх абмежаваньняў на грамадзкія кампаніі апазыцыйных актывістаў супраць эўрапейскіх энэргетычных кампаніяў, якія гандлююць з дыктатарам. З гледзішча ўтрыманьня сваёй глябальнай рэпутацыі моцны ціск на кампаніі можа мець істотныя наступствы.

Нарэшце, усё яшчэ існуе магчымасць поўнага зьліцця Беларусі з Расеяй, паводле мадэлі спалучэньня палітычнага аўтарытарызму з эканамічным. Калі гэта здарыцца, дык у блізкай будучыні практычна знікнуць шанцы на зьмену палітычнага рэжыму ў Беларусі.

Вельмі магчыма, што, калі часова нафтавая манна зможа спрычыніцца да больш устойлівай, больш сучаснай і больш адкрытай дыарыентаванай на будучыню эканомікі, бальшыня беларусаў пойдзе сьледам за малайзійцамі, карэйцамі і кітайцамі, якія ў розныя часы з задавальненьнем мянялі вялікую частку палітычных свабодаў на пэўныя гарантыі для свайго дабрабыту.

Пераклаў паводле *Transitions Online* Карэн Акапаў

* У арыгінальным назове на ангельскай — *Belarus: A Refined Regime* — удаля выкарыстоўваецца гульня словаў, бо прыметнік *refined* можа азначаць як «удасканалены», так і «ачышчаны ад сумесьяў», «перапрацаваны», калі гаворыцца пра нафту.

«Звязда»: Ці не плянуецца перавесці на расейскую мову таксама выкладаньне беларускае мовы і літаратуры?

Дзяржаўныя ўстановы насуперак патрабаваньням Закону аб друку не даюць адэкватных адказаў на запыты незалежных газэтаў, як «Наша Ніва». Аднак ад пытанняў «Звязды» Міністэрства адукацыі ўцячы не магло. Перадрукоўваем публікацыю «Звязды» на тэму пераводу выкладаньня гісторыі Беларусі на расейскую мову. Камэнтары тут лішнія.

Шквал званкоў абрушыўся на рэдакцыю: няўжо і праўда, што гісторыю Беларусі ў беларускіх школах будуць выкладаць па-расейску? Гэтае пытаньне я адрасавала начальніку аддзелу выкладаньня грамадазнаўчых дысцыплін упраўленьня вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь **Надзеі Гапушчанцы**.

— Перш за ўсё, я хацела б адзначыць, што ў адпаведнасьці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, Законам аб адукацыі і Законам аб мовах — грамадзянам нашай краіны гарантавана права выбару мовы навучаньня і выхаваньня. Гэтая пазыцыя таксама замацаваная ў новым законе «Аб агульнай сярэдняй адукацыі», які быў прыняты сёлета 5 ліпеня. Вызначэньне статусу школаў або клясаў па мове навучаньня ажыццяўляецца паводле рашэньня мясцовых выканаўчых і распарадчых органаў, з улікам пажаданьняў навучэнцаў і іх законных прадстаўнікоў.

Другое, на што хачу звярнуць увагу. У 2006 годзе зацьверджаныя новыя Правілы прыёму ў вышэйшыя і сярэдня спецыяльныя навучальныя ўстановы. Абітурыенты маюць права здаваць профільныя іспыты на беларускай або расейскай мове (на выбар). Гэта датычыць і гісторыі Беларусі — на шэрагу спецыяльнасьцяў уступны іспыт з гэтай дысцыпліны ўведзены як профільны.

Калі мы далі права выбару абітурыентам, калі наша заканадаўства дае права выбару мовы навучаньня сярэднім і вышэйшым навучальным установам, то мы мусім стварыць адпаведныя ўмовы для рэалізацыі гэтага права і забясьпечыць іх адпаведнай вучэбнай літаратурай — падрыхтаваць падручнікі і выдаць іх і на беларускай, і на расейскай мовах.

— На беларускай мове падручнікі на гісторыі Беларусі ўжо выдадзены...

— Яны выдаваліся ўвесь час і будуць выдавацца пастаянна для ўсіх навучальных устаноў зь беларускай мовай навучаньня і для навучальных устаноў з расейскай мовай навучаньня (на іх выбар); школы забясьпечаныя імі цалкам, ніякіх праблемаў няма. Але мусяць быць таксама і падручнікі на расейскай мове.

Права выбару — вельмі важны аспект. На сёньня ў нашай сыстэме адукацыі вучэбная літаратура выдаецца на васьмі мовах.

Яшчэ адзін важны нюанс. Сёньня мы хочам, каб гісторыю Беларусі ведалі і суседнія краіны. Яны лепш разумеюць

...мы хочам, каб гісторыю Беларусі ведалі і суседнія краіны.

напісанае па-расейску. У нас, безумоўна, існуюць падручнікі на гісторыі Беларусі і на расейскай мове. Для ВНУ — гэта падручнік у дзвюх частках пад рэдакцыяй Якава Трашчанка, дацэнта Магілёўскага дзяржаўнага ўнівэрсытэту імя Куляшова. Ёсьць і «Очерки по истории Беларуси» П. Чыгрынава для ВНУ, праграма па гісторыі Беларусі для ВНУ таксама выдавалася на расейскай мове.

Цяпер, як вы ведаеце, мы падрыхтавалі і выдалі вучэбныя дапаможнікі «Вялікая Айчынная вайна савецкага народу (у кантэксце Другой сусветнай вайны)» — як для ВНУ, так і для сярэдніх устаноў. Кнігі выдадзены на дзвюх мовах. Хачу адзначыць, што яны выклікалі вялікую цікавасьць у на-

шых суседзяў. Мы прэзэнтавалі 18 абласцям Расеі гэтыя выданьні. У іх 70 адсоткаў матэрыялу — пра ўнёсак беларускага народу ў Перамогу над фашызмам. Такім чынам, з гераічнай старонкай гісторыі нашай дзяржавы могуць пазнаёміцца іншыя краіны і асабліва моладзь.

Калі будуць падручнікі на расейскай мове, то больш будуць ведаць пра Беларусь у сьвеце — пра яе складаную, цікавую гісторыю, сучаснае разьвіцьцё, культуру, навуку. У асобных краінах, на жаль, сёньня яшчэ мала ведаюць пра Беларусь.

— Калі нашыя дзеці будуць вучыць гісторыю Беларусі па-расейску, то хіба ў сьвеце больш даведаюцца пра нашу краіну?..

— Я кажу пра неабходнасьць мець падручнікі на расейскай мове. Тым больш, у нашы ВНУ паступаюць і абітурыенты з Расейскае Фэдэрацыі і іншых краінаў — мы зацікаўленыя ў тым, каб і яны ведалі нашу гісторыю.

У рамках Саюзнай дзяржавы мы праводзім алімпіяду для школьнікаў «Расея—Беларусь: гістарычная і духоўная аднасьць». У ёй бяруць удзел вучні з усіх рэгіёнаў нашай рэспублікі і з многіх рэгіёнаў Расейскай Фэдэрацыі. А пытаньні зь большага прысьвечаныя літаратуры і гісторыі. Беларускія вучні вывучаюць гісторыю Расеі, расейскую літаратуру. А расейскія вучні ня маюць дадатковай магчымасьці знаёміцца з гісторыяй Беларусі, беларускай літаратурай, бо ў іх няма адпаведных дапаможнікаў.

— І ўсё ж, калі гаварыць пра беларускіх школьнікаў: што значыць «права выбару»?.. Ці пасьля міністэрскага рашэньня ва ўсіх расейскамоўных школах гісторыя Беларусі будзе — аўтаматычна — выкладацца па-расейску? А дапусцім, калі вучань захаце працягнуць вывучаць гісторыю па-беларуску — ці будзе ў яго гэта «права выбару»?

— Яшчэ раз паўтару: выканаўчыя і распарадчыя органы ў адпаведнасьці з заканадаўствам выбіраюць, на якой мове будзе працаваць навучальная ўстанова, — на расейскай або беларускай. Акрамя таго, навучаньне ў шэрагу ўста-

новаў ідзе на дзвюх мовах: у расейскамоўных школах ёсць клясы, у якіх навучаньне вядзецца па-беларуску.

Мы даём права выбіраць. Гэта значыць, расейскамоўная школа можа пакінуць выкладаньне гісторыі Беларусі на беларускай мове.

— **Чытачы пытаюцца: ці ня ёсць гэтае рапэньне штучным, «высмактаным з пальца»? У якасьці аргумэнта прыводзяць «моўнае» цэнтралізаванае тэставаньне. Колькі сёлета было выпускнікоў беларускамоўных сярэдніх школаў?**

— У 11-х клясах сёлета навучалася каля 95 тысячаў вучняў: зь іх амаль 22 тысячы — на беларускай мове і 73 тысячы — на расейскай.

— **А цэнтралізаванае тэставаньне на беларускай мове здавала больш за 75 тысячаў чалавек, на расейскай — больш за 96 тысячаў. Калі супа-**

ставіць лічбы: многія выпускнікі расейскамоўных школаў выбралі тэст на роднай мове. Гэта сьведчыць пра тое, што яны ведаюць родную мову і хочуць, каб асяродак яе ўжываньня пашыраўся.

— Гэта так. А давайце паглядзім на ЦТ па гісторыі Беларусі. Яго праходзіла 31 600 абітурыентаў. 6455 чалавек здавалі тэст на расейскай мове. Гэта пры тым, што навучаньне па прадмеце вядзецца на беларускай мове. Мне здаецца, гэта даволі значная лічба ў дадзенай сытуацыі.

Да нас у Міністэрства пэрыядычна паступалі звароты адносна таго, што мы не даём магчымасьці вывучаць гісторыю Беларусі на расейскай мове.

— **Чытачы просяць удакладніць: ці не плянуецца перавесці на расейскую мову таксама выкладаньне беларускае мовы і літаратуры?**

— Ну, гэтае пытаньне, адчуваю, з разраду жартаў. Зразумела, у нашай краіне такога адбыцца ня можа. Наагул, у 2001 годзе Міністэрствам адукацыі прынята праграма дадатковых мераў па пашырэнні выкарыстаньня беларускае мовы ў сыстэме адукацыі. Адпаведныя захады прымаюцца, у тым ліку і ў гарадзкой мясцовасьці. Да 1 верасьня гэтага году будзе выдадзена 175 найменьняў падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для агульнаадукацыйных устаноў (наклад — 6 063 497 асобнікаў), зь іх 81 найменьне — на беларускай мове (наклад — 2 607 500 асобнікаў).

— **Дарэчы, а колькі беларускіх школаў у Менску?**

— У сталіцы 234 сярэднія агульнаадукацыйныя навучальныя ўстановы, зь іх 4 беларускамоўныя гімназіі і 43 школы зь дзвюма мовамі навучаньня.

Чыгіру не падоўжылі кантракту

Алесь Чыгір адпрацаваў 13 гадоў настаўнікам гісторыі ў бабруйскіх школах. За гэты час ня меў ніводнага спагнаньня. Малыя яго любілі. Ён ведаў да іх падыход, бо сам гадуе трое дзяцей — дачку Алісу і сыноў Міраслава і Ёсвалада. Ды чакае чацьвёртае. Нягледзячы на ўсё гэта, ведамства міністра Радзькова звольніла яго адным росчыркам пярэ.

Спосаб: не падоўжаны кантракт. Падстава: удзел у Дні Волі ў «працоўны час». Між тым Дзень Волі адбываўся ў суботу, калі заняткі ў Алесь скончыліся.

Дык прычына?

Алесь — адзін з самых харызматычных лідэраў нацыянальнага руху ў рэгіёнах, вядомы ня толькі ў Бабруйску (дзе ў 2003 годзе ён бліскуча перамог прадстаўніка гарадзкой вэртыкалі на выбарах у дэпутаты гарсавету) і на радзіме, у Гомельшчыне. Дарэчы, да былога прэм'ера Міхаіла Чыгіра Алесь ніяка-

га дачыненьня ня мае.

«НН»: Спадару Алесь, што Вы збіраецеся рабіць у гэтай сытуацыі?

АЧ: Зьбіраюся змагацца. Хоць у нашай краіне змаганьне па такіх пытаньнях носіць выключна фармальны характар. Я даў ім часу абдумацца да 31 жніўня, калі маё пытаньне ня будзе вырашана станоўча, то я маю права зьвяртацца ў суд. У мяне ж трое малых дзяцей. Ня выключана, што я нават буду выкарыстоўваць больш радыкальныя мэтады змаганьня, як, скажам, галадоўка.

«НН»: Сп.Алесь, ці цяжка ў Бабруйску знайсці працу?

АЧ: Для мяне папросту немагчыма, пра гэта мне адкрыта казалі, калі не падаўжалі кантракту.

Выпадак з А. Чыгіром тыповы для краіны «подлінна народнай» дэмакратыі. Паводле зьвестак Камітэту аба-

У звольненага са школы Алесь Чыгіра трое малых дзяцей.

роны рэпрэсаваных «Салідарнасьць», за апошні год за палітычныя перакананьні або асабістую прынцыповасьць былі выгнаныя з пра-

цы ці месца навучаньня 795 асобаў, але, як адзначылі ў Камітэце, гэты сьпіс далёка ня поўны.

Зьміцер Панкавец

Што ня здохла — прырэзалі

Скандал на мірскай птушкафабрыцы дзяржава вырашыла паводле прынцыпу: няма фабрыкі — няма праблемы. Піша Ірына Чарняўка.

За апошнія тры тыдні пущанья пад нож ці прададзеныя насельнікам 120 тысяч курэй са 190 тысяч, што звычайна гадала мірская птушкафабрыка. З васьмі цэхаў закрыліся пяць. 70 работнікаў фабрыкі са 130 адпраўлены ў неаплачаныя адпачынкі.

— Мы ўсе ў трансэ! — кажа адна з работніц. — Немаведама, ці заўтра яшчэ будзем працаваць, ці нас ужо выкінуць. Мы ня ведаем, што рабіць. Мы ж хацелі хоць якойсьці праўды. А так — палучыўся адзін здзек!

Ліквідацыя птушкі пачалася, калі прадпрыемства яшчэ належала менскай фірме «Сіні лён». Але днямі Вышэйшы гаспадарчы суд вынес рашэнне вярнуць мірскую птушкафабрыку ў рукі дзяржавы. Дамова пра яе продаж скасаваная «дзеля невыканання ўмоваў».

Мірская птушкафабрыка нядоўга пабыла прыватнай — ад жніўня 2005 г. Скандал вакол яе выйшаў на паверхню ўвесну. Работнікі прадпрыемства паведамлілі ў мэдыі, што

новы ўласнік, фірма «Сіні лён», ад сакавіка не забяспечвае кармамі птушку. Куры страцілі пер'е, работнікі фабрыкі штодня выносілі па некалькі соцень дохлых птушак. Празь няўплату на прадпрыемстве адключылі электрычнасць, ацяпленне ды тэлефоны. Людзям некалькі месяцаў не плацілі заробкаў. На скаргі работнікаў ва ўсе інстанцыі рэакцыяй з боку мясцовага ды сталічнага чынавенства былі толькі абяцанкі разабрацца. У чэрвені супрацоўнікі птушкафабрыкі ўжо былі гатовыя выйсці на масавую дэманстрацыю і сапсаваць мясцовым уладам традыцыйны фэст старажытнай культуры.

— Мы напішам плякаты ды перакрыем дарогу! — завілі яны праз мэдыі.

Гарадзенскі аблвыканкам адразу знайшоў грошы на кармы ды заробкі, а зь Менску ў Мір прыехала сумесная праверка ад Камітэту дзяржкантролю, пракуратуры ды Рады бясьпекі.

Празь некалькі тыдняў два

чыноўнікі Мінсельгасхарчу, што непасрэдна афармлялі продаж птушкафабрыкі фірме «Сіні лён», былі звольненыя з пасадаў.

Высветлілася, што фірма ня толькі не выконвала абавязкаў па ўтрыманьні фабрыкі, яна атрымала прадпрыемства, ні капейкі за яго не заплаціўшы. Але ў Міністэрстве кажуць, што іх супрацоўнікаў у гэтай сытуацыі зрабілі «стрэлачнікамі» — хоць яны ні на крок не адступілі ад патрабаванняў прэзыдэнцкага ўказу №138. Гэты дакумэнт зьмяшчае надзвычай ільготныя ўмовы атрымання ўласнасці. Згодна зь ім, новыя гаспадары фабрыкі на працягу трох год мусілі былі заплаціць толькі 20% яе ацэначнай вартасці (мірская птушкафабрыка ацэнена ў 6,200 млрд, значыць «Сіняму льну» яна мусіла дастацца троху болей за 1,2 млрд). Першы плацеж плянаваўся ў ліпені гэтага году, амаль праз год пасля продажу, але так і не адбыўся.

— Фабрыка й дагэтуль

была стратная, — гавораць у Белптушкапраме. — Абсталяваньне зношанае, народу шмат, прадукцыя не прадаецца. Аднаўляць яе, грошы ўкладаць ніхто не збіраўся. Таму і было вырашана яе прадаць. Але вось няўдалы інвэстар нам трапіўся...

Гаспадар фірмы «Сіні лён», прадпрымальнік Сья-пцоў, абвінавачаны ў фальшаваньні накладных на атрыманьне кармоў для птушкі, у чэрвені быў асуджаны да трох год пазбаўленьня волі.

Работнікі птушкафабрыкі не шкадуюць, што паднялі шум вакол свайго прадпрыемства, але тое, як дзяржава разабралася з праблемамі, іх зусім ня радуе.

— Нам увесь час казалі: «Нічога зрабіць ня можам, бо фабрыка прададзена паводле ўказу прэзыдэнта». Значыцца, мы павінны прэзыдэнту дзякаваць за тое, што цяпер ня маем працы?! — абураюцца яны.

Птушкафабрыка была самым вялікім прадпрыемствам у Міры. Пакуль у апошніх трох яе цэхах застаюцца працаваць каля 50 чалавек. Яшчэ 16 былі пераведзеныя на мясцовы сыртзавод. Каля дзясятка ўладкаваліся па розных установах самастойна. Астатнія — бяз працы. Што там зверху вырашаюць пра іх лёс — работнікі ня ведаюць.

— Яшчэ працуем, але прыяжджалі ўчора з «Птушкапраму» і казалі, што да ацяпляльнага сэзону ўсю птушку прададуць, а фабрыку — на кансэрвацыю. Да маразоў пратрымаюць — і ўсіх вон! — гавораць работнікі.

У «Белптушкапраме» кажуць, што фабрыка застанецца працаваць, але як прадпрыемства лякальнага ўзроўню, у межах трох цэхаў. Яе перададуць у камунальную ўласнасць, а пасьяля Карэліцкі раён далучыць яе да калгасу «Мірскі». Калгас і ўладкуе ў сябе астатніх работнікаў фабрыкі.

Mip

Няясная справа Садоўскай

Ужо 24-ты дзень
у аддзяленьні
судова-мэдычнае
экспэртзы «Навінак»
утрымліваецца
Кацярына Садоўская.

25 ліпеня на кватэру да Садоўскай прыйшлі дзеве маладыя жанчыны і мужчына, які паказаў пасьведчаньне супрацоўніка КДБ. Яны папрасілі Садоўскую прайсьці «пагаварыць», сказаўшы мужу, што яе хутка адпусьцяць.

Наступны днём стала вядома: Кацярыну Пятроўну памясьцілі ў Рэспубліканскую клінічную псыхіятрычную лякарню «Навінкі». Родныя кажуць, што ёй прапанавалі выбар: СІЗА ці псыхіятрычная экспэртзы, і яна выбрала апошнюю.

Кацярына і яе муж Віктар — пэнсіянэры. Зь імі ў адной кватэры жыве 84-гадовая маці, якую трэба глядзець. Муж, інвалід і анкалягічны хворы, пісаў ліст да генпракурора з просьбай выпусьціць жонку.

Кацярына Пятроўна — дыябэтык і мае анкалягічную рану.

Родныя бачылі Кацярыну толькі праз акенца, у палату іх не пусьцілі. Раз яна кінула праз акно нейкія паперы, але ахоўнікі пад пагрозай, што ня возьмуць перадачу, забралі іх.

Кацярына Садоўская ачольвала беларускае аддзяленьне Пскоўскага рэгіянальнага грамадзкага руху «Веча».

Праваабаронцу абвінавачваюць паводле артыкулаў 389 («Пагроза ў дачыненні да судзьдзі ці засядацеля») і 391 («Зьнявага судзьдзі ці засядацеля») Крымінальнага кодэксу. Максымальны тэрмін зьнявольленьня па ёй — 3 гады.

Крымінальная справа ўзбуджаная на матэрыяле гадавое даўніны. Тады ў горадзе Кіраўск Магілёўскай вобласьці Садоўская бараніла грамадзяніна Смайлава. Смайлава вінавацілі ў фінансавых зложываньнях і ў зьнявазе судзьдзі.

Падставай для ўзбуджэньня

справы Садоўскай стаў запіс з аўтаадказніка. На ім хтосьці зьневажае судзьдзю, што вяла справу Смайлава. Невядомы часта згадвае прозьвішча Садоўскай. Судзьдзя атрымлівала па пошце і лісты з пагрозамі і праклёнамі.

Родныя кажуць, Садоўская мае рэзкі характар і моцны язык. Словы «фашыст» і «прахіндзей» для яе не табу. «Усё праўды шукае», — кажа муж Віктар.

На выбарах 2001 г. Садоўская ўзначальвала ініцыятыўную групу кандыдата на прэзыдэнта Беларусі Мікалая Мякекі, які так подпісаў і не сабраў.

21 студзеня 2006 г. беларускае аддзяленьне ПРГР «Веча» распаўсюдзіла зварот за подпісам Садоўскай. Яно запатрабавала псыхіятрычнай экспэртзы Лукашэнкі, заклікала да байкоту выбараў 19 сакавіка і зьвінаваціла расейскія спэцслужбы ў падтрымцы беларускага рэжыму.

Андрэй Баранаў

1028-старонкавы ангельска-беларускі слоўнік

аўтарства Валянціны Пашкевіч выйдзе друкам пры канцы жніўня.

У недзяржаўнай друкарні «Юніпол» друкуецца «Ангельска-беларускі слоўнік» аўтарства беларускі з Таронта Валянціны Пашкевіч, якая памерла ў 2004 г. Кніга стане вячком памяці гэтай рушлівіцы беларускага слова. Слоўнік рыхтавала да друку рэдакцыйная калегія на чале з Зорай Кіпель і Янкам Запруднікам. Рэдактуру зрабіў перакладчык Сяргей Шупа. Слоўнік выйдзе ў кніжнай сэрыі БІНІМу.

Выдавец Зьміцер Колас кажа, што выданьне ўнікальнае для Беларусі, бо базуецца на амэрыканскім варыянце ангельскай мовы (у савецкія часы працы базаваліся на брытанскім). У кнізе 30 000 словаў і фразэалягічных адзінак. «Хоць па колькасьці артыкулаў слоўнік меншы, чым выдадзены летась польска-беларускі, але ў аб'ёме ён істотнейшы: 1028 старонак замест 880 у польскім», — кажа сп.Колас.

Цяжка сказаць, ці зьявіцца ангельска-беларускі слоўнік у дзяржаўных кнігарнях. Зьміцер Колас размаўляў пра гэта з прадстаўнікамі «Белкнігі», «дык яны сказалі, што, магчыма, возьмуць для продажу асобнікаў пяцьдзясят».

Зьміцер Панкавец

Сустрэча з Радзімай

15 жніўня бард Сяржук Сокалаў-Воюш даў сольны канцэрт ва ўправе Партыі БНФ. Невялічкая заля не магла зьмясьціць усіх ахвотных. Бачачы, што ня ўсім хапае месца на крэслах, Воюш заклікаў глядачоў садзіцца на сцэну. Варта было бачыць вочы барда, поўныя сьлёзаў, калі ён пачаў выконваць старыя гіты,

зь якімі некалі выступаў на мітынгх 1991-га. Дарэчы, Сяржук прасіў ва ўсіх, хто сабраўся ў залі, прабачэньня за тое, што ня быў зь імі на Плошчы.

Зь Вільні адмыслова, каб паслухаць свайго сябра, прыехаў Сяргей Вітушка, якому заля зладзіла сапраўдную авацыю.

22 жніўня ў Доме літаратара адбудзецца яшчэ адзін выступ Воюша. Уваход вольны.

ЗП

Пілігрымка ў Росіцу

Сотні вернікаў сабраліся 11—12 жніўня ў вёсцы Росіца (Дрысеншчына) на ўрачыстасьць у гонар бласлаўных пакутнікаў Юр'я Кашыры і Антонія Ляшчэвіча, спаленых жывцом у 1943 годзе.

Тады, у часе карнай апэрацыі, немцы забілі каля 1500 мясцовых жыхароў. Немцы папярэдзілі ксяндзоў да пачатку карнай апэрацыі, каб яны маглі пакінуць гэты край, але яны не скарысталі з гэтай магчымасьці, бо палічылі, што ў гэты цяжкі час нельга ні ў якім разе пакідаць вернікаў. Фашыстоўцы пачалі зганяць у касцёл людзей. Мужныя сьвятары рыхтавалі людзей да сьмерці, спавядаючы іх і ўдзяляючы Сьвятую Камунію. 16 лютага 1943 году пакутніцкую сьмерць, разам зь вернікамі, якіх спалілі ў сьвірне каля вёскі, прыняў а. Антоні Ляшчэвіч, на наступны дзень загінуў Юры Кашыра.

Пачынаючы з 1999 году, калі айцы Юры і Антоні былі абвешчаныя папам Рымскім Янам Паўлам II бласлаўнымі, кожны год адбываецца пілігрымка з Друі.

З 2000 году пачалі ладзіцца пілігрымкі і з Полацку, адкуль сёлета крочылі каля 80 чалавек. Штогод вернікі, пераважна маладыя, не баючыся цяжкасьцяў далёкага шляху, ідуць да месца пакутніцтва сьвятароў,

якія любілі Бога і людзей больш, чым сваё жыцьцё.

Сёлета, 9 жніўня, каля паўсотні пілігрымаў з кс. Міхалам Цьвічкоў-

скім выправіліся ў Росіцу з Друі. У пілігрымцы бралі ўдзел і пяць чалавек з Глыбокага, а таксама некалькі чалавек з Воршы і зь іншых гарадоў. Яшчэ каля 30 чалавек з кс. Валянцінам Народоўскім далучыліся ў Мёрах.

Амаль што сотню кілямэтраў прайшлі за тры дні, і ўжо вечарам 11 жніўня вернікі былі ў Росіцы. Начавалі ў Мёрах і Верхнядзьвінску, дзе пілігрымаў прынялі на начлег мясцовыя вернікі.

Уначы імшу адпраўляў біскуп Уладзіслаў Блін, тады ж адбылася працэсія са сьвечкамі да месца пакутніцтва, удзень — біскуп Менска-Магілёўскай архідыяцэзіі Антоні Дзям'янка. Падчас урачыстасьцяў адбылася прэзэнтацыя новай кнігі Р. Бардуліна «Рымскі дышчх», а таксама выступ барда А. Камоцкага.

Кастусь Шыгаль,
Докушыцы

У росіцкай пілігрымцы ўдзельнічала больш за сто чалавек.

Памяці паэткі і хрысьціянкі

Абложны дождж не перашкодзіў ушанаваньню 96-х угодкаў Ларысы Геніюш у Зэльве.

Каля царквы, дзе стаіць помнік, інак Мікалаі (паэт Зьніч) з Жыровіцкага манас-

тыра чытаў вершы. Над удзельнікамі ў паветры луналі два бел-чырвона-белыя сыягі. Праўда, мясцовы сьвятар быў незадаволены і меў пэўную рацыю, калі казаў, што «трэба пытаць дазволу», але

ж айца Мікалая на ўшанаваньне памяці слаўтай паэткі і хрысьціянкі блаславіў архімандрыт. Пасьля вырашэньня непаразуменьня група наведла могілкі, дзе пахаваны Ларыса і Янка Геніюшы. На могілках моклі пад бярозкай два міліцыянты.

Наведваньне Зэльвы дзеля

ўшанаваньня памяці паэткі даўно стала традыцыяй. У гэтым годзе, нягледзячы на дрэннае надвор'е й адсутнасьць вялікай праграмы, сапраўдныя беларускія патрыёты не абмінулі гэтую невялікую мясціну.

Аляксей Шота,
Зэльва-Горадня

Касьпяровіч не паедзе вучыцца ў Польшчу

У Рэдакцыю патэлефанавала запяканая маці былога палітвязьня Зьмітра Касьпяровіча спадарыня Тацяна. Зьміцер, нагадаем, адседзеў тры з паловай месяцы за сарваны з будынку Менгарвыканкаму чырвона-зялёны сьцяг. Яна паведаміла: сын не прайшоў у асьпірантуру аднаго з польскіх унівэрсытэтаў па праграме Камітэту дапамогі рэпрэсаваным «Салідарнасьць».

Зьміцер кажа, што жадаў

працягнуць паслядыплёмнае навучаньне ў замежным ВНУ, бо такой магчымасьці ў Беларусі ня мае. Але зьяжджаць не зьбіраўся, плянаваў вучыцца дыстанцыйна. У камітэце паабяцалі дапамогу. І вось з Польшчы ў Менск прыехалі прадстаўнікі тамтэйшых ВНУ для сумоўя з патэнцыйнымі кандыдатамі.

Зьміцер кажа, што пытаньні палякаў былі «ня ў тэму». Сумоўе з кожным прэтэндэнтам доўжылася хвілін пяць. Касьпяровіч акурат гэтае сумоўе і не прайшоў.

У Камітэце кажуць, што яны ніяк не маглі ўплываць на прадстаўнікоў польскіх ВНУ, якія самастойна рабілі

выбар. Касьпяровіч кажа, што палякі выбралі толькі 8 чалавек з 22 кандыдатаў. Але крытэр выбару — загадка.

Касьпяровіч скончыў факультэт музэйнай справы і аховы помнікаў архітэктуры Беларускага ўнівэрсытэту культуры, ладзіць экскурсіі па цікавых мясцінах Беларусі. Ён і хацеў працягнуць вучобу ў падобным рэчышчы, але лёс склаўся іначай.

У Камітэце Зьмітру прапанавалі іншыя варыянты, але яны не падыходзяць яму. Зьміцер найхутчэй працягне навучаньне ў віленскім ЭГУ, дзе ёсьць месца ў магістратуры.

Зьміцер Панкевіч

Будынак на Кірылы й Мятода, 7: рэканструкцыя ці руйнаваньне?

Па Менску папаўзлі чуткі пра руйнаваньне чарговага будынку ў Верхнім горадзе: дому XVIII ст. на вул. Кірылы й Мятода, 7. З тым, каб потым пабудавалі на тым месцы чарговую муляж.

Супрацоўніца ўпраўленьня па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Мінкульту Аксана Смацэрэнка кажа, што прычынаў для хваляваньня няма: «Гаворка вядзецца пра рэканструкцыю, а ня знос. У будынку пабывалі супрацоўнікі Міністэрства. Аднак галоўныя высновы можна будзе рабіць пасля таго, як на запыт уласьніка аб'екту — Экзархату РПЦ — будзе зроблена адпаведная экспэртыза і стане вядомы характар і аб'ём працы». Спн.Смацэрэнка пацьвердзіла інфармацыю пра высяленьне арганізацыяў, што месціліся ў будынку. Працы мусяць распачацца ў найбліжэйшы час.

Побач, на месцы зруйнаванага напрыканцы мінулага году другой паловы XIX — пач. XX ст. ужо будзе адзін з муляжоў. Навабуд і дом № 7 разьдзяляе будаўнічая пляцоўка. Руйнуючы дом на Гандлёвай, 27, адказныя за гэта ўстановы сустрэлі нязначны супраціў з боку грамадзкасці.

Сямён Печанко

Дом №7

у «Зборы помнікаў гісторыі і культуры Беларусі» (том «Менск», 1988 г.) ён фігуруе ў складзе помніка «Кляштар бэрнардынак»: «Комплекс кляштару складаецца з дамоў №3,5,7 па вул. Кірылы й Мятода (на час выданьня «Збору...» — яшчэ Бакуніна). Да жылога корпусу з паўднёвага ўсходу прымыкае 3-павярховы мураваны флігель XVIII ст. (вул. Бакуніна, 7)».

Чаго варты «саманд»?

PHOTO BYKEDANET

Кампанія *Iran Khodro*, што выпускае аўтамабілі «саманд», была заснаваная ў 1962 г. Якраз у гэты час у Іране адбывалася Бялая рэвалюцыя, і шаг рабіў захад, каб мадэрнізаваць эканоміку краіны. У тым ліку і ў заснаванні аўтапрамысловасці.

У 1967 г. на заводзе быў выпушчаны першы іранскі аўтамабіль — «пэйкан». Знаёмы, які не адзін месяц правёў у Іране, кажа, што «пэйкан» — гэта аналяг украінскага «Запарожца». З усімі наступствамі.

У 1990-я на заводах *Iran Khodro* была наладжана вытворчасць аўтамабіляў «пэжо» — мадэляў 1 600, 205, 405. Мадэль «Пэжо-405» і была ўзятая за аснову аўтамабіляў «саманд». У перакладзе з

фарсі — *samand* значыць «скакун». Першы аўтамабіль сышоў з канвэру ў 2000 г.

Аўтамабілі «саманд» карыстаюцца ў Іране шалёнай папулярнасцю — на долю прадпрыемстваў кампаніі *Iran Khodro* прыходзіцца 70% іранскага рынку.

Такая папулярнасць тлумачыцца двума рэчамі. У Іране вельмі вялікія — Беларусь не ідзе ні ў якое параўнаньне — мыты на замежныя аўтамабілі. Купіць іншамаркі там амаль немагчыма. Апроч таго, па бяскрайніх іранскіх прасторах поўзае вялікая колькасць абрыдлых «пэйканаў», якія каштуюць каля 6 тыс. даляраў. Вы можаце аддаць такія грошы за «Запарожца» ці «Жыгулі»? І іранцы не жадаюць. Таму і набываюць зроблены

па эўрапейскіх лекалах «саманд» з начыньнем ад «пэжо», не шкадуючы 12,5 тыс. даляраў. У параўнаньні з «пэйканам» гэта вельмі танна. Для Ірану.

Але для беларускага спажыўца «Саманд LX» — гэтая мадэль будзе ў нас зьбірацца — выглядае катом у мяху. Гэтай цэнавай катэгорыі, зазначаюць экспэрт, адпавядаюць «Рэно Лёган» і «Форд Фокус».

Але і «рэно», і «форд» — раскручаныя брэнды, і маючы ў кішэні 12,5 тыс. даляраў, пакупнік задумаецца: аддаць перавагу іранскаму ці нямецкаму аўтамабілю?

Да канца году ў Беларусі мяркуецца сабраць 800—820 аўтамабіляў, у наступным годзе — 4—6 тыс. (у Іране выпускаецца 500 тыс. у год). Прадаваць мяркуюць 3—5 тыс. аўтамабіляў у год, тым самым адваіваючы 20—25% рынку новых аўтамабіляў. У гэтую лічбу цяжка верыцца. Калі толькі не задзейнічаць традыцыйны дзяржрэсурс: перасадзіць чыноўнікаў і міліцыю на «саманды».

«Белгазета» выказала думку, што іранскія аўтамабілі прапануюць дзяржаўным таксапаркам, іншым таксафірмам па спэцыяльнай і з падоўжанай гарантыяй. Цяпер яна складае 2 гады і 60 тыс. кілямэтраў прабегу.

Ды ці ня згорнецца іранскі праект праз паўгод? Кану ў нябыт праект пабудовы Іранам цэлолэзнага заводу, пра які ўжо ніхто ня згадвае. Непрадказальныя гэтыя іранцы. Зрэшты, як непрадказальныя беларусы. Прагналі «форд» з Абчаку. Памяняецца вэктар палітыкі, мо і «саманд» стане не патрэбным.

АГ

Школьніцаў на бульбу

Ізноў вучыцца на палях.

У мінулую суботу «Настаўніцкая газета» першую паласу цалкам прысьвяціла пытанню ўборцы ўраджая і ўдзелу ў ім прадстаўнікоў устаноў адукацыі. Ёсць тут і артыкул

міністра адукацыі Аляксандра Радзюкова, які цывёра «рэкамэндуе» педагогам і студэнтам аказаць «пасільную дапамогу» сельгаспрадпрыемствам.

Падчас летніх вакацыяў дзеці ў вёсках на практыцы працягваюць працаваць на прышкольных участках, по-

лячы градкі. Таксама не сакрэт, што ў вясковых школах засталася практыка ўдзелу вучняў ва ўборцы бульбы, морквы, капусты. Па ўсім відаць, што гэтыя фэадальныя традыцыі камусьці выгадна захоўваць.

Ужо не дзівуе інфармцыя аб стварэнні сельскагаспадарчых атрадаў зь ліку студэнтаў ВНУ і ССНУ. Студэнты даўно зьяўляюцца закладнікамі сваіх унівэрсытэтаў: у адваротным выпадку не засе-

ляць у інтэрнаты, пазбавяць надбавак да стыпэндыі. Куды больш інтрыгоўна выглядае навіна аб тым, што «свой пасільны ўклад ва ўборачнай могуць аказаць калектывы заградных аздарэўленчых лягераў».

Аднаго не дадумалі лукашэнкаўскія міністры: вярта было б выдаць загад аб прыцягненні на капаньне бульбы замежных турыстаў. Гэта было б незабыўна!

Зьміцер Панкавец

Каб штотыдзень атрымліваць газету, дасылайце адрасы і прыватныя ахвяраваньні

Каб гарантавана чытаць «Нашу Ніву» цяпер, калі «Саюздрукам» і «Белпошце» забаронена распаўсюджваць газету:

1) Просім усіх ахвотных чытаць газету **паведамляць у Рэдакцыю свае адрасы і тэлефоны. Гэта можна зрабіць па тэлефоне, факсам, праз пошту ці электронную пошту.** Тэлефоны: (017) 284-73-29, (029) 260-78-32 (МТС), (029) 618-54-84, e-mail: dastauka@tut.by, паштовы адрас: а/с 537, 220050 Менск.

2) Просім кожную сям'ю чытачоў **пералічваць на рахунак газэты ахвяраваньне з разліку 6 000 рублёў на месяц.** Гэтага будзе досыць для выхаду і дастаўкі газэты. **У блянку банкаўскага паведамленьня ці паштовага пераказу, калі ласка, дакладна і разборліва пазначайце ваш адрас, у тым ліку паштовы індэкс і код пад'езду.** Тыя, хто перакажа 18 000 рублёў за раз, забяспечаць выхад газэты на тры месяцы. Хто ж мае магчымасьць пераказаць 36 000 рублёў адразу,

Шчыры дзякуй за ахвяраваньні

К.З., І.Я., Уладзімеру Ш., Сяргею Н., Радзіму Г., Эдуарду К., Аксане Б., Паўлу Ч. зь Менску.
Сяргею Т., Сяргею Ч., Уладзімеру К. зь Лідзкага раёну.
Сяргею Р. з Горадні.
Антаніне К. з Крупак.
А.К. з Чэрвеню.
Анатолію П. з Салігорску.

А.М. з Баранавічаў.
Антону Т. з Жодзіна.
Уладзімеру Ц. з Лагойскага раёну.
Т.Ш., С.Р. з Кобрынскага раёну.
Д.П. з Мядзельскага раёну.
Алене Х. з Наваполацку.
Міхаілу А., Настасьці С. з Магілёва.
Я.Л. зь Віцебску.

Сяргей Рыгоравіч Н., паведаміце, калі ласка, свой адрас.
М.В.Е. з вуліцы
17 верасья, удакладніце адрас.
С.В.А. з Радашкавічаў, дашліце дакладны адрас.

На які рахунак пералічаць грошы?

Ахвяраваньне можна перавесці ў любым аддзяленьні банку, на любой пошце. Улічыце, што пры пераказваньні грошай паштовым пераводам пошта спаганяе дадаткова 3%, а пры пераводзе грошай празь «Беларусбанк» працэнт не бяруць. На банкаўскай квітанцы ў графе «Від плацяжа» трэба пазначыць: «Ахвяраваньне». У графе: «Атрымальнік плацяжа» трэба пісаць: «Фонд выданьня газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521». У графе «Найменаваньне банку» трэба пісаць: «МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764». У графе «Рахунак атрымальніка» 3015 212 000 012. Пры перасылцы грошай па пошце тое самае трэба пісаць у рубрыках «Каму» і «Куды».

0402280179 ИЗВЕЩЕНИЕ		Фонд выданьня газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521 МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764			
Счет по-лучателя		3015 212 000 012	Лицевой счет		
(фамилия, имя, отчество, адрес)					
Вид платежа			Дата	Сумма	
Ахвяраваньне					
			Пеня		
			Всего		
Кассир		Плательщик			
		Фонд выданьня газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521 МГД ААТ «Белінвестбанк», вул.Калектарная, 11, Мінск, код 764			
Счет по-лучателя		3015 212 000 012	Лицевой счет		
(фамилия, имя, отчество, адрес)					
Вид платежа			Дата	Сумма	
Ахвяраваньне					
			Пеня		
			Всего		
Кассир		Плательщик			
М.П.					

Нельга двойчы ўвайсьці ў адны Сочы. Піша Аляксандар Класкоўскі.

Хаця саміт абвясцілі нефармальным, беларускі прэзыдэнт завітаў да Пуціна ў гальштуку. Адрозна відно, што не расслабляцца прыляцеў у Сочы. Цэны на газ — гэта для Менску пытаньне гамлетаўскае.

Напярэдадні эўфарыю спарадзіла публікацыя на сайце расейскага Міністэрства эканамічнага разьвіцьця і гандлю. З прагнозу на наступны год вынікае, што газ нам зьбіраюцца прадаваць па \$70—95. Але гэта той выпадак, калі варта казаць пра «*Маскву шматгаловую*», лічыць наш эканаміст Яраслаў Раманчук: «*У Германа Грэфа свае разьлікі, а ў «Газпрому» свае*».

І сапраўды, эўфарыю ледзяным струменем астудзіла крыніца ў Крамлі. У інтэрвію набліжанай агенцыі «РИА Новости» ананім з Пуцінавага атачэньня зазначыў, што беларускі бок марна цягне рызину, спадзеючыся на палітычнае вырашэньне газавай праблемы. «*Было б дзіўна, каб пытаньне цэнаў на газ вырашалася на ўзроўні прэзыдэнта*», — рэзюмавала крыніца.

Выглядае на тое, што беларускаму кіраўніку ветліва пажадалі ўсё ж расслабіцца... Але наўрад ці пасьля такіх эквівокаў атрымаеш асалоду ад філе марскога чорта, якім частавалі ў «Бачаравым ручаі». Леташні суд, калі Пуцін ў Сочы раптам (хаця насамрэч ня раптам і ня проста так) расшчодрыўся на танны газ, прадубляваць пэўна ж не пашанцуе. У адно Чорнае мора двойчы таксама ня ўвойдзеш.

Не выпадае надта радавацца і ад таго, што Расею «пракінулі» з уступленьнем у Сусьветную гандлёвую арганізацыю. Праўда, напярэдадні нефармальнага саміту

ЭўрАзЭС у Сочы маскоўскія мэдыі трубілі, што Крамль у піку прыдзірліваму Захаду зробіць з гэтай арганізацыі альтэрнатыву СГА. Але гэта толькі піяраўскі бальзам на раны самалюбства. Насамрэч, перакананы экспэрт Яраслаў Раманчук, Масква будзе яшчэ мацней даводзіць, што дэпалітызуе сваю энэргетычную палітыку. То бок — ніякіх прэфэрэнцыяў хаўруснікам, усе роўныя.

Што ж да «альтэрнатывы СГА», то

любая альтэрнатыва мае сэнс, калі яна больш эфэктыўная. Гэта не пад сілу купцы дзяржаў, што плятуцца ў хвасце ўсіх рэйтынгаў эканамічнае свабоды і вызначаюцца драконаўскім пратэкцыянізмам.

Тым часам насыпяюць эканамічныя санкцыі з боку Эўразьвязу. Ужо ў верасьні можа быць прынятае рашэньне пазбавіць Беларусь гандлёвых прэфэрэнцыяў. Гэтым так доўга страшылі нашы незалежныя прафсаюзнікі, што, як у той казцы пра пастушка ды ваўка,

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

Новыя спосабы адпачынку. На летніку ў Любчы моладзь аднаўляе замак.

усе ўжо зняверыліся. Але працэдурны махавік набраў абароты, і цяпер ужо Брусэль (які, шчыра кажучы, ня надта рвецца на бой з «апошняй дыктатурай Эўропы», бо рэжым спраўна жывіць Стары Сьвет саляркай) становіцца закладнікам сваіх бюракратычных канонаў.

Нарастаньне эканамічнага нэгатыву па ўсіх азімутах можа празь нейкі год змусіць урад на распрацоўку пакету непапулярных антыкрызісных захадаў, мяркуюць незалежныя аналітыкі. Ня выключана, што іх непрыемныя прагнозы болей імаверныя, чым як бальзамныя для душы беларускага кіраўніка прароцтва астролога Глобы.

У дамапогу селькору

Мой сёньняшні фэльетон — мой сьціплы ўнёсак у барацьбу за ўраджай. Піша Лёлік Ушкін.

Прапаную селькору ўзор саліднай інфармацыі аб падзеях на палях. Якасьць гарантаваная, бо ён грунтуюцца на матэрыялах самых салідных выданьняў нашае краіны.

Назва: «Бяз страгаў» (варыянты: «У бой ідуць трактары», «Зарука пасьпяховага жніва»).

Саўгас N мае намер свечасова скончыць жніво («бітву за ўраджай», «адзінаборства з прыродай», «увайсьці ва ўстаноўлены графік уборкі»).

Кагласьнікаў не палохаюць капрызы прыроды («непрадказальна капрызная і цяжкая глеба», «зашкаліваючыя дажджы і непагадзь — сапраўдная навала», «ігнараваньне першай прэзыдэнцкай дырэктывы», «нястача кадрў», «простой тэхнікі», «практыка прьпісак» «несфарміраваны колас»).

Жаць час прыйшоў («на сяле кожная хвіліна дарагая», «пабачу п'янога кіроўцу — праз гадзіну звольню»), — кампэтэнтна кажа старшыня калгасу А, паказваючы на жыта/пшаніцу/ячмень/рапс, якія дасьпелі і просяцца ў бункер.

Быццам казаньня волаты («караблі», «рознакаляровыя гіганцкія жукі»), камбайны («вумныя і граматныя машыны») выходзяць у поле.

За іх штурваламі героі («правераныя мэханізатары», «вопытныя хлеббаробы», «хлопцы рукастыя»).

Ім уласьцівая такая якасьць, як

энтузіязм («прафэсіяналізм», «арганізаванасьць», «дысцыпліна», «творчы падыход да справы», «зладжаная праца на ўсіх узроўнях»).

Яны пачынаюць радавацца шчодрому хлебу («збіраць з гектара ўдвая больш, чым летась», «люба-дорага малаціць важкі колас», «цалкам аддаваць сілы і час грамадзкай працы», «жыць у рэжыме «жніўнага гадзінніка», «ратаваць ураджай усёй грамадой з ранку да ночы», «закладваць фундамэнт ураджаю-2007», «несьці працоўную вахту», «выканаць першы хлеббаробскі завет — прадаць у дзяржаўныя засекі вызначаныя абавязальствамі чатыры тысячы тон новага ўраджаю»).

— У чым сакрэт? — пытаю я лідэра жніва («першага тысячніка», «перадавіка ўборачнай кампаніі»).

— Заробкі рэальна някяпскія, — кажа ён.

Дапамагаюць («падстаўляюць плячо») і гарадзкія легіянеры («калектывы аздарэленчых лягераў і лягераў зь дзённым знаходжаньнем»).

Па сканчэньні працы калгасьнікі шлюць тэлеграму прэзыдэнту («кадпачываюць за талеркай смачнага супу з рэстарану «Дзікая архідэя», «урачыста ўручаюць пераходны сьцяг перадавікам», «глядзяць відовішчныя канцэртныя нумары калектываў дзіцячых садкоў»).

Жніво трывае.

Зь пекла ўборачнай, селькор «НН» Лёлік Ушкін

Наш чалавек у Зымбабвэ

ФОТА 3 АРХІВУ Ю. БАРОКА

Ксёндз Юры Барок зьяўляецца чыгачом «Нашай Нівы» ад першага году яе аднаўленьня, ён паходзіць з шматдзетнай мёрскай сям'і, ягоны брат Вячаслаў таксама сьвятарствуе, у Расонах. А.Юры пасля сканчэньня Гарадзенскай сьмінарыі ўжо шэсьць гадоў жыве па-за межамі Беларусі. Год у Чэхіі, астатні час у Італіі. Хоць сталым месцам жыхарства Апэніны ён назваць ня можа, бо ўвесь час знаходзіцца з мэсянэрскай дзейнасьцю ў розных краінах сьвету. І адна справа паствярстваваць у Нямецчыне ці Польшчы, а зусім іншая — у Індыі ці Зымбабвэ, дзе часам ёсьць пагроза нават для жыцьця.

Упершыню ў Зымбабвэ Юры Барок трапіў на запрашэньне біскупа другога па

велічыні гораду краіны Булаваэ ў 2004-м, прабыў там месяц. Пасьля завітаў на пяць месяцаў, потым яшчэ раз на столькі. Афіцыйна а.Барок знаходзіўся ў Зымбабвэ як настаўнік гісторыі, хоць і меў запрашэньне ад Каталіцкага Касьцёла. Апошнім часам урад Мугабэ ня дужа шануе эўрапейскіх сьвятароў. Айцец Юры тлумачыць гэта тым, што Касьцёл застаўся ледзьве не адзінай інстытуцыяй у краіне, якая не баіцца выступаць у абарону правоў чалавека. Сьвятар быў уражаны, наколькі ў палітычным пляне падобныя рэжымы Мугабэ і Лукашэнка.

Сьвятарства ў краіне СНІДу

У Зымбабвэ сытуацыя

ўскладняецца эканамічным спадам. «Інфляцыя за апошні год склала звыш 1000%, цяжка зразумець, за кошт чаго выжывае мясцовае насельніцтва».

Яшчэ адна бяда Зымбабвэ — вялікая колькасьць ВІЧ-інфікаваных. Адсотак хворых сягае 25—30, у суседняй Батсване сытуацыя яшчэ жахлівейшая: хворых на СНІД там 45—50%. «У гэтых краінах праз захворваньні няма будучыні, — працягвае Юры Барок. — Адна з нашых галоўных задачаў як сьвятароў — заклікаць людзей да аднаўленьня маралі, бо проста тэхнічныя мэтады тут ужо не дапамогуць. Таксама ў Зымбабвэ лютуюць халера і малярыя, таму трэба ўвесь час быць асьцярожным».

Найбольш у жыцьці зымбабвійцаў айца Юры ўразіў кантраст паміж афрыканскай прагісторыяй і мадэрнай культурай, якая прыходзіць з Эўропы. «Калі ў Эўропе цывілізацыя праходзіла паступовыя этапы разьвіцьця, то на Афрыку яна скінула раптоўна. Зымбабвійцы ня хочуць самі ўдасканальвацца, яны ўпэўнены, што нехта прыйдзе з Эўропы ці Амэрыкі і дасць усё, што ім трэба. Такі вынік каляніяльнай гісторыі. Мясцовыя жыхары ўпэўнены, што Запад і сёньня знаходзіцца ў вялікім абавязку перад Зымбабвэ. Яны жывуць паводле прынцыпу «нехта мусіць зрабіць нешта для кагосьці». Не разумеюць таго, што трэба самім рабіць гэтае «нешта» з тым «кімсьці».

У Зымбабвэ 12 мільёнаў насельніцтва, зь іх 52% лічаць сябе хрысьціянамі розных канфэсіяў. Пытаюся, ці ёсьць нейкія праблемы ў паствярскай дзейнасьці ў сувязі з моцнымі традыцыйнымі вераваньнямі. «Нейкіх спецыфічных асаблівасьцяў няма, рэлігійны культ мае такі самы зьмест, як у Эўропе, а часам нават больш жорсткі. Але, на вялікі жаль, яшчэ сустракаюцца, хай і рэдка, людзі, якія могуць хадзіць і ў царкву, і да нейкага мясцовага шамана. Да апошняга яны бягуць па цуды, але пераконваюцца, што той шаман ня здольны іх рабіць, і вяртаюцца ў касьцёл».

Ці каталік Мугабэ?

На нашых тэлеканалах Зымбабвэ нярэдка зьяўлялася ў зьвязку з прыцясьненнем белага насельніцтва рэжымам Мугабэ. «Не, я не заўважаю нейкіх ксэнафобскіх поглядаў у карэннага насельніцтва Зымбабвэ да беласкурых, гэта, хутчэй, было характэрна для 80-х гадоў, хоць і цяпер падчас нейкіх выбараў Мугабэ спрабуе сыграць на «чор-

ным» нацыяналізме, маўляў, толькі калі ў краіне не застанеца белых, мы зможам уздыхнуць з палёгкай. І такія захады, як ні дзіўна, спрацоўваюць».

Хто ж такі Мугабэ, які ўстойліва трымаецца ў дзясятцы найбольшых дыктатараў сучаснасці? «Мугабэ — гэта адыёзная асоба, здольная на неардынарныя ўчынкi, — кажа а.Барок. — Ён сапраўдны нацыянальны герой. Яму ўжо даўно няма дазволу на ўезд у краіны Эўразьвязу, але летась Мугабэ змог прабыць візу на пахаваньне Яна Паўла II, дзе нават здолеў паціснуць руку прынцу Чарлзу. Назіраць за гэтым было вельмі сьмешна. Мугабэ лічыць сябе каталіком, але ён засьцерагаецца Касьцёлу, бо мы не баімся выказаць сваю пазыцыю па шматлікіх пытаннях жыцьця Зымбабвэ. У выніку за апошні час з краіны было дэпартавана багата сьвятароў з Эўропы, некаторыя з іх адпрацавалі ў краіне звыш 30 гадоў. У Зымбабвэ ў свой час было адкрыта шмат платных каталіцкіх школ і каледжаў — у адным з такіх цяпер, калі не памыляюся, вучыцца дачка Мугабэ — дык гэтыя навучальныя ўстановы скончылі амаль усе ўрадоўцы».

Дакрануцца да белага

Летась напярэдадні Раства айцец Юры аказаўся ў лягеры ўцекачоў ля мяжы з Мазамбікам. Яго надзвычай уразілі людзі, якія там жывуць. Яны ня маюць ні краіны, ні мовы, ні будучыні, але працягваюць верыць у лепшае. Большасць у тым лягеры — уцекачы хуту з Руанды. «Многія з іх ніколі ў жыцьці ня бачылі белага чалавека, для іх гэта вялікае дзіва, і карціць дакрануцца да эўрапейца. Даводзілася адпраўляць службы і ў вёсках, дзе ў касьцёле няма сьвятла і ты чытаеш імшу пры свечках. Вывучыў нават некалькі фразь

ФОТА З АРХІВУ Ю.БАРКА

Частка паствы айца Юр'я жыве ў нэаліце.

на мясцовай мове ндэбэле. Зымбабвійцам прыемна, калі іх запытаць па-мясцоваму, як жыцьцё ці нешта іншае».

Юры Барок не прамінуў магчымасьці пазнаёміцца бліжэй з прыродай Зымбабвэ. «Я два разы езьдзіў глядзець на вадаспад Вікторыя — гэта незабыўнае відовішча. Пакатаўся вярхом на сьпіне ў слана, паглядзеў кракадзілавыя фэрмы, зайшоў усярэдзіну гіганцкіх пячораў, а таксама паспытаў на смак смажанага вусеня. Гэта краіна незвычайнай прыгажосьці, і цяпер балюча глядзець, як разбураецца інфраструктура Зымбабвэ, закладзеная пры ангельцах».

Здымкі з Плошчы

Аднак з асаблівай пяшчотай а.Юры згадвае выпадковыя сустрэчы зь беларускасцьцю ў Зымбабвэ. «У Булавае з дапамогай аднаго польскага ксяндза я сустрэўся зь беларускай сям'ёй, якая там жыве ўжо ня першы год. Мы цудоўна паразмаўлялі па-беларуску, гэта быў сапраўдны глыток

ФОТА З АРХІВУ Ю.БАРКА

У Зымбабвэ ёсьць куткі, дзе ніколі ня бачылі белага чалавека.

сьвежага паветра. Альбо ў італьяскай рэстарачы ў Зымбабвэ натыкаецца на рэпрадукцыі карцінаў майго ўлюбёнага Марка Шагала і воляй-няволяй пачынаеш задумляцца пра лёс Бацькаўшчыны. Падчас сакавіцкіх прэзыдэнцкіх выбараў зымбабвійская ангельскамоўная прэса шмат пісала пра падзеі ў Беларусі. Разгортваеш сьвежы нумар, а там фатаздымкі з Плошчы. Прычым нават у дзяржаўных выданьнях інфармацыя была абсалютна нэўтральная. Тыя, хто маюць спадарожнікавыя антэны і глядзяць эўрапейскія каналы, ведаюць шмат пра Беларусь. Але і простыя зымбабвійцы згадваюць, напрыклад, тэнісны матч між Беларусьсю і Зымбабвэ».

«У час Плошчы я нават хацеў прыехаць у Менск, бо адчуваў сваю патрэбу быць з тымі людзьмі, там былі мае браты, адзін зь якіх нават атрымаў суткі. Я таксама ў 2000 годзе адбываў трохсуткавы арышт на Акрэсьціна пасля сьвяткаваньня Дня Волі. Сачыў за сакавіцкімі падзеямі праз

Інтэрнэт, мне гэта ўсё вельмі балюча. Я б даўно мог зьмяніць грамадзянства, але застаюся беларусам ня толькі па пашпарце, але і ў сьвядомасьці».

Праціўнік лібэралізму, прыхільнік глябалізму

Айцец Юры цяпер будзе навучацца на тэалягічным факультэце Рымскага марыянскага ўнівэрсытэту. Ён надзвычай цікавіцца філязофіяй, ідэямі камунітарнага пэрсаналізму, які вывучаў на зымбабвійскім прыкладзе, бо толькі ў ім бачыць выйсьце для эўрапейскай супольнасьці. Кс.Барок скептычна ставіцца да лібэралізму, затое бачыць будучыню за глябалізацыяй, якую называе здаровай праявай нашага постмадэрніскага часу. Ён марыць, што некалі ў Беларусі зьявіцца вартыя каталіцкія навуковыя інстытуты, выводзячы Каталіцкі Касьцёл у Беларусь з стану субкультуры. Юры Барок не выключае, што па сканчэньні вучобы прыедзе служыць на Радзіму, бо адчувае патрэбу быць тут.

Зьміцер Панкавец

Павал Севярынец — у 1998—2004 лідэр незарэгістраванага «Маладога фронту». Асуджаны за арганізацыю акцыяў пратэсту пасля рэфэрэндуму 2004 году. Цяпер у высылцы ў Малым Сітне, на поўначы Полаччыны.

ПАВАЛ СЕВЯРЫНЕЦ

Ніколі дагэтуль не чытаў канадзкіх газэтаў — бо ня быў у Канадзе. Ня меў у хаце сувэніраў з Рыму — не давялося наведаць Вечнага гораду. Ня еў аўстрыйскай чакаляды, ня ведаў, што прадаюць у супермаркетах Фарміндэйлу, штат Нью-Ёрк; не знаёміўся зь нямецкімі дзяўчатамі... пакуль ня трапіў у Малое Сітна.

«Абмежаваньне волі», што забараняе перамяшчэньне й прымацоўвае чалавека да працы, парадаксальным чынам дае іншыя свабоды, часта занябаныя на «вялікай зямлі». Свабоду спакойнае развагі. Свабоду пазнаньня ўсяе Радзімы праз сузіраньне маленькага куточку, які ўвесь час перад вачыма. Нарэшце, свабоду паважных дачыненняў з Богам, якім не перашкаджаюць сумятня, ілюзіі ды спакусы.

У такім становішчы пачынаеш дацэньваць і тэя каўточкі свабоды, якіх на волі проста не заўважаеш. Напрыклад, магчымасьць прымружыцца ды зазірнуць у нязвяданыя мясціны Беларусі, у далёкія краіны праз шчыліну паштовае скрынкі.

За год высылкі мне прыйшло 487 лістоў і перадачаў салідарнасьці. Адказваў практычна ўсім, хто пазначаў зваротны адрас. Кожны ліст быў спосабам хоць на хвіліну вырвацца з высылкі, паразмаўляць з тымі, хто дыхае тым жа духам, скарыстаць каліва свабоды з найбольшым эфэктам. Урэшце за 12 месяцаў у глухой вёсцы здолеў даведацца пра людзей, зь якімі мы робім адзіную справу, больш, чым за некалькі папярэдніх гадоў.

З-па-за Беларусі мне пісалі з 15-ці краінаў, у

асноўным беларусы дыяспары. Адсюль і канадзкія газэты, і мастацкія прывітаньні ад Івонкі Сурвіллы, і пасылка з цудоўнымі цукеркамі зь Вены, і пакункі з кнігамі ды канцгаварамі са Стаггольму, і паштоўкі ад беларусаў Польшчы, і парцалінавы Калізэй ад рымскіх грэка-каталікоў, і віншаваньні ад Валянціна Грыцкевіча зь Піцэру, і апісаньне амэрыканскага ладу жыцьця ад звычайных пэнсіянэраў — беларусаў ЗША. Адсюль і паштоўкі салідарнасьці ад шараговых немцаў, швэдаў, бэльгійцаў, латышоў, і прапановы супрацы ад украінскае «Просьвіты»...

З самае Беларусі пошта часьцяком прыходзіла зь мясьцінаў, пра існаваньне якіх, шчыра кажучы, і не здагадваўся — вёска Хілімонаўцы Сьвіслацкага раёну, Лужок паблізу Кармы або пасёлак Энэргетыкаў на Койданаўшчыне. На волі ня здолеў наведаць Слоніму, Салігорску, Верхнядзьвінску, Івенца, Бегам'я, Іўя, Залесься, Германавічаў, каб пазнаёміцца з тамтэйшымі людзьмі, — аж вось самі людзі пішуць сюды, у Малое Сітна.

Самая вялікая колькасьць лістоў — зь Менску: амаль 45%. Зь іншых гарадоў адрасоў салідарнасьці найболей у родным Віцебску (11%), Полацку (6%) ды Берасьці (5%). Апрача Віцебшчыны, дзясяткі лістоў прыходзяць зь Меншчыны й Гарадзеншчыны.

Калі раней мне здавалася, што звычайныя лісты ў наш электронны век пішуць хіба што пэнсіянэры, дык цяпер, падрахаваўшы статыстыку ўласных ліставаньняў, здзівіўся: звыш 37% адрасатаў — мужчыны сярэдняга веку (30—35 гадоў); 18% — дзяўчаты ад 30-ці; амаль 15% — хлопцы,

ХРОНІКА

4 жніўня

Маскоўскі суд Менску аштрафаваў пастар царквы «Новае жыцьцё» **Вячаслава Ганчарэнку** на 30 базавых велічыняў за набажэнства 4 чэрвеня. Паведамленьне пра штраф прыйшло поштай. Тым часам 11 жніўня рэлігійная грамада напісала ліст да А.Лукашэнка з просьбай дапамагчы вырашыць пытаньне з царкоўным будынкам, які хоча прыўлашчыць Менгарвыканкам.

9 жніўня

Берасьцейская таксістка **Любоў Разановіч** зь Берасьця спыніла галадоўку па стане здароўя. Разам зь ёй спынілі яшчэ 5 так-

соўшыкаў. Астатнія 9 галадоўнікаў датымалі акцыю да 14 жніўня, калі іхныя дакумэнты абласное начальства адправіла ў Менск.

Пад Смургонямі ўлады ліквідавалі дзіцячы пратэстанцкі летнік. Дзяцей на аўтобусе вывезьлі ў Менск.

10 жніўня

Падатковая інспэкцыя запатрабавала з **ГА «Цэнтар сацыяльных інавацыяў»** падаткі за грошы, атрыманыя па праграме TACIS у 2003—2004 г. Агульная сума перавышае 22 млн руб.

У Баранавічах **Юлію Харкевіч** аштрафавалі на 20 б.в. (620 тыс. рублёў) за «арганіза-

цыю несанкцыянаванага мерапрыемства»: 16 ліпеня яе затрымалі падчас акцыі Дзень салідарнасьці.

Анатоля Лябедзьку, Ігара Шынкарыка і Ўладзімера Шанцава затрымалі ў Магілёве, калі яны ехалі на сустрэчу з Артурам Фінькевічам. Самога палітвязьня вывезьлі на працу за Магілёў, каб не сустрэкаўся ні з кім.

У Пінску падчас распаўсюду «Народнай волі» затрымалі **Аляксандра Рамановіча**: у яго канфіскавалі газэты і склалі пратакол.

11 жніўня

Палітвязьня **Аляксандра Шалайку** пе-

маладзейшыя за 30. Мужчыны, старэйшыя за 55, складаюць менш 13% ліставальнікаў; жанчыны пэнсійнага веку — каля 10%.

Ліставаньне аказалася выдатным спосабам нарэшце грунтоўна пагутарыць з найлепшымі знаўцамі беларускасьці.

З гісторыкам Анатолям Грыцкевічам, які адзін працуе за цэлы інстытут гісторыі (нягледзячы на гады, выкладаньне й бясконцыя апэрацыі) — пра стан беларускай навукі, адукацыі й грамадства.

З Валянцінай Трыгубовіч, кіраўніцай «Беларускай пэрспэктывы», якая дзясяткамі рыхтуе да друку найцікавейшыя беларускія кніжкі — ад дзіцячых вершаў да рэлігійных зборнікаў — пра царкву й палітыку.

З хрысьціянскім сацыялістам, адным зь першых беларускіх незалежнікаў, Анатолям Сідарэвічам — пра лявіцу да правіцу ў айчынай гісторыі.

З Андрэем Катлерчуком, беларускім гісторыкам з Швэцыі — пра наш прагрэс і рэгрэс у параўнаньні з «залатым векам».

З кінакрытыкам Андрэем Расінскім — пра дачыненьні кінэматографу й хрысьціянства.

З выдаўцом беларускамоўнага габрэйскага бюлетэню «Мы яшчэ тут!» Вольфам Рубінчыкам — пра лёс і значэньне беларускага Ізраілю.

З публіцыстам Алесем Белым — пра магілу Торвальда Вандроўніка й архетыпы Адраджэньня...

З Аленай Макоўскай, старшынёй управы «Бацькаўшчыны» — пра стан справаў на Бацькаўшчыне.

З архітэктарам Ірынай Лаўроўскай, лепшым адмыслоўцам што да берасьцейскае даўніны, — пра Берасьце сучаснае.

З Элай Олінай, адной з арганізатарак камітэту салідарнасьці — пра гэтую самую салідарнасьць...

Лічы, цэлы год завочнага навучаньня ў

лепшых выкладчыкаў — любая асьпірантура адпачывае!

Праз пошту да мяне даходзіла практычна ўся незалежная прэса, якая яшчэ заставалася ў краіне. Рэдакцыі перасылалі «Нашу Ніву», «Народную волю», «Наша слова», «Беларуса», бацькі — «Белорусы и рынок», «Белгазету», «Комсомолку» й «Свободные новости». На волі ніколі ня меў такое падшыўкі. Кнігі ад Уладзімера Арлова й Ніла Гілевіча, Лявона Баршчэўскага й Міхася Скоблы, музыка ад Уладзімера Цярохіна, «Дзеяслоў» і «ARCHE», «Навіны НІСЭПД» і бюлетэнь «Бацькаўшчыны», «Наша вера» і «Царква»... Усё гэта цяпер ходзіць у Сітне па руках.

Праўда, свабода ў капэрце тут усё-такі абмежаваная. Лісты часта прыходзяць пакамечаныя, надарваныя, пераклееныя; вялікія пасылкі паўскрываюцца і з сарамлівым подпісам «пашкоджана пры механічнай апрацоўцы» (толькі чамусьці безь пячаткі Полацкай філіі КДБ), а незалежную прэсу ў пакунках хтосьці рэгулярна папярэдне разьбірае ды перачытвае. Што ж, інфармацыя пашыраецца, і гэта галоўнае.

Пэўна, людзі таксама заўважаюць, што іхнюю пошту чытае яшчэ хтосьці. Але пішуць. Працягваюць ладзіць акцыі капэртаванае салідарнасьці.

Вялізны дзякуй усім тым, хто пісаў і піша ў Малое Сітна — і даруйце, што не магу пералічыць у гэтым лісьце ўсіх.

Дарагія беларусы! Калі ласка, пішэце лісты. Казуліну, Статкевічу, Фінькевічу, «партнэрцам». Тым, хто за мяжою. Тым, хто жыве ў глыбінцы. Проста адно аднаму. Бо кожны беларускі ліст дадае маленькае, але чэпкае злучво ў агромністую бел-чырвона-белую палатніну Нацыянальнага абуджэньня.

в. Малое Сітна

За год высылкі мне прыйшло 487 лістоў і перадачаў салідарнасьці.

ХРОНІКА

равялі ў камэру з горшымі ўмовамі — у сутарэньні турмы і бяз вокнаў. Хлопец стаў пачувацца горш бязь сьвежага паветра. Актывістаў «Партнэрства» і іншых беларускіх палітвязьняў заклікаў вызваліць Эўразьвяз. Адвакаты **Міколы Астрэйкі** і **Цімоха Дранчука** 14 жніўня падалі апэляцыі на прысуд.

Стала вядома, што з 27 ліпеня бяз працы ў Бабруйску застаўся **Алесь Чыгір**, лідэр нацыянальнага руху ў Бабруйску: афіцыйная падстава — «скончыўся тэрмін працоўнае дамовы».

Валеры Шаўчэнка і **Ігар Сухарукаў** падалі ў Наваполацкі суд скаргу на гарвыканкам, які не дазволіў праводзіць пікеты ў аба-

рону палітвязьняў з 26 красавіка па 26 чэрвеня каля гарадзкога палацу культуры.

На чарговым паседжаньні ў справе недзяржаўнай газеты «Вітэбскі курьер-М» лінгвіст зь Менску **Аксана Шчарбакова** цвёрдзіла, што газета не абразіла камэрсанта. Пазоўнік выклікаў свайго эксперта — выкладчыка ангельскай мовы. Наступнае паседжаньне адбудзецца 5 верасьня. У рэдакцыю выданьня прыйшоў ліст з пагрозамі, падпісаны РНЕ.

12 жніўня

Супрацоўнікі крымінальнага вышуку затрымалі на вуліцы Гомелю **Сяргея Сямёна-**

ва. Пракурор **Вікторыя Сергіенка** адмыслова выйшла на працу ў выходны дзень, каб вынесьці моладзеваму актывісту папярэджаньне пра недапушчальнасьць дзеяньня ад імя незарэгістраванай арганізацыі.

14 жніўня

Дэпутат Бабруйскага гарсавету і лідэр суполак Партыі БНФ, БАЖ і БГК **Вячаслаў Сьвізуноў** абскардзіў у судзе сваё званьне з пасады дырэктара Ленінскага раённага жылкамунгасу. Ён лічыць, што яго звольнілі за палітычную актыўнасьць.

Гюнтэр Грас: Чаму я перапыніў маўчаньне?

Ляўрэат Нобэлеўскай прэміі нямецкі пісьменьнік Гюнтэр Грас прызнаўся, што ў вайну служыў у СС. Нямецчына — у шоку. У інтэрвію для *Frankfurter Allgemeine Zeitung* Гюнтэр Грас прызнаецца, чаму ён перапыніў маўчаньне наконт сваёй службы ў СС толькі праз 60 гадоў.

Грас як быкаўскі сюжэт

Гюнтэр Грас атрымаў Нобэлеўскую прэмію ў 1999 годзе — якраз у тым адзіным годзе, калі быў, здавалася, шанец, што ёю ўганаруюць Васіля Быкава. Такім чынам, прэмія, сама ня ведаючы таго, знайшла былога эсэсаўца, а не чырвонаармейца. Вядомы крытык Гельмут Карасэк выказаў меркаваньне, што Нобэлеўскі камітэт ніколі ня выбраў бы Граса, калі б ён быў прызнаўся раней.

Ведаючы камунізм зь сярэдзіны, Быкаў стаўся перакананым антыкамуністам. Грас бачыў камунізм звонку і так, здаецца, і не зразумеў, чаму ён разваліўся. Быкаў быў амэрыканафілам, Грас — паслядоўным крытыкам амэрыканскай магутнасьці і інтэрвэнцыі. Пры гэтым Быкаў быў нашмат больш антыкапіталістычным ці, дакладней, акапіталістычным творцам, чым камуніст... ммм... цяпер так ня кажуць... левы інтэлектуал Грас. Быкаў ня ўмеў трапляць на першыя палосы таблёідаў. Грас умеў гэта рабіць пры кожным рэжыме. І тады, калі дэманстравана прадаваў на вуліцах Заходняга Бэрліна гэдэраўскую саўбелію «Ноес Дойчлянд», і цяпер — некаторыя газэты палічылі гэтае самавыкрыцьцё рэклінным ходам для лепшага продажу апошняй кнігі.

Нямецчына ў шоку: Грас лічыўся маральным аўтарызэтам. Міхаэль Юргс, аўтар самай знамай біяграфіі пісьменьніка, заявіў, што «з Грасам як з маральнай інстанцыяй скончана». Валэнса заклікаў Граса адмовіцца да ганаровага грамадзянства Гданьску... Грас даказвае, што ад часу прызыву ў лютым 1945-га да паланеньня ў красавіку 1945-га яму ні разу не давялося страляць. Архівы маўчаць: пэрсанальныя дасье на эсэсаўцаў служба пасьпела зьнішчыць да капітуляцыі. А сьведкі? Іх няма.

Што сказаў бы Быкаў пра ўсё гэта?.. Быкаў напэўна палічыў бы лёс Граса выпадковасьцю. Такой жа, як і тая, што сам Быкаў выжыў. Сьведак не засталася — гэта ўласьціва быкаўскім сюжэтам.

Барыс Тумар

— **Вашыя ўспаміны называюцца «Лупячы цыбуля». Пры чым тут цыбуля?**

— Я мусіў знайсці для гэтай кніжкі нейкую форму, і гэта было цяжэй за ўсё. Банальнасьцю было б казаць, што нашыя ўспаміны і ўяўленьні пра сябе могуць быць і часцяком ёсьць падманлівымі. Мы ўпрыгожваем і драматызуем, перасыпаем уласныя перажываньні анекдотамі. У гэтай форме я хацеў высветліць усё тое, што паказваюць успаміны літаратара, і што ў іх ёсьць падазронага, даць гэтаму прагучаць. Аднаго цыбуля. Калі лушпіш цыбулю і калі пішаць, пласт за пластам, думка за думкай, робіш усё выразным і чытэльным. Мёртвае ажывае наноў.

— **Што Вас падштурхнула напісаць успаміны?**

— Не скажу, каб гэта былі цяжкія роды. Але пачаўшы, я адчуў патрэбу пэўнай працы над сабой, бо ў мяне ёсьць прынцыповыя прэрочаньні што да аўтабіяграфіі. Многія аўтары спрабуюць пераканаць чытачоў, што пэўныя рэчы выглядалі так, а не інакш. Я хацеў зрабіць сваю аўтабіяграфію больш адкрытай. Таму надаваў такую важнасьць форме.

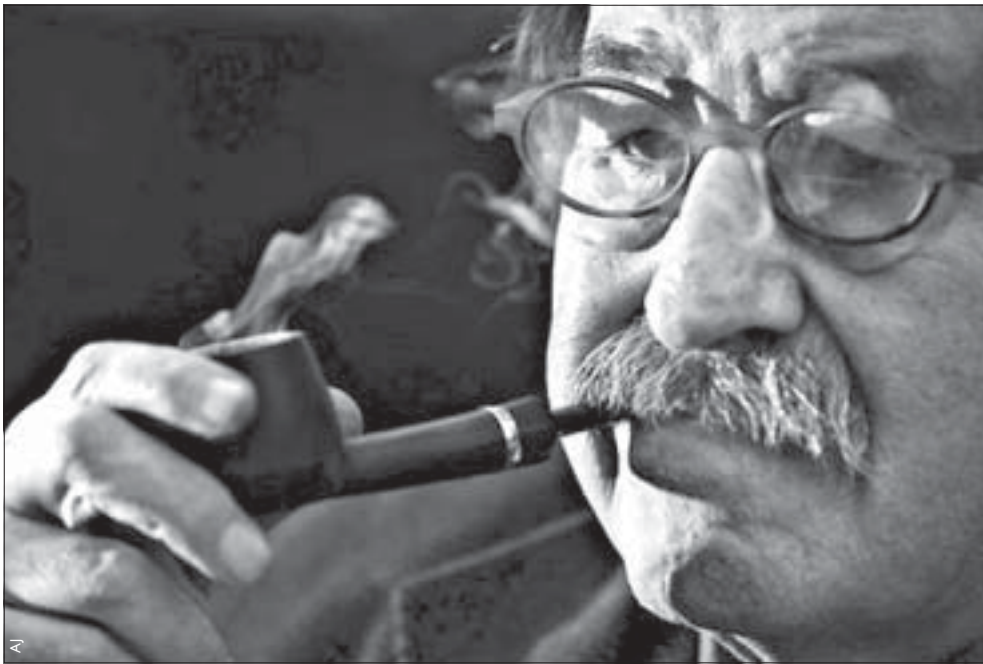
— **Кніжка зьвяртаецца да Вашага маленства. Аднак яна распачынаецца ня з першага ўспаміну, а з моманту, калі Вам было амаль 12 гадоў, з пачатку**

Другой сусьветнай вайны. Чаму Вы абралі такую цэзуру?

— Пачатак вайны быў паваротным пунктам. Гэта дата канца майго дзяцінства. Аднайчы ня стала майго дзядзькі, работніка польскай пошты. Ён перастаў да нас заходзіць, а мы ўжо больш не гулялі зь ягонымі дзецьмі. Пасля казалі, што ён быў асуджаны ваенна-палявым судом і расстраляны. Кашубскія, сваякі маёй маткі, што завіталі да нас у госьці, раптам перасталі быць жаданымі гасьцямі. Толькі пры канцы вайны прыйшла бабціна сястра, прынесла нешта з свайго поля і ўзяла за тое газы. Яе немагчыма было дастаць у вёсцы, бо ў вайну быў дэфіцыт. Так выявілася сямейная салідарнасьць. Але напачатку мае бацькі апартуністычна прыстасоўваліся да атачэньня. Я хацеў мець яснасьць наконт усяго, што тады адбывалася, перадусім наконт пэўных рэчаў, што датычылі мяне. Я быў тады прайдохам, нават бунтаўніком.

— **Вы заўжды шукаеце імпульсу звонку, які вызваліць і прывядзе ў рух пісьменьніцкі тэмперамэнт. Цыбуля ці бурштын з каханай Вамі Балтыкі прыводзяць у рух Вашую памяць. Ці існуе сямейны архіў, на які Вы маглі б абаперціся?**

— Як дзіце-ўцякач — мне

тады было амаль васямнацаць — я ня меў нічога. У кніжцы я пішу пра тое, што мае калегі, якія выраśli над Бодэнскім возерам ці ў Нюрнбэргу ўсё яшчэ могуць зьвярнуцца да сваіх старых школьных прыладаў і іншых рэчаў часоў дзяцінства. У мяне няма нічога. Страчана было ўсё, апрача некалькіх здымкаў, якія мая матка змагла перахаваць. Я апінуўся ў гэткай невыгоднай сытуацыі, якая, аднак, — як высветлілася падчас расповеду — мае свае перавагі.

— **Вы ня раз казалі, што толькі пасля таго, як нацыстоўскі чыноўнік Бальдур фон Шырах прызнаў сваю віну на Нюрнбэрскім трыбунале, Вы пераканаліся ў тым, што немцы ўчынілі генацыд. Але пра тое, што самі былі ў СС, Вы ўпершыню кажаце толькі цяпер. Чаму?**

— Мяне гэта прыгнятала. Маё маўчаньне ўсё гэтыя гады было адной з прычынаў, чаму я напісаў гэтую кніжку. Урэшце, гэта мусіла зь мяне выйсьці. Справа была ў наступным: я запісаўся добраахвотнікам, але не ў СС, а для службы на падлодках, што само па сабе

было дастатковым вар'ягтвам. Але яны ўжо нікога не прымалі. У адрозьненне ад СС, куды ў апошнія месяцы вайны бралі ўсіх, каго толькі можна было набраць: прызыўнікоў, а зь імі і старэйшых, якія перад тым служылі ў «Люфтвафэ», — іх называлі «падарункам Гэрынга». Чым менш заставалася нязнішчаных лётнічаў, тым больш наземнага пэрсаналу ўлучалі ў склад вайсковых аддзелаў ці СС. У ваенна-марскім флэце была падобная сытуацыя. Як для мяне, тут я абсалютна добра памятаю, назва «Вафэн СС» не здавалася тады нечым вусьцішным — проста элітныя часткі, якія пасылаюцца туды, дзе складаецца крытычная сытуацыя, і якія, як казалі, нясуць самыя вялікія страты.

— **Што з Вамі тады адбывалася? Ці даведаліся Вы пра тое, у які адзел трапілі, толькі пасля прыбыцьця на месца, ці мо з самае пазвы?**

— Цяпер для мяне гэта няясна, я ня ўпэўнены, як было насамрэч. Ці можна было даведацца пра накіраваньне ў СС з пазвы, з назвы ці са званьня асобы, што падпісала тую пазву? Ці я

зарыентаваўся, толькі прыехаўшы ў Дрэздэн? Ня ведаю.

— **Ці размаўлялі Вы з калегамі пра тое, што значыць служыць у СС? Ці было гэта супольнай тэмай для дзецокоў, якія там разам апінуліся?**

— У адзеле было так, як я напісаў у кніжцы, — вышкі і больш нічога. Усіх абыходзіла толькі адно пытаньне: як адтуль вырвацца. Я ўдаваў жаўтуху, але гэтага хапіла толькі на некалькі тыдняў. Пасля зноў пачалася дрэсіроўка рэкрутаў, павярхоўны вышкі з састаралай амуніцыяй. Гэта ў лобым разе мусіла быць апісана.

— **Ня мусілі Вы таго апісаць. Ніхто ня мог Вас да таго прымусіць.**

— Гэта быў мой унутраны прымус, які мяне да гэтага падштурхнуў.

— **Чаму Вы запісаліся добраахвотнікам у войска?**

— Ішлося пра тое, каб вырвацца зь цясноты, далей ад сям'і. Хацеў пакласьці гэтаму канец і таму запісаўся добраахвотнікам. Гэта таксама цікава. Я запісаўся, яшчэ ня маючы пятнаццаці гадоў, і пасля забыўся пра

тое. Так здаралася з многімі маімі аднагодкамі, якія ішлі ў працоўную службу, а налета атрымлівалі пазву ў войска. Відаць, толькі ў Дрэздэне я высветліў, што трапіў у СС.

— **Ці ня мучыла Вас тады пачуцьце віны?**

— Тады? Не. Пазьней віну я адчуваў як ганьбу. Для мяне гэта заўжды было зьвязана з пытаньнем: ці мог ты ў той час уцяміць, што з табой робіцца? Я апісаў на пачатку кніжкі свайго аднаклясьніка, які ведаў больш за іншых у клясе. Ягоны бацька быў дэпутатам ад сацыял-дэмакратаў у сэнаце места Гданьск, а пасля трапіў у канцлягер. Я ведаю выпадкі, калі дзеці супрацьпастаўлялі сябе бацькам. Крытыкаваць нацыстаў зь мяшчанска-кансэрватыўных пазыцыяў магло быць небясьпечна. Нялёгка было тое растлумачыць маладому чалавеку. Лёгка забываецца, наколькі ўмела і па-сучаснаму «Гітлер'югенд» і «Юнгсфольк» праводзілі індактрынацыю. Пачварна эфэктыўна была цытата Гітлера: «Моладзьцю павінна кіраваць моладзь». Мой фэліяйнфюрэр (ступень у «Гітлер'югендзе») быў супэрскім пацаном. Мы разумеліся між сабой лепш за адтыццаў. Такія думкі і адчуваньні мелі тады многія.

— **Вы адным з першых сярод прадстаўнікоў свайго пакаленьня распавялі пра сваё спакушэньне нацызмам. Вас за тое збэсьцілі.**

— Так, цяпер у нас, у Нямеччыне, столькі байцоў руху супраціўленьня, што я дзівуюся, як Гітлер мог прыйсьці да ўлады! Але я хачу яшчэ раз вярнуцца да 50-х гадоў, каб патлумачыць сваю пазыцыю пры напісаньні «Бляшанага барабана». Тое, што адбылося перад 1945 г., лічылася ка-

Гюнтэр Грас: Чаму я перапыніў маўчаньне?

Працяг са старонкі 31.

тастрофай, а не бясспрэчнай капітуляцыяй. Яе ігнаравалі, казалі, што Нямеччыну была апанавала цемра. Гэта ўяўлялася такім чынам, што нібыта бедны нямецкі народ спакусіла арда нягоднікаў. А гэта няпраўда.

— **Ці даводзілася Вам назіраць супраціўленне нацызму?**

— Сапраўдны супраціў я бачыў толькі раз за ўсё жыццё. Гэта было падчас знаходжання ў Працоўнай службе. Я вычарпальна апісаў тое ў кніжцы. Я ня памятаю імя гэтага чалавека. Ён не вызнаваў аніякай пануючай ідэалёгіі — ня быў ані нацыстам, ані камуністам, ані сацыялістам, толькі сьведкам Яговы. Немагчыма сказаць, супраць чаго ён выступаў. Так ці інакш, але ён адмаўляўся дакранацца да зброі.

— **Можа, прыдатны момант, каб распавесці пра Вашую службу ў СС, ужо мінуў за ўвесь гэты паваенны час?**

— Ня ведаю. Напэўна, тады, раней, я меркаваў, што досыць таго, што я зрабіў як пісьменьнік. Я прайшоў праз свой працэс навучання і зрабіў зь яго высновы. Але засталася нейкая пляма. Мне было ясна, што яна павінна знайсці сваё месца, калі я некалі вырашыў бы напісаць нешта аўтабіяграфічнае. Але ня гэта ёсьць асноўным матывам маёй кніжкі.

— **Ці не маглi Вы апісаць на старонках «Бляшанага барабана» ці «Кожак-мышак» гэтага пазнейшага шоку, выкліканага прыналежнасьцю да**

злачыннай арганізацыі?

— Я думаў пра тое, калі сказаў сабе, што гэта — мая тэма. Пачалося з «Бляшанага барабана». Нечага такога можна было не хацець, гэта не было свабоднае рашэньне, гэта было нешта мусовае. Напачатку я спрабаваў па-рознаму выкарыстоўваць свае ўмельствы і шанцы, але жанравы цяжар тэмы вяртаўся, чакаў на мяне, і я мусіў ім заняцца. Мяне выпусцілі з палону на захадзе, і я апынуўся ў пустэце. Я мусіў сам даваць рады ўсім дyleмам, у той час як мае аднагодкі Крыста Вольф ці Эрых Лёэст на ўсходзе Нямеччыны адразу атрымалі ў рукі новую ідэалёгію. Там зьявіліся людзі з руху супраціву, якія змагаліся падчас грамадзянскай вайны ў Гішпаніі, былі пераследаванымі за Гітлерам і сталі ўзорамі для перайманьня.

— **Усё ішло так, як мае быць у прстойнай сям'і?**

— На захадзе чагосьці такога не было. У нас быў Адэнаўэр, адна толькі хлусьня з гэтай каталіцкай прыгхласьцю. Грамадства, якое тады нам прапагандавалі, было так прасякнутае мяшчанствам. Гэтага не было нават за нацызмам. Нацысты павярхоўным чынам усталявалі пэўнае нацыянальнае адзінства. Клясавыя адрозьненні альбо рэлігійная пыха ня мелі значэньня. У адрозьненне ад НДР, мы цягам дзесяцігодзьдзяў вялі дыскусію пад лэзунгам «пераадоленьня мінулага».

— **Вы пачалі ставіць сабе пытаньні толькі ў 1946 годзе?**

— Гэта быў шок. Толькі пасля прызнаньняў Баль-

дура фон Шыраха ў Нюрнбэргу я паверыў, што нацыстоўскія злачынствы сапраўды мелі месца. Немцы нічога такога не зрабілі б, меркаваў я і лічыў усё прапагандай. Быў дурнем. Але пазней таго ўжо нельга было адмаўляць, а чым больш часу мінала, тым болей здавалася, што памер гэтых злачынстваў расьпе. Аднак гэта заўсёды было немагчыма зразумець. Пагромы былі заўжды — у Польшчы, Расеі, усюды. Але каб немцы арганізавалі злачынства, каб гэта было спіянаваным — гэта было штосьці беспрэцэдэнтнае.

— **Вы напісалі кніжку для ўнукаў?**

— Сьвядома ці не, але пры напісаньні гэтай кніжкі пэўную ролю адыгралі таксама мае дзеці і ўнукі. Мяне заўжды хвалявала пытаньне: як нешта распавесці іншаму пакаленьню? У эсэ пад назвай «Зь дзеньніка сьлімака» я мусіў распавесці, чаму бяру ўдзел у выбарнай кампаніі, чаму мяне шакуе, калі колішні вялікі нацыст Кізынгер займае пасаду канцлера. У той час перада мной паўстала праблема, як растлумачыць маім дзецям, чым быў Аўшвіц. Гэтыя праблемы заўжды стаяць перада мной.

— **У многіх сем'ях маўчаньне пра мінуўшчыну прыгнята. Ці Ваше пакаленьне гаворыць пра досьвед вайны?**

— Так. Ваенныя перажываньні былі для большасьці раўнаватрасым досьведам. Ішлося пра тое, каб выжыць. Першымі ўбачанымі мной забітымі былі не расейцы, а немцы. Іх павесілі на дрэвах, многія зь іх былі маімі аднагодкамі. Гэта быў вынік

дзеяснасьці фэльдмаршала Фэрдынанда Шорнэра. Вызваліўшыся з савецкага палону, гэты зьненавіджаны генэрал прыехаў у Нямеччыну цягніком. Дык яму прыйшлося выйсьці на некалькі станцыяў раней, бо на станцыі, куды ён павінен быў прыехаць, яго чакаў натоўп ягоньных бльых салдатаў, якія гатовыя былі яго лінчаваць.

— **Ці гралі нейкую ролю гады? Ці быў чатырнаццацігадовы больш безбаронны перад нацыстамі, чым васьмнаццаці-ці дваццацігадовы?**

— Розьніца ў веку магла мець два вялікія значэньні. Я часцяком чуў ад іншых, хто быў сьпярга ў «Юнгфольку», а пазней у «Гітлер»югендзе», што іх найлепшыя ўспаміны былі зьвязаныя зь «Юнгфолькам». З «Гітлер»югендам» прыйшла мужнасьць, бясконцыя вечары зь песьнямі, і ўсё гэта было нудна. Нацысты шмат чаго скапьявалі ў скаўтаў ды іншых моладзевых арганізацыяў. Намётавыя лягеры, грамадзейскасьць і г.д. — усё гэта прыцягвала моладзь. У параўнаньні з прымусам, які панававу ў школе ці ў бацькоўскім доме, «Юнгфольк» падаваўся моладзі вальнейшым месцам.

— **А гаворка была пра тое, каб падарваць аўтарытэт бацькоў...**

— Так, гэта ж былі антымяшчанскія арганізацыі. Але тут важнае значэньне мае выпадковасьць нараджэньня. Хто ведае, у што б давялося трапіць, калі б я быў на тры-чатыры гады старэйшы.

Пераклаў
Сьцягій Богдан

Васіль Сёмуха: «Хто з нас ня быў фашыстам?»

Ці варта асуджаць Гюнтэра Граса? Мы спыталіся пра гэта перакладніка нямецкае літаратуры **Васіля Сёмуху**. У часе вайны фашысты знішчылі ўсю сям'ю Дзядзькі Васіля. У самога яго на назе дагэтуль шнар ад укусу сабакі аднаго з эсэсаўцаў.

«Граса дакараюць, што ён служыў у СС, што яму далі Нобэля, а пісьменьніку-франтавіку Быкаву, маўляў, не далі. (Да слова, мы самі вінаватыя, што Быкаву не далі той прэміі, калі некаторыя ў краіне выходзілі на паэзіі Быкава.) Вядома, Васіль Уладзімеравіч заслужыў Нобэля, але яго заслужыў і Гюнтэр Грас. Гэта выдатнейшы празаік...

Грас — у СС... А хто з нас, пры нашым фашызме, ня вырас у пінэрах, у камсамоле, у партыі, і мы ўсяму гэтаму безнадзейна верылі? А ён, сямнаццацігадовы дзяцок, дванаццаць гадоў пражыў пры Гітлерах, пры штодзённай мудрай, хітрай і нахрапістай агітацыі? Грас пчыра верыў тады фашысцкай ідэалёгіі. Гітлерава прапаганда не была дурной. Я чытаў «Майн кампф»: яна ўздымала нацыянальны гонар немцаў, якія толькі што прайгралі вайну, у якіх эканоміка была разбураная. Калі ўбываць такое кожны дзень у галаву, то, канечне, такая маса ўплывала на Граса.

У той час, калі мабілізоўвалі Граса, за два месяцы да канца вайны, ужо не глядзелі, у каго чыстая, у каго ня чыстая кроў, хто расава адпавядаў, хто — не,

абы нагрэбсьці больш хлопцаў. Яго ні аб чым не пыталі, ці хоча ён служыць, ці не.

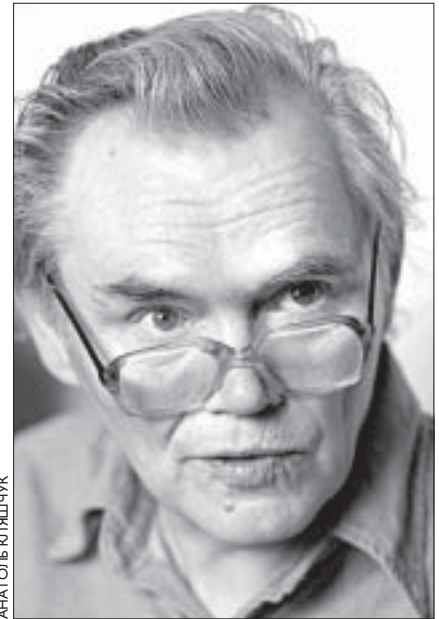
Пасьля вайны Гюнтэр Грас зарэкамэндаваў сябе як яркі антыфашыст і пачыфіст. Ён быў і застаецца такім сёньня. Грас адзін з найбольш прагрэсіўных пісьменьнікаў Нямецчыны.

Я спрабаваў некалі перакласьці на беларускую мову раман Граса «Кошкі-мышкі», але ён у мяне начыста ня ўдаўся, поўная няўдача. Я быў вымушаны кінучь пераклад, хоць мне страшэнна падабаўся гэты твор. Нічога ня зробіш, мне не ўдалося знайсці стыльовую пільню Граса. Трэба мець вялікую падрыхтоўку, каб перакладаць Граса, каб убачыць усе алюзіі — або быць проста немцам.

У адным з апошніх сваіх раманаў «Траекторыя краба» Гюнтэр Грас апавядае пра славетную падводную лодку Марынэска, ён там ні перад кім ня сыцэлеца, ні перад немцамі, ні эўрапейцамі, ні фашыстамі, ні камуністамі.

Грас таксама выдатны паэт, драматург, крытык, публіцыст, але самыя каштоўныя ягоныя яскрава антыфашысцкія творы з «Данцыскай трылёгіі».

Чаму Грас менавіта сёньня вырашыў

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

прызнацца ў гэтым, я ня ведаю, але магу здагадацца. Калі б гэтае хлапчо прызналася пасьля вайны, то палова дарог для яго была б закрытая. Спачатку ён баяўся прызнацца ў гэтым, хоць, паўтаруся, ягонай віны там няма ніякай, пасьля крыху запамятаваў, потым да яго прыйшла слава, як да пісьменьніка, выбітнага, харошага, ініцыятара многіх дэмакратычных пераўтварэньняў у Германіі. Ён адзін з ініцыятараў стварэньня групы «47». А цяпер ён не баіцца, гэта ня быў грэх малодсьці.

Грас вельмі вынаходліва, вельмі пчыра піша праўду пра вайну. А Валэнса няхай сам адмовіцца ад званьня ганаровага грамадзяніна Гданьску, бо лепш, чым Грас, пра гэты горад ніхто не напсаў».

Запісаў Зьміцер Панкавец

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

Саколкі гатовыя: чорныя і белыя

Чытачы «НН» вырабілі майкі (цішоткі) да стагодзьдзя газэты.

Замовы прымаюцца на e-mail: zamova2006@tut.by і тэл. (029) 649-08-88.

Пазначаць трэба імя, кантакт (мэйл ці тэлефон), колькасць і памер.

Край крыжоў і крыжыкаў

PHOTOBYME.DIANET

У Тураве дагэтуль зь зямлі растуць крыжы. Рэпартаж Веранікі Дзядок.

Усясьвятая царква — сёння адзіная ў Тураве. Пачатак жніўня — разгар працы для царкоўнага кухара. Ён закатаў салаты на зіму, а летнім гасьцям варыць кампоты. Тут жа, пры царкве, вырошчваюцца і гуркі.

Будні дзень, паломнікаў — усяго пара чалавек зь Менску. А на вялікія сьвяты бывае па 12 аўтобусаў. Таму так важная кухня — усіх паломнікаў трэба накарміць. Царкоўны кухар — пасада не такая ўжо вялікая, але ж каму, як ня тураўцам, ведаць, што не вялікім яرارхам, а ўсяго толькі кухарам у тураўскіх япіскапаў быў Марцін, які шануецца як адзін з трох тураўскіх сьвятых.

Месцам паломніцтва ўсясьвятая царква стала дзякуючы знакамітым тураўскім крыжам. Яны, вераць тут, ацяляюць ад духоўных і фізычных хваробаў. А яшчэ яны прышлылі з Кіева супраць пшні — нідзе ж паблізу такога граніту няма. А ў 1937-м — кажуць людзі — камуністы зноў кінулі іх у раку. А крыжы вышлілі. І іх падчапілі мясцовыя рыбакі. Камуністы спрабавалі зноў біць крыжы, але ўрэшце ім надакучыла такое змаганьне, і крыжы кінулі пад капліцай. Так яны і дажылі да нашага часу.

Усяго вядома больш за дзесяць «крыжыкаў», як кажуць мясцовыя людзі. Два знаходзяцца ў суседніх з Туравам вёсках, яшчэ два — у Гомельскім краязнаўчым музэі. Два стаяць ва ўсясьвяткай царкве. Настаяцель айцец Аляксандар тут нядаўна, але і

Помнік ня толькі сьвятому Кірылу, але і тураўскім крыжам таксама.

Гэта той самы крыжык, што вышэе і шыэе з кожным годам.

ВЕРАНИКА ДЗЯДОК

ён ужо верыць, што крыжы жывыя і людзей ацяляюць.

А лепей за ўсіх гісторыю крыжоў і царквы ў Тураве ведае царкоўны стараста Валера. Ён называе сябе менавіта так, як мага прасьцей, так вучыць яго ягоны духоўны айцец. Валера — карэнны туравец, ён з задавальненнем паказвае сьвятыні гасьцям. Валера кажа, што месца тут асаблівае, нават ня кожны бацюшка вытрымае, бо ў сьвятых месцы шмат спакусаў.

Усіх паломнікаў ён абавязкова вядзе на Барысаглебскія могілкі. Тут яшчэ адзін крыж — ён расьце зь зямлі. Як кажа паданьне, у тым жа 1937-м раб божы Іван вылавіў у вадзе адзін з тых, кінутых камуністамі ў раку крыжоў. Спужаўшыся перасьледу, ён закапаў яго на могілках. Крыж пачаў расьці ў канцы 1980-х. Прычым і ўшыркі таксама. Штогод яго мераюць, кажуць людзі. Хто мерае — не ўдакладняюць. Навошта цуду дакладныя лічбы і адсоткі?

Краінай Крыжоў называлі сваю зямлю жмудзіны. Тураўшчына мае поўнае права называцца гэтак жа.

Лічыцца, што крыжык расьце на месцы, дзе некалі стаяла келья сьвятога Лаўрэна, біскупа Тураўскага. Капліца, адшаведна, пазначае месца пустэльніцтва сьвятога Марціна. А на самым высокім месцы могілак стаіць колькімэтровы драўляны крыж — акурат тут быў аўтар царквы Барысаглебскага манастыра (паводле іншай вэрсіі, стоўп Кірылы Тураўскага). Драўляны крыж, вераць людзі, спэцыялізуецца на рэўматызме: здымае варту толькі пацерціся аб яго сьпінай.

Агароджу крыжыка, які расьце, упрыгожваюць, паводле палескай традыцыі, атлясныя стужкі. На іншых могілках зіхаюць рознымі колерамі яркія хусткі. Над крыжам паставілі павець, там жа стаіць скарбонка. Яе некалькі разоў разьбівалі, спрабавалі

таксама сарваць замок з каплічкі. Валера арганізаваў дзяжурства на могілках. Цяпер пра іх дбае мясцовы моладзь. А вось у новым музэі, пабудаваным на гары насупраць могілак, марадэры пасьпелі нават разьбіць акно. Музэй быў пастаўлены тут перад Сьвятам беларускага пісьменства і друку й хавае пад сабой фундамэнт старажытнага тураўскага храму.

У Тураве знаходзіцца адміністрацыя нацыянальнага парку «Прыпяцкі», аднак аб'ектаў для разьмяшчэньня турыстаў у горадзе вобмаль. Прыяжджаюць замежнікі, якім тут арганізуюць паліваньне, ды паломнікі — пакланіцца крыжам.

У цэнтры Турава вісіць праз галоўную вуліцу расьцяжка «Беларусь — дзяржава для людзей». Аднак нават сьвяткаваньні славянскага пісьменства, якія праходзілі тут двойчы — у 1995-м і 2004-м, — мала чым зьмянілі жыцьцё. Тут па-ранейшаму жывуць з гуркоў і капусты. Сэлета вырошчваць капусту нават выгадней, чым гуркі. Закупачная цана на гуркі — усяго 250 рублёў за кілё. Прыяжджаюць закушчыкі нават з Расеі. Валера пасьля экскурсіі па тураўскіх сьвятынях таксама вяртаецца да гуркоў. У дарогу ён кожнаму дорыць нацельны крыжык.

ВЕРАЊІКА ДЗЯДКО

Месца, дзе стаяў стоўп сьвятога Кірылы, абазначана цудадзейным крыжам зь лекавымі ўласьцівасьцямі.

ВЕРАЊІКА ДЗЯДКО

Усясьвятая царква — сёньня адзіная ў Тураве.

ВЕРАЊІКА ДЗЯДКО

У храме зьберагаюцца крыжы, што «прыплылі з Кіева».

Зацёмкі антыпода

Японскія нататкі
Паўла Лычкоўскага.

WWW.NONSTOP.TOKYO.CO.UK

Трапіўшы ў Японію, хутка разумееш, што Краіна ўсходнага сонца — гэта ня тое, што мы бачым па тэлевізіі, ня тое, што піша пра яе папсовая літаратура, ня толькі Токіё ды Осака. Трэба толькі пакінуць мэгаполісы і павандраваць па неўрбанізаванай частцы Японіі, каб пераканацца: большая частка Японіі не такая ўжо «заходняя», ці, лепш сказаць, не такая ўжо па-заходніцку сучасная. Яна ніколі такою не была, і, імаверна, ніколі ня будзе.

Гэта нешта няўлоўнае. Нешта зусім побач, ад чаго часам па табе прабягаюць дрыжыкі. Гэта нейкі дух. Спракаветны Дух, які ў самай зямлі, гарах, камянэх — і людзях. Напэўна, кожны, хто прыязджае ў Японію, трапляе пад ягоны ўплыў. Бо я не магу даць рады рацыянальнаму тлумачэнню таго адчування, што ахінала мяне нават у тых жа Токіё і Осацы — што вось у наступны момант з-за кута вунь таго гмаху на мяне выскачыць не навятокя «таэта» ці матаролер, а жывы рыкша зь белатварай жанчы-

най у багатым кімано за ягонай сьпінай ці смуглявы вершнік пры двух мячах. І крый божа, калі ты, нахабнік, дазволіш сабе непачэсна зірнуць на яго!

Праезд у гарадзкім транспарце строга адрэгуляваны: уваход праз заднія дзьверы, аплата за праезд перад выходам празь пярэднія. І нават шылдачкі «ўваход тут» і «выхад тут», па сутнасці, непатрэбныя. Бо гэта ўжо звычка, элемент штодзённага жыцця. Колькі раз бачыў, як расхвалювалі пасажыр, які з-за натоўпу ў трамваі вымушаны выйсьці праз заднія дзьверы, бегам бяжыць да галавы вагона, каб, несупынна просячы прабачэння ў кіроўцы, кінучь манэтку ў скрынку для грошай.

Праз пару тыдняў і я пачаў пачувацца няёмка, калі сам трапляў у падобныя варункі. І ўжо, не заўважна для сябе, я таксама бягу да пярэдніх дзьвярэй і прашу прабачэння...

Вось жа, кажуць, што чалавек хутка прызвычайваецца

да добрага. Дадам: і да сумленнага таксама.

У Японіі на цягніках ня ездзяць зайцам. Часам гэта проста немагчыма, бо на шмат якіх чыгуначных станцыях, пасажыр мусіць плаціць яшчэ перад уваходам на вакзал. Але справа ня ў гэтым. Рэч у прынцыпе.

У вёсцы Омуро, што туліцца недзе паміж пакручастымі бамбукавымі пагоркамі і ўсыяжнымі рысавымі палямі Кюсю, мне выпала чакаць перасядкі на цягнік да Нагасакі. Тут на маленечкім супынку стаіць старэнькі будынак, дзе ўсягуські: каса, прыбіральня ды пара лавачак у пачакальні. Са службаў — касірка ды стары дзед. Каб трапіць на пэрон без квітка, трэба ўсяго толькі збочыць на вузенькую сцяжынку, што ідзе наўпрост ад плятформы вакзалу да вясковай вулачкі. Але ўсе ідуць праз галоўны ўваход і касу. Я ўпэўнены, што ў вяскоўцаў нават думкі не ўзьнікае скарыстацца той дарожкай не па прызначэнні. Мо той сцяжынкай ходзіць толькі той стары дзед са станцыі, калі штодня вяртаецца дахаты...

Найлепшым прынцыпам ёсьць звычай. Калі няма патрэбы задавацца пытаньнем, чаму я раблю так, а ня гэтак, і адказваць сабе і другім: «З прынцыпу».

Штогод 9 жніўня, у гадавіны нагасацкай трагедыі, японцы, тутэйшыя і прыезджыя, прыходзяць да мэмарыялу, што паўстаў у Эпіцэнтры — месцы, над якім у 1945 годзе выбухнуў Таўстун. У гэты дзень на граніце мэмарыяльнай стэлы замяняецца шылда, на якой выбітая лічба, штогод новая, а ў скляпеннях падземнага музэю пакідаецца сьпіс імянаў, што-раздаўжэйшы.

Сьпіс ахвяраў трагедыі — менавіта ахвяраў, а ня проста пацярпелых ад радыяцыі — кожны год павялічваецца за кошт тых, хто за мінулы год адышоў у нябыт. Акрамя прозьвішчаў тых, хто загінуў

9 жніўня 1945 году, у сьпіс занесеныя імяны ўсіх нагасацкаў, што перажылі той жудасны дзень у горадзе, нарадзіліся ці калі-небудзь жылі тут пасля бамбаваньня. І імяны іхніх дзяцей. Ніхто не высвятляе гісторыю хваробы ды абставіны сьмерці нябожчыкаў, ніхто не задаецца пытаньнем, як на жыцьцё — і сьмерць — паўплывала радыяцыя. Ніхто не абцяжарвае сябе залішнімі доказами *негатыўнага ўплыву радыяцыі на здароўе чалавека*. Дастаткова таго, што сам чалавек ці ягоныя бацькі, дзеці былі Там, бачылі Гэта, нарадзіліся і жылі ў Гэтым. І Гэта скалечыла іхняе жыцьцё. Бо — хто дакажа адваротнае?

Вуліцы места ад раницы да заходу бурляць людзьмі, якія вечна кудысьці сыяпаюцца, штодня абцяжараныя будзённымі ж справамі. На адной такой вуліцы стаіць будыйскі манаш. У адной руцэ званочак, у другой — маленькая торбачка. Ён збірае грошы для свайго храму, што стаіць непадалёк. З-пад нізкага капелюша відаць, як рухаюцца вусны — манаш чытае малітву. Дзынь, прачытана яшчэ адна частка сутры. Людзкі патак несупынна пнецца наперад. Дзынь, з крамы, насупраць якой стаіць нерухомая постаць, выйшаў грузчык зь нейкімі куфрам і зьмяшаўся зь людзкім морам. Дзынь, маладая кабета прыпынілася, каб даць манаху колькі манэтак. Дзынь, той чытае блаславеньне, дзынь-дзынь, жанчына зводзіць ладкі, ледзь заўважна схінае галаву — і вось яе ўжо няма. Дзынь. Вось і вечар, манах пайшоў сабе...

Было адчуваньне прабуджэння.

Мне здаецца, што ў той дзень я зразумеў для сябе будызм. Парадаксальна, але з трох сусьветных рэлігіяў толькі будызм прышчэпілі гэты «ізм», які найменш яму пасуе. Будызм увогуле мала падобны на рэлігію, прынамсі тую рэлігію, што мы звыклі называць сусьветнай. У ім

няма дагматаў і місіянерскага пачатку, агрэсіўнасьці і амбітнасьці. Увогуле ў ім няма шмат таго, чаго мы яму прышчэпаем — і ёсьць шмат таго, чаго мы ня ведаем. Ён не заклікае, а маўчыць. Ён не птурхае і ня стрымлівае — ён сузірае. Нерухомая постаць на бурлівай вуліцы. Дзынь...

Было адчуваньне стомы.

Японскі цуд — гэта не IT-тэхналягіі і не бэйсбольная «J-Ліга». Цуд па-японску — гэта аўтамат па продажы піва. Тыя, хто бываў у Эўропе ці Амэрыцы, ведаюць гэныя *vendor machines*, але ў адрозьненьне ад амэрыканскіх і эўрапейскіх, дзе можна набыць якіхсь чыпсы ці пэпсі-колу (такіх у Японіі таксама ўдасталь), японскія *ханбайкі* могуць выдаваць, акрамя яблычнага і апэльсынавага, яшчэ і ячменны сок. Штодня, з пастай раніцы да адзінаццатай вечара. Натуральна, на кожным такім аўтамаце маецца налэпачка зь вядомай ляканічнай фразай «Дзецям да 18...», якая шмат для каго (з нашай часткі сьвету) падацца недарэчнай.

Але — і гэта японскі цуд №2 — я ніколі ня бачыў, каб хтосьці зь японскай моладзі злоўжываў гэтым дасягненьнем японскай эканамічнай думкі.

А яшчэ ж ёсьць аўтаматы па продажы цыгарэтаў...

Адно зь першых уражаньняў у Японіі: на дарогах тут ганяюць вар'яты. Адразу ўспамінаецца клясычны анекдот пра брытанцаў і «гэных шалёных эўрапейцаў». Традыцыйнае «паглядзі налева, потым направа» трэ было тэрмінова замяняць на процілеглую аксіэму. Ня тое што цябе тут могуць задушыць — хутчэй кіроўца дасьць сваёй машыне ўляцець у кювэт ці пералічыць бампэрам прыдарожныя слупы, — але пачуваеш сябе неяк больш павольна, калі асэнсоўваеш, што машына справа — гэта норма.

Калісь жыхары Старога Сьвету называлі насельнікаў

Панарама Нагасакі.

У японскіх трамваях «зайцоў» няма.

Тэра Аўстраліюс антыподамі і лічылі, што там людзі павінны хадзіць на галовах. Калі беларус, паляк, немец ці нават амэрыканец прыяжджае сёння ў Ангельшчыну, Аўстра-

Пабачыць японскія стравы

можна ў Менску, у Доме-музэі Ў зьезду РСДРП (пр.Скарыны, 31а), дзе да 7 верасьня працуе выстава «Традыцыі і культура Японіі». На выставе можна пабачыць макеты помнікаў японскай архітэктуры, лаштунак для чайнай цэрэмоніі, стравы японскай кухні, будзённыя ды сьвяточныя кімано, маскі для служак храмаў і японскага тэатру «Но», а таксама лялькі.

лію ці Японію, ён усё адно пачувае сябе трохі як у вар'ятні. Як жа ж мусіць пачувацца японец на чужыне, для якога амаль увесь сьвет перавернуты з ног на галаву, як яму жывецца сярод вар'ятаў, сярод антыподаў?..

Тым, хто сьмяецца і кпіць над нягэглымі формамі «Запарожцаў» і «Жыгулёў», варта паездзіць па японскіх мястэчках. Гарантую, вы будзеце па-новаму ставіцца да няпачасных дзетак савецкага аўтамабілебудаваньня. Пасля экскурсіі, пагатоў праезду, на страпэньненькіх японскіх самаходзіках прызавьць месцы ў намінацыі «апатэоз мінімалізму і ўтылітарызму сярод аўто» ў вас стала зоймуць «міцубішы», «сузукі» і «кавасакі».

На кампус галоўнага корпусу ўнівэрсытэту Нагасакі рэгулярна прыяжджае мабільная лябараторыя са шпіталью таго ж унівэрсытэту. Студэнты мэдычнага факультэту зьбіраюць тут донарскую кроў. Усе ахвотнікі атрымліваюць вольны ад заняткаў дзень і квіток на добры сыянадак у сталюўцы.

Мой сырыйскі сябра Фадзі мае рэдкую чацьвертую групу. Празь дзень па здачы крыві ён атрымаў разам зь шсьмовай просьбай стаць рэгулярным донарам маленькую кніжачку, дзе быў расьпісаны, ва ўсіх дэталях, аналіз ягонай крыві. Група й рэзус-фактар займалі толькі два

Працяг са старонкі 37.

радкі, усяго іх там было ня менш за дваццаць: усе фэр-мэнты, сакрэты ці што там яшчэ. Можа, нават геном ягоны.

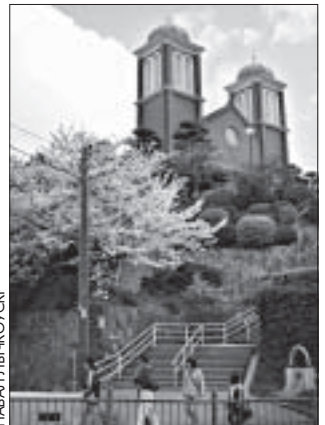
Нехта адзначыў, што, маўляў, вядома, японцы задарма сваю кроў даваць ня хочуць, а бедны сырыец і за бублікі пагодзіцца. (А дарэчы, каму з дзяцей Саветаў такая думка не прыйшла б у галаву? Пытаюся, бо так падумаў быў і я сам.) Потым я неяк узгадаў той выпадак і запытаўся: а чаму б і ня так? Што благога, калі за даброты трэба плаціць і калі канкрэтным высілкам адпавядае адпаведная ўзнагарода? Чаго ў гэтым дрэннага, пагатоў што ўсе атрымліваюць выгаду? Бо Фадзі, які, акрамя даведкі і «бублікаў», здаецца, нічога не займеў, на-самрэч адчуў маральнае задавальненьне ад той веда, што ягонья пяцьдзясят ці сто мілілітраў крыві могуць выратаваць жыцьцё чалавека, зь якім ён ніколі й не паздароўкаецца. Бо лекары атрымалі амаль за так (і што? Ну не для сябе ж узялі!) рэдкую кроў. Бо пацыенту вярнулі здароўе, якое ніякімі грашыма ня вымерыць, да таго ж, заплаціўшы тыя нат вялікія грошы, чалавек будзе, між іншым, упэнены, што не падхапіў якісь гепатыт, сыфіліс, СНІД ці яшчэ якую заразу. Бо студэнты-мэдыкі атрымалі прафэсійны досьвед. І нават увесь унівэрсытэт Нагасакі апасродкавана скарыстаў з сытуацыі, бо ўмацаваў добрую рэпутацыю свайго мэдычнага дэпартаменту.

Хцівасьць — гэта ня толькі грэх, але і хвароба. Разам з зайздрайсьцю яна галоўная хвароба постсавецкага грамадства.

Як лекавацца? Ня ведаю. Толькі ведаю (ці, можа, мару?), калі хвароба адступіць. «За ўсё трэба плаціць». Мы пазбавімся ўсіх хваробаў, калі да нас прыйдзе разуменьне таго, што плаціць ня толькі за благое, але і за добрае. А за добрае плаціць яшчэ і прыемна. А дабро —

ПАВАЛ ПЫЧКОЎСКИ

ПАВАЛ ПЫЧКОЎСКИ

Нагасакі — самы хрысьціянскі горад Японіі (на фота справа — катэдра Уракамі, зьлева — мэмарыял хрысьціянскіх пакутнікаў).

ПАВАЛ ПЫЧКОЎСКИ

Мэмарыял на месцы эпіцэнтру атамнага выбуху.

яно вяртаецца.

Невыносна было царцець, так горла перасохла. На паверхні вады плавала нешта алейнае, але так хацелася піць, што я піла тулю ваду проста разам з той алейнай плеўкай...

Зь дзёньніка дзяўчыны, што перажыла дзень 9 жніўня 1945 году

Вада — сымбаль жыцьця. Яе шмат у Нагасакі.

Дзіўна, але японцы, узгадваючы падзеі 1945 году, не выказваюць нянавісьці да амэрыканцаў — толькі хітаюць галовамі і ціха нешта шэпчуць. Маўляў, самі вінаватыя.

Але яны памятаюць.

Большасьць японцаў ня ве-

рыць у Бога. У іх не было Збаўцы, які адпусьціў бы іхныя грахі. Магчыма, 9 жніўня 1945 году яны атрымалі сваё збавеньне?

Цікава, што пакутнікамі сталі жыхары самага хрысьціянскага гораду Японіі...

Вандроўкі пешшу і на роварах па гарыстых ваколіцах Нагасакі мяне навучылі: зусім ня цяжка выправіцца ў доўгае падарожжа невядома куды. Цяжка паехаць туды ў другі раз, калі кожная частка твайго цела дакладна памятае маршрут.

антыпэда
Зацемякі!

Сад — гэта жывы арганізм: мікраклімат, жывёлы, птушкі.

Перад Спасам няўсьцёрп хочацца сьвежага яблычка. А на рынку — то польскія, то малдаўскія. А дзе ж нашы ранэты? Дзяржава абяцае: яшчэ крыху, і ня толькі самі будзем есці свае яблыкі, але яшчэ і экспартаваць пачнём.

У Дзяржаўнай праграме «Пладаводства», разлічанай на 2004—2010 гг., запланавана «ўвесці ў прамысловае плоданашэнне маладыя сады на плошчы 3 тыс. гектараў і закласці новыя сады інтэнсіўнага тыпу адаптаванымі сартамі на плошчы 12,2 тыс. гектараў».

Але гэта — на паперы. У жыцці між прыняццем рашэння і сарваным яблыкам ляжыць доўгі шлях. Намесьнік дырэктара Беларускага інстытуту пладаводства Анатоль Крыварот кажа, што ў рамках гэтай праграмы трэба закласці 5 тыс. га садоў толькі ў Магілёўскай вобласці: «І гэта для нас адна з самых вялікіх праблемаў».

Адзін з новых садоў закладаюць у саўгасе «Забалацце» Аршанскага раёну — на 500 га. Не сказаць, каб сад быў зусім новы: раней тут ужо быў адзін. І таксама на 500 га. Дырэктар саўгасу Адам Мазай тлумачыць прычыну: «Ён быў ужо стары — 20 гадоў, таму і неэфэктыўны».

Аршанец Адам Сапешка, які займаецца фэрмэрствам з канца 1980-х, памятае закладку таго саду. Калі садзілі новы сад у 1990-х, там быў яшчэ сад, закладзены ў пачатку 1980-х. «Я выступаў супраць таго, каб гэты сад цалкам зносілі і садзілі новы, бо стары можна было яшчэ на штосьці скарыстаць. Потым яблыкі з гэтага саду ў Воршы

Яблык да Спаса сам ня вырасьце

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

практычна ніколі не прадаліся. Амаль цалкам яны ішлі на вінзавод у Забалацці». Хаця сам па сабе сад ад пачатку быў неблагі: саджанцы бралі ў Беларускай інстытуце пладаводства, вазілі чаранкі ў Маладзевію ды ў Данецк на прышчэпку.

А.Сапешка ня можа схаваць сваёй заклапочанасці: «Зноў робіцца сад, які ніяк ня будзе адрознівацца ад цяперашняга, што фактычна ня даў аддачы».

Зрэшты, і цяпер для закладкі добрага саду грошы трэба немалыя. «Каб закласці 1 га саду, трэба 25—30 тыс. даляраў! Я не гавару тут пра дакладнае ўнясенне арганічных угнаенняў на ўзроўні 500—600 т на 1 га, як гэта належыць. Няма добрага зямлі — значыць,

гэта ўжо ня сад! Сад — гэта жывы арганізм: мікраклімат, жывёлы, птушкі. Калі вакол саду няма абарончай паласы, дрэвы пачынаюць згінацца. Палякі ўжо адпрацавалі гэтую сыстэму. Супэрсадавод можа трымаць максымум 2—3 га. А ў нашых умовах максымум 1 га можна даць чалавеку, каб ён мог даглядаць яго круглы год — як сапраўдны гаспадар», — Сапешка загадзя разлічвае ўсе неабходныя выдаткі.

А.Мазай кажа, што для закладкі саду гаспадарка ўзяла ў дзяржавы пазыку. Але праект саду распрацоўвалі самі: «Свае спецыялісты ў нас. Толькі па ахове ад шкоднікаў зьвярнуліся ў Інстытут пладаводства».

На думку А.Сапешкі, «свае спецыялісты» добрага

саду ня створаць: «Трэба адпраўляць людзей вучыцца — у саўгас «Прагрэс» ці іншыя магутныя гарадзенскія гаспадаркі. А яшчэ лепш у Польшчу, Нідэрлянды. Яны думаюць: дрэваў натыркалі — і ўжо будзе сад...»

Яшчэ большую небяспеку Сапешка бачыць у іншым — калі сады закладаюцца безь якіх-небудзь праектаў увогуле: «Мяне запрашаў знаёмы старшыня калгасу, які цяпер перайшоў у комплекс «Александрыя», на радзіму прэзідэнта. Там будзе закладацца сад у 200 га, здаецца, зусім без праекту. Ім кінулі кучу грошай і сказалі: бярыце, хлопцы, і асвойвайце. Вось яны гэтыя грошы і трамбуюць абыкуды. Сад дык сад, сажалка дык сажалка...»

Зьміцер Дзядзенка

Не сядзіцца ў хаце маці

Сьлінг — гэта палатнянае прыстасаваньне, каб насіць немаўлят. Яно дае магчымасьць малому ўвесь час мець кантакт з мамай і спрашчае перасоўваньне актыўных матуль па горадзе. Матулі, якія выкарыстоўваюць сьлінг, каб насіць сваіх дзяцей, знаёмяцца на форумах тэматычных інтэрнэт-старонак ды бавяць час разам. У чацьвер яны сабраліся ля Траецкага, наведалі Літаратурны музэй, а потым гулялі па Нямізе.

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

Фармат 4x4, жнівень 17—20

«В значыць Вэндэта» (V for Vendetta, 2005, ЗША—Нямеччына).

Стваральнікі «Матрыцы», браты Вачоўскія, узяліся за адаптацыю графічнай навэлі, створанай Адамам Мурам у 80-я гады, што была прысьвечаная супрацьстаянню рамантычнага анархіста з фашыстоўскім урадам. Галоўны герой коміксу, В, — прыхільнік клясычнага анархізму і лічыць, што перад тым, як будаваць новы сьвет, трэба зруйнаваць стары. Падзеі адбываюцца ў Вялікай Брытаніі і ёсьць своеасаблівай рэакцыяй аўтара на эпоху кіраванья Маргарэт Тэтчэр.

Аўтары кінастужкі ўзялі графічную навэлю за аснову, пакінулі сюжэт твору, але зьмянілі кантэкст і галоўную ідэю, што і выклікала абурэньне стваральніка коміксу Адама Мура, які, аднак, традыцыйна адхрышчваецца ад экранізацыяў сваіх коміксаў, які было, напрыклад, зь «лігай экстраардынарных джэн-тльмэнаў».

У фільме ў высокатэхналягічнай атмасфэры ў духу твору Орўэла «1984» адбываецца супрацьстаянне індывіда і таталітарнага грамадства, але гэта ўжо супрацьстаянне іншых ідэалёгіяў — лібэралізму і нэакансэрватызму, і такім чынам, паводле стужкі, галоўная пагроза грамадству ідзе ўжо ад ультра-кансэрватыўнай паліцэйскай дзяржавы, а галоўныя тэмы для разважанняў — тэрарызм і дзяржаўны кантроль над грамадствам. Цікава, што галоўным героем кіруе помста, і гэта яднае яго з такімі рамантычнымі героямі, як, напрыклад, граф Монтэ-Крыста. Ва ўсялякім разе, стужка навявае шэраг алюзіяў, асацыяцыяў і заахочвае да філязофскіх спрэчак.

Але яе можна паглядзець і не паглыбляючыся ў высокія разважанняў — футурыстычны кантэкст, цікавыя здымкі, вядомыя акторы Наталі Портман («Леон»), «Блізкасць» і Г'юга Уівінг («Уладальнік пярэсцёнкаў», «Матрыца»), чаму б і не?

«Пацалунак наскрозь» (Kiss Kiss Bang Bang, 2005, ЗША).

Майстар эшэнаў Шэйні Блэк здымае парадыжны дэтэктыў з удзелам Робэрта Даўні («Чаплін») і Вэла Кілмэра («Схватка», «Мора Солтана»), чыіх герояў зводзіць разам нетрывіяльны цудоўна закручаны сюжэт і сцэнар, поўны досьціпаў і жартаў, а дыялёгі прапісаны так, што іх хочацца цытаваць.

«Каханьне і цыгарэты» (Romance & Cigarettes, 2005, ЗША).

Аповед пра простага пралетарыя, бацьку трох дачок, які здраджвае сваёй жонцы з сэксуальнай рыжавалосай жанчынай. Скажаце: банальна і нудна? А калі прадусэры стужкі браты Коэны, а галоўныя ролі выконваюць Джэймз Гандальфіні («Клан Сапра-на»), Сюзан Сарандон («Тэльма і Луіза», «Мачыха»), Кэйт Ёінслэт («Тытанік», «Розум і пачуцьці»), Стыву Бушэмі («Армагедон»)? А калі яны сьпяваюць і танчаць пад гіты сусветнай музыкі ад Прэслі да Тома Джонса? А калі яны атрымліваюць асалоду ад таго, што здымаюцца менавіта ў гэтым фільме? І незаўважна робяць пародыі на свае былыя ролі ці галівудзкія кінатрадыцыі?.. То гэта ўжо зусім іншая гісторыя. Не прапусьцеце!

«Труп нарачонай Тыма Бэртана» (Tim Burton's Corpse Bride, 2005, Вялікая Брытанія—ЗША), анімацыя.

Займальная анімацыя з сьвежым гумарам, у лепшых традыцыях Тыма Бэртана («Кашмар перад Калядамі»). Калі пашчасыць паглядзець у арыгінале, можна атрымаць асалоду ад галасоў Джоні Дэпа і Гэлены Бонэм-Картэр, якая, дарэчы, насамрэч ёсьць нарачонай рэжысэра мультыка Тыма Бэртана, чым, відавочна, і тлумачыцца назоў.

Анея Восьнева

ФОТАВЫСТАВА

«ЗА СВАБОДУ Й НЕЗАЛЕЖНАСЬЦЬ»

24
ЖНІЎНЯ

Вясна 2006
ў аб'ектыве
18.00. Чацвер
вул. Машэрава, 8

Удзел у адкрыцьці возьмуць Аляксандар Мілінкевіч, Вінчук Вячорка, а таксама музыкі Свабоды, аўтар найлепшага здымку на plenka.net будзе ўганараваны.

Ігар Крашэўскі, Вольга Рудніцкая й Хмара Захараўна сабралі найлепшыя фатаздымкі з Сакавіка, адтвараючы атмасфэру тых дзён.

«У вясновых надзеях мы ўдзельнічалі ўсе разам, але погляд у кожнага свой, унікальны. Сабраць нашыя «фотамеркаваньні» разам і паглядзець на падзеі, калі яны ўжо засталіся ў мінулым, — важна для таго, каб зразумець, што адбылося ў Беларусі й у нашых сэрцах. Вельмі рэдкімі сталі ў апошнія гады гэтыя прыклады шчырага задзіночання, таму яны асабліва дарагія й заслугоўваюць на вялікую ўвагу.»

У нашай выставе акцэнт не на ўчыненым уладамі гвалце, а на мірным і разумным задзіночанням свабодных людзей. Тых, хто нягледзячы ні на што паверыў у сябе й убачыў, што ён не адзін. Больш за тое, людзі не згубілі твар перад грубай сілай, ні на хвіліну не забылі, для чаго прыйшлі — дзеля міру й задзіночання. І гэта відавочна на гэтых здымках», — кажа кіраўнік праекту Ігар Крашэўскі.

КІНО НА DVD

MASTER RECORDS

«Апошні адпачынак» (Last Holiday).

Камэдыйная драма, ЗША, 2006, рэж. Ёўн Ванг.

У ролях: Кўін Лаціфа, Жэрар Дэпард'ё, ЛЛ Кул Джэй.

Сьціпная гандлярка з Новага Арлеану даведваецца, што жыць ёй застаецца зусім ня шмат. Яна прыяжджае ў Эўропу — і «ставіць на вушы» ўвесь пэрсонал гатэлю, дзе зьбірацца пражыць цэлае жыцьцё.

Менск, Кісялёва 12, 643-21-08

Андрэі Расінскі

Спадчына прафэсара Лаўмяньскага

Выданні й перавыданні кніг па гісторыі Вялікага Княства Літоўскага аглядае **Алег Дзярновіч**.

Зусім нечакана Познань, ста-ліца Велікапольшчы — заход-ліца рэгіёну краіны — пасля ІІ сусьветнай вайны стала адным з галоўных цэнтраў па дасле-даваньні гісторыі Вялікага Княства Літоўскага. Адбылося гэтак дзякуючы адной асобе — прафэсару Віленскага ўнівэр-сытэту Генрыку Лаўмяньска-му. Ягоная біяграфія — сьвед-чаньне таго, як усё ж важная непарыўнасьць традыцыі для існаваньня навуковых школаў і інтэлектуальных асяродкаў.

Сам Лаўмяньскі ў гады свай-го студэнцтва ва ўнівэрсытэце Сьв. Уладзімера ў Кіеве быў вучнем слыннага беларускага гісторыка Мітрафана Доўнар-Запольскага, а ў 1919 г. падаў-ся ў навава адчынены Віленскі ўнівэрсытэт. Ужо тут, у Вільні, ён стаў знымым гісторыкам, працы якога, напісанья ў 1920—1930-я, па-ранейшаму застаюцца актуальныя. Гісто-рыкам была і ягоная жонка — Марыя Лаўмяньская. Якраз супольна яны падрыхтавалі да выданья ў 1939 г. фундамэн-тальны том «Актаў віленскіх цэхаў», што раскрываў багаць-це гарадзкой цывілізацыі Вялі-кага Княства. Пачатак Другой сусьветнай так і пакінуў кнігу ў рукапісе. А ўжо ў паваяннай, ужо савецкай Вільні пэрспэк-тываў гісторыкі ня мелі.

У красавіку 1945 г. кіраўніц-тва Познанскага ўнівэрсытэту прапанавала Г.Лаўмяньскаму ўзначаліць катэдру Ўсходняй Эўропы, і ў сярэдзіне траўня гісторыкі назаўжды пакінулі свой Горад. Затое ў Познані быў заснаваны новы асяродак вывучэньня ВКЛ. З сабою Лаў-

мяньскі перавёз унікальную бібліятэку, якой карысталіся некалькі пакаленьняў вучняў. Празь нейкі час тут пачаў вы-ходзіць і навуковы альманах «*Lituanio-Slavica Posnanensia*», прысьвечаны гісторыі ВКЛ. У гэтым сэнсе Познань стала Вільняю.

Прафэсар Лаўмяньскі трагі-чна загінуў 4 верасьня 1984 г. — маючы зусім слабы зрок, трапіў пад трамвай. Гэта про-ста нейкі булгакаўскі сюжэт — чаму Майстры гісторыі ВКЛ, у Познані ці Менску, павінны гінуць пад коламі муніцыпаль-нага транспарту?

Цяпер ужо вучні і наступнікі прафэсара падрыхтавалі да пе-равыданья доктарскія дысэр-тацыі гісторыкаў Лаўмяньскіх, абароненыя ў Віленскім уні-вэрсытэце. У працы «*Ўваход-ды літоўскіх гарадоў*» Генрык Лаўмяньскі прааналізаваў та-кую сацыяльную зьяву, як існа-ваньне тэрыторыяў і натураль-ных рэсурсаў агульнага карыс-танья месцічаў (лясы, сажалкі, выганы і г.д.), што атрымалі ў старабеларускіх дакумэнтах назву «ўваходы» — *месцы, у якія можна было вольна ўва-ходзіць, якімі можна было карыстацца, ня просячы дазволу*. Мэтад гэтага дасьледавань-ня, якое паўстала на пачатку 1920-х, вельмі блізка да фран-цускай школы Аналаў, а пасля абароны дысэртацыі аўтар сам скіраваўся ў Парыж. Застаецца толькі дадаць, што прафэсар уласнаручна паправіў назву працы з «*Ўваходаў літоўскіх гарадоў*» на «*Ўходы гарадоў у Вялікім Княстве Літоўскім*». У дасьледаваньні шырока па-

Dwa doktoraty z Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Henryk Lowmianski. Wchody miast litewskich. Maria Lowmianska. Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku. — Poznan: Wydawnictwo Poznanskie, 2005. — 331 s.

[Дзьве доктарскія дысэртацыі з Унівэрсытэту Сьцяпана Батуры ў Вільні. Генрык Лаўмяньскі. 'Уходы' літоўскіх гарадоў. Марыя Лаўмяньская. Вільня перад маскоўскім наездам 1655 году.]

дадзеньня матэрыялы пра По-лацк, Менск, Мазыр, Кіеў, Луцк... Але таму, што публіка-цыя выйшла ў сьвет менавіта пад першым варыянтам назвы, сучасныя выдаўцы вырашылі яе захаваць, каб не ствараць блытаніны.

Марыя Лаўмяньская пасля вымушанага ад'езду зь Вільні ўжо не вярнулася да дасьлед-чыцкай дзейнасьці, працуючы выкладчыцай гісторыі і поль-скай мовы ў ліцэі. Упершыню праца «*Вільня перад маскоў-скім наездам 1655 г.*» была апублікавана ў 1929 г., і ў ёй аўтарка паказала гісторыю Вільні ў пэрыяд найвышэйша-га росквіту сталіцы ВКЛ, тра-гічна перарванага захопам го-раду расейскімі войскамі.

У дасьледаваньні М.Лаў-мяньскай можна знайсьці ці-кавую статыстыку. Так у 1643 г. купцы Вільні плацілі пада-так з гандлю ў памеры 2400 злотых, Полацк — 1000, Коў-на — 800, Менску і Пінску — па 450, Гародні і Наваградку — па 200. Але найбольшыя падаткі і, значыць, найбольшыя даходы мелі кушцы Магі-лёва, якія сплочвалі ў дзяр-жаўны скарб 2500 злотых — вядома, дзякуючы гандлю з Расеяй.

Збыслаў Вайтквяк нале-жыць якраз да Познанскай літуаністычнай школы, і ў прадмове да кніжкі ён адзна-чае, што свой дактарат у 1976 г. змог падрыхтаваць дзякую-чы карыстаньню багатай бібліятэкай Генрыха Лаўмянь-скага. Праца «*Lithuania Trans-wilniensis saec. XIV—XVII*» ёсьць папраўленым і дапоўне-ным перавыданьнем кнігі з 1980 г. «Літва Завялейская», а гэта тэрмін канцылярыі ВКЛ, ахоплівала паўночны ўсход

цяперашняй Літвы, а таксама Браслаўшчыну разам з Друяй. Для храністаў XVI ст. гэта быў крыху таямнічы край, які выступаў у іх творах часам у фіктыўным кантэксце. Між іншым, аўтар сучаснага даследавання робіць заўвагу беларускай гістарыяграфіі і асобна Алесю Краўцэвічу, што ягоная папярэдняя кніга была выкарыстана для «абгрунтавання беларускай дзяржавы XIII ст.», у той час як ён картаграфаваў «Літву Завялейскую» для XV—XVI ст. Але гэта ўжо гісторыяграфічная дыскусія.

Аснову новага тому альманаху «*Litvano-Slavica Posnanensia*» складае перавыданне тэксту працы зноў жа віленскага аўтара Валерыяна Харкевіча «*Сутоньне уніі ў Літве і Беларусі*», прысьвечанай ліквідацыі уніі ў пачатку XIX ст., і якая ўпершыню выйшла ў сьвет у 1928 г. у Слоніме «кошпам групы зямляў». Сам жа Харкевіч вельмі любіў быць на Слонімпшчыне, асабліва ў Жыровічах, і прысьвядзіў гісторыі слыннага манастыра асобную кніжку. Увогуле, гэта была крыху авантурная асоба, што здараецца сярод гісторыкаў ВКЛ, і адначасова ён належаў да кансэрватыўнага спектру палітычнага жыцця міжваеннай Вільні. Разам яшчэ з двума аўтарамі пад калектыўным псеўданімам Фэліцыя Раманоўская В. Харкевіч публікаваў у прэсе фрагменты «*Віленскага крымінальнага рамана*», які быў вострасатырычнай рэакцыяй на актуальныя падзеі ў краі. Надрукаваны асобнай кніжкай у 1933 г., потым гэты твор будзе перавыдадзены ў 1995 г. у Лендане. Рука публіцыста адчувальна таксама ў гістарычных працах Валерыяна Харкевіча.

Як бачым, у 2005 г. Познань парадавала аматараў ВКЛ цольным шэрагам перавыданняў. Што стаіць за гэтай практыкай узнаўлення старых клясычных тэкстаў — крызіс гісторыяграфічнай школы ці патрэба ў асэнсаванні новых задачаў?

Познань

Wojtkowiak, Zbyslaw. Lithuania Transwilniensis saec. XIV–XVI. Podzialy Litwy Północnej w późnym średniowieczu. — Poznan: Wydawnictwo Poznanskie, 2005. — 191 s., 7 map.

[**Вайткавяк, Збыслаў. Літва Завялейская XIV—XVI ст. Падзелы Паўночнай Літвы ў Позьнім Сярэднявеччы.**]

Litvano-Slavica Posnanensia. Studia Historica. XI. — Poznan: Wydawnictwo Poznanskie, 2005. — 300 s.

[**Літуана-Славіка Познаньская. Гістарычныя студыі. XI.**]

Шлях ад «Бацькаўшчыны» да «Беларуса»

Наталья Гардзіенка пра кнігу Лявона Юрэвіча: архівісту ўдалося рэканструяваць «кухню часу».

Для навукоўца, які цікавіцца паваеннай эміграцыяй, «Бацькаўшчына» і «Беларус» — галоўныя крыніцы інфармацыі. На іх бачынах можна знайсці хроніку падзеяў беларускіх асяродкаў, перадрук афіцыйных дакумэнтаў, палеміку, прыватныя абвесткі, нэкралёгі. У моры беларускае эміграцыйнае пэрыядыкі (у бібліяграфіі Зоры й Вітаўта Кіпельяў згадваюцца больш за 400 назоваў) гэтыя газеты былі самымі працяглымі па часе ды самымі тыражнымі выданнямі. Восем толькі гісторыю іх стварэння мы ведаем слаба.

Кніга Лявона Юрэвіча — спроба зразумець тыя газеты й той час.

Сярод эміграцыйных пэрыядыкаў даваеннага й ваеннага часу пераважалі часопісы. Іх было выдаваць прасьцей, чым газеты. Для зьяўлення апошніх — выданьняў значна больш масавых і апэратыўных — неабходнае было трывалае фінансаваньне ды пастаянны штат. У паваеннай Нямецчыне намаганьнямі інтэлектуалаў удалося наладзіць выпуск такога выданьня — газеты «Бацькаўшчына». Першы нумар, карэктаваны Лявонам Савёнкам (бацькам Зоры Кіпель), накладам 2000 асобнікаў пабачыў сьвет 31 кастрычніка 1947 г. Ад гэтага часу да сьнежня 1966 г., калі выйшаў апошні, 637-мы, нумар, газета прайшла складаны шлях да найбольш чытанага на той час выданьня беларускіх «displaced persons» у свеце. Асобнікі «Бацькаўшчыны» дасылаліся, сярод іншага, у такія краіны, як Вэнэсуэла, Бразылія, Парагвай,

Юрэвіч Л. Летапісны звод сушвету Чалавека. Сьведамага: Гісторыя газэтаў «Бацькаўшчыны» й «Беларус» (1947–2000). — Менск: Беларускі кнігазбор, 2006. — 256 с. — (Бібліятэка Бацькаўшчыны: кн. 8).

Новая Зэляндыя, Турэччына.

Л.Юрэвіч рэканструяваў сытуацыю ў беларускім эміграцыйным друку, у якой паўстала «крывіцкая» (значыць, БНРаўскага кірунку) газета, і — што ўдалося найболей — нутраўную кухню выданьня. Дзякуючы архіўным пошукам аўтара, становіцца зразумелым папраўкі ў зьмесьце «Бацькаўшчыны», што суправаджалі спрэчкі ў ейнай рэдакцыі ды замену ў 1948 г. Антона Адамовіча на пасадзе рэдактара на Станіслава Станкевіча, які выдаваў газэту да 1962 г. Поглядам і матывам выдаўцоў (ня толькі «Бацькаўшчыны»), але й наступнага «Беларуса» у «Летапісным зводзе» надаецца багата ўвагі. Зь ліставаньня, што багата цытуецца ў

Працяг на старонцы 44.

Шлях ад «Бацькаўшчыны» да «Беларуса»

Працяг са старонкі 43

кнізе, бачныя й галоўныя праблемы «Бацькаўшчыны», што спрычыніліся да спынення выдання: нетрывалае фінансаваньне, брак аўтараў і матэрыялаў, што з часам — найперш з адшывам інтэлектуальных сілаў зь Нямеччыны — рабіліся непераадольнымі.

Зрэшты, спыненне выхаду газэты было цалкам заканамернае, бо «Бацькаўшчына» «зжыла сябе як газэта *эмігрантаў*. У сярэдзіне 1960-х большасьць уцекачоў зь Беларусі ня толькі атабарыліся ў чужых краінах, але й пусьцілі карані [...] — словам, былыя эмігранты пераўтварыліся ў амэрыканцаў (ангельцаў, канадыйцаў, аўстралійцаў, французаў) беларускага паходжання. А новы сацыяльны статус патрабаваў газэты новага тыпу — не *эміграцыйнай*, а выдання *этнічнага*», — піша аўтар.

Такім выданьнем стала газэта «Беларус», да выхаду якой часткова спрычыніліся талі самыя людзі, што стваралі «Бацькаўшчыну». Толькі

ўжо ў іншых умовах ды ў іншай краіне. Л.Юрэвіч імкнецца ўключыць пэрыядык у кантэкст гісторыі ня толькі беларускага эміграцыйнага друку, але й амэрыканскага этнічнага.

«Беларус», хоць і паўстаў у іншай краіне ў 1950 г., зь цягам часу стаў працягам «Бацькаўшчыны», ейным духоўным паслядоўнікам. Першыя гады выхад газэты каардынаваўся з прэзыдэнтам БНР Міколам Абрамчыкам. Рэдактары 1950—1963 гг. Леанід Галая, Наталля Арсеньнева, Вітаўт Тумаш, Франц Кушаль, Міхась Міцкевіч (брат Я.Коласа) намагаліся наладзіць пэрыядычны выхад.

С.Станкевіч, што быў спэцыяльна запрошаны на пасаду рэдактара ў 1963 г., здолеў усталяваць нармальную пэрыядычнасьць выхаду (раз на месяц), а газэта перарасла межы ЗША. Хоць афіцыйна «Беларус» на той момант быў органам Беларуска-Амэрыканскага Задзінчання, тут зьявілася старонка «Весткі з Канады», рэгулярна друкаваліся допісы пра падзеі ў бела-

рускіх асяродках Эўропы, Аўстраліі, Аргентыны. Выдатны рэдактар С.Станкевіч, нягледзячы на ўласную прыхільнасьць да Рады БНР, здолеў стварыць агульнаэміграцыйны беларускі пэрыядык, што пераадолеў раскол беларусаў на «крывічоў» і прыхільнікаў БЦР.

Кожны рэдактар па-свойму ўплываў на змест пэрыядыка. У часы С.Станкевіча (1963—1980) тут прысутнічалі літаратуразнаўчыя матэрыялы, друкаваліся літаратурныя творы (што было працягам аналягічнай практыкі «Бацькаўшчыны»), Янка Запруднік (1980—1995) увёў ангельскамоўныя старонкі, Зора Кіпель (1995—1998) друкавала адмысловыя агляды беларускі. Безумоўна, тут быў пэўны масіў ідэялічных, палітычных тэкстаў, як у любым нацыянальным выданьні: разглядаліся пытаньні нацыянальнай сьведамасьці, гісторыі, выкрываньня большавіцкай палітыкі ў БССР і абавязкова — пытаньні захаваньня беларускай мовы.

Адначасова «Беларус» — праз сваіх рэдактараў — быў

уклучаны ў амэрыканскае палітычнае жыцьцё. Так, Міхась Міцкевіч быў прыхільнікам дэмакратаў, Станіслаў Станкевіч і Вітаўт Кіпель — рэспубліканцаў. Дарэчы, ад 1970-х газэту вышываюць у Бельям Даме.

У адрозьненне ад іншых эміграцыйных выданняў, «Беларус» імкнуўся быць у канфэсійным сэнсе талерантнай газэтай. Хоць захаваць гэтыя пазыцыі было даволі складана, асабліва ў часы расколу БАІЦ, падзеі якога не маглі не знайсці адлюстраваньня на старонках пэрыядыка.

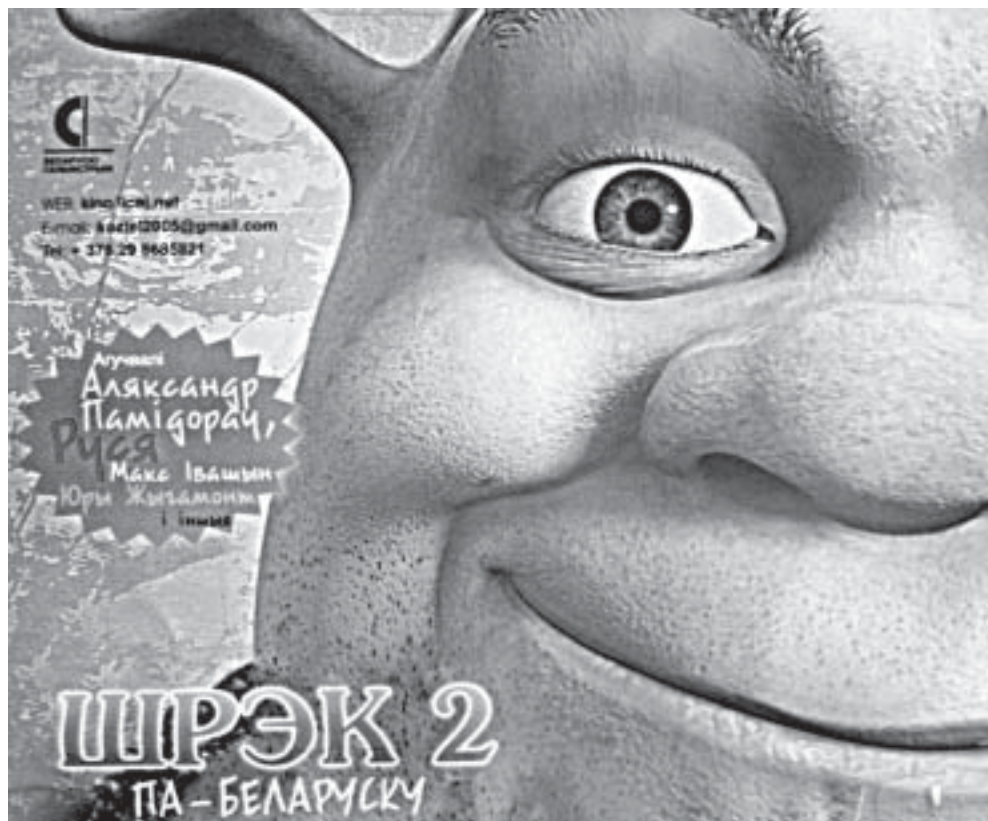
Але ці ня самае каштоўнае на старонках «Беларуса» — гэта сьведчаньні своеасаблівай штодзённасьці жыцьця беларускай павяеннай эміграцыі: паведамленьні з розных асяродкаў, сямейная хроніка, падзякі й нэкралёгі.

Апісаная Л.Юрэвічам гісторыя выдання спыняецца на 2000 г., але пасля непрацягла перапынку газэта была адноўленая й сёньня выдаецца высылкамі такіх жа энтузіястаў, якія нарадзілі яе ў 1950 г.

«Летапісны звод сусьвету Чалавека Сьведамага» цікавы тым, што пабудаваны на невядомых раней архіўных матэрыялах, якія выдатна раскрываюць найперш асаблівасьці працы рэдакцыяў. Тут шмат карыснага матэрыялу да біяграфіяў А.Адамовіча, С.Станкевіча, Л.Галая, Ф.Кушала, Міколы Гарошкі, Кастуся Акулы. Зьмешчаная ў кнізе бібліяграфія ўтрымлівае пералік матэрыялаў, прысьвечаных гісторыі беларускага эміграцыйнага друку. Прыведзены ў дадатку слоўнік псеўданімаў яшчэ далёка ня поўны. Заяўленае ў назове дасьледаваньне сусьвету Чалавека Сьведамага будзе працягвацца. Яно важнае. Калі мы хочам, каб нашы СМІ ачысьціліся ад таталітарных традыцый, нам няма іншага выйсця, як пракладаць масткі да выданняў, што належалі да іншае традыцыі, — «Бацькаўшчына» й «Беларус» былі сярод іх.

Рэдакцыя газэты «Бацькаўшчына». Зьлева направа: Пётра Сыч, Станіслаў Станкевіч, Янка Запруднік, Зінаіда Станкевіч, Уладзімер Цьвірка, Алесь Марговіч.

ВАРТА ПАГЛЯДЗЕЦЬ

Субота, 19 жніўня
«Лад», 10.20

«Двое на востраве сьлёзаў». Беларусь, 1987, рэж. Віктар Дашук. Псыхалогічная драма. Ігравая стужка клясыка-дакумэнталіста Віктара Дашука.

БТ, 14.30

«Маем рэчы». Беларусь, 2006, аўтар і вядоўца Алякс Матафонаў. «Пас кунтушова» — тэма гэтае перадачы.

БТ, 21.35

«Мэтро». Паўдзённая Карэя, 2003, рэж. Бак Ёун-Хак. Баявік. Тэарысты захапілі цягнік у мэтро. Сярод пасажыраў — мэр Сэулу. Улады бяссьільныя. І толькі паліцэйскі Джэй кідае выклік ворагам. Непаліткарэктны карэйскі баявік, крывава і дынамічны.

СТВ, 00.05

«Чэrvеньскі зьмей». Японія, 2002, чорна-белы, рэж. Шынья Цукамота. Містыка-эратычная драма. Рынка задаволеная жыцьцём, хаця даўно ня сьпіць з мужам, звар'яцелым на чысьціні. Адноўчы герайна атрымлівае ліст з уласнымі непрыстойнымі фатаграфіямі... Фільм прэзэнтаваны ў рубрыцы арт-гаўз.

Нядзеля, 20 жніўня
БТ, 22.20

«Арланда». Вялікабрытанія—Францыя—Нідэрлянды—Італія—Расея, 1992, рэж. Сэлі Потэр. Касьцюмная драма-прыпавесьць паводле рамана Вірджыніі Вулф. Прыгожаму юнаку Арланда каралева Элізабэта загадае не старэць. Арланда жыве стагодзьдзямі... толькі зьмяняе пол. Пекнае касьцюмнае відовішча, адзін з маніфэстаў жаночага кіно.

СТВ, 22.55

«Тытус». ЗША—Італія, 1999, рэж. Джулі Тэймар. Трагедыя паводле п'есы Уільяма Шэкспіра. Ваявода Тытус Андронік прыносіць у ахвяру сына гоцкай каралевы Таморы. Але за злачынствам ідзе помста. Мадэрнізаваны Шэкспір: рымляне ў армейскіх ботах, з газэтамі й аўто. Намінацыя на «Оскара» за лепшы дызайн касьцюмаў. У ролі Тытуса — Энтані Гопкінс.

Андрэй Расінскі

АФІША

Пацеркі
 У Палацы мастацтва (Казлова, 3) з 22 жніўня (адкрыцьцё а 17-й гадзіне) да 3 верасьня працуе выстава мастацкіх вырабаў і ўпрыгожваньняў з пацерак «Стыльныя пацеркі». На выставе будзе паказана каля 60 твораў з пацерак, выкананых у розных тэхніках: вышываньне, пляценьне, нізаньне.

ЮЛІЯ ДАРАШКІВІЧ

Канцэрт Воюша ў Менску

22 жніўня ў ДOME літаратара.

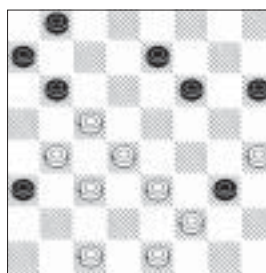
Тэл. для дадатковай інфармацыі: 668-58-21.

НАШЫ ШАШКІ

Разгатая карона

Падвеззеныя ўжо вынікі чэмпіянатаў краіны сярод шашыстаў-завочнікаў. Амаль год за карону нацыянальнага памеру змагаліся два тузіны майстроў і кандыдатаў. Дакладней, за дзьве кароны: як патлумачыў нам Міхаіл Гельман, сакратар камісіі па завочных спаборніцтвах пры Беларускай фэдэрацыі шашак, з 2000 году побач са звычайнымі ладзятца турніры зь лёсаваньнем пачатковых пазыцыяў. Асобныя зухі прымудраюцца браць удзел у абедзьвюх найвышэйшых лігах, і не бяз посьпеху. Першым паводле клясычнай

вэрсіі выявіўся майстар з Жодзіна Аляксандар Ляхоўскі. Ён жа стаў віцэ-чэмпіёнам па «сучасных» шашках, трохі саступіўшы краязнаўцу Анатолю Рогачу, кіраўніку Вялейскіх электрасетак. Абодвум чэмпіёнам пад 60 гадоў. Некалі гульцы на 100-клеткавай і 80-клеткавай дошках таксама абменьваліся паштоўкамі, але цяпер завочнікамі па змоўчаньні ёсьць аматары рускіх шашак. Турнір па перапісцы сярод «стаклетачнікаў» — зьява малаімаверная: іх у Беларусі няшмат, дый многія жывуць у сталіцы. Лягчэй ужо скарыстаць з мабільнай сувязі для перадачы хад-оў.

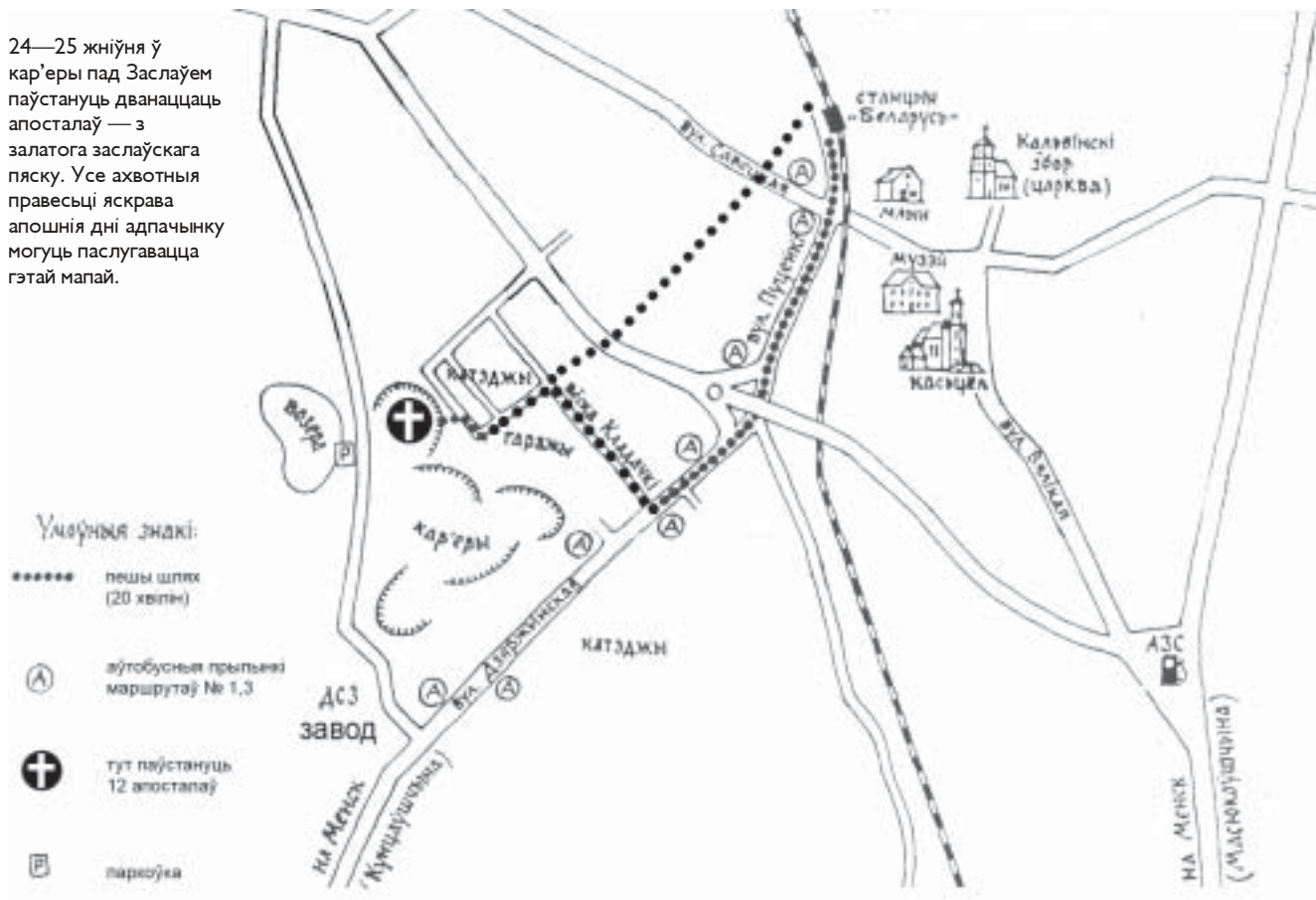
Ваш ход
 А.Ляхоўскі. Выйгранка.

Адказ: 1. ed2 ge1 2. cb2 ac1 3. ef4 cg5 4. ba5 ed6 5. ag7 hf8 6. hd8X.

ВР

Шлях да залатых апосталаў

24—25 жніўня ў кар’еры пад Заслаўем паўстануць дванаццаць апосталаў — з залатога заслаўскага пяску. Усе ахвотныя правесць яскрава апошнія дні адпачынку могуць паслугавацца гэтай мапай.

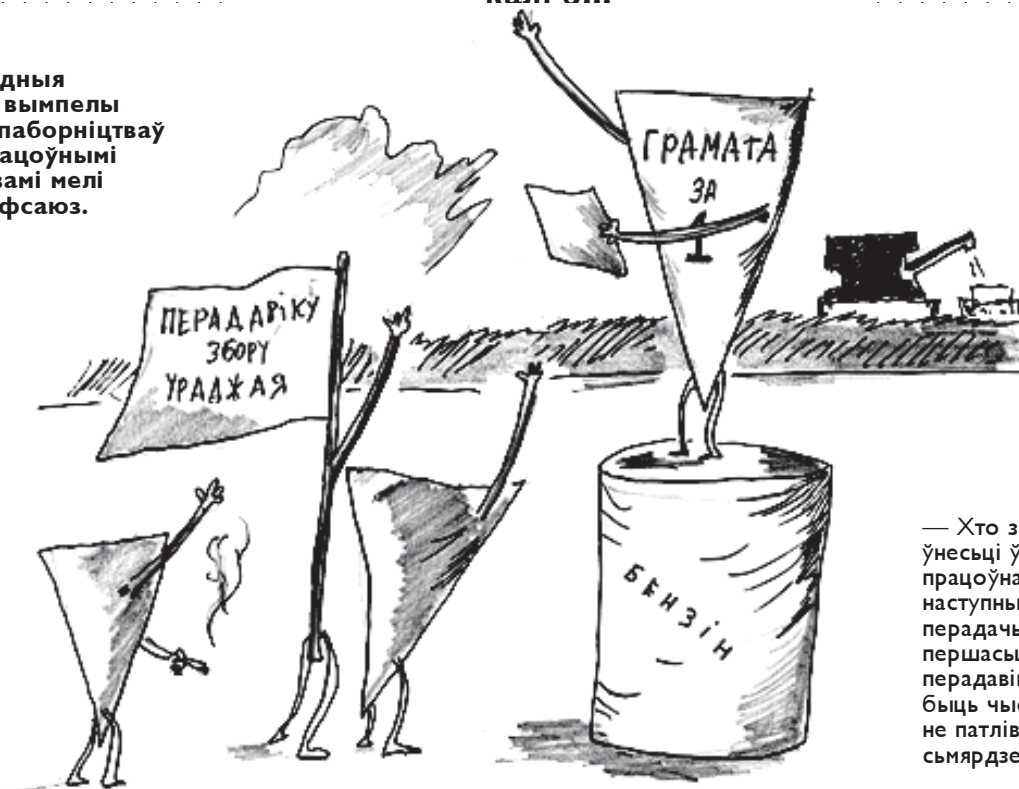

Сёлета на вакацыях «Наша Ніва» чыталі нават у Эгіпце.

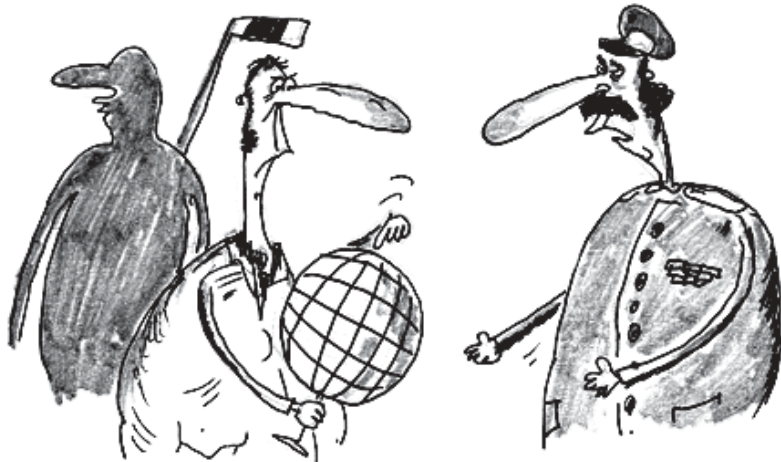
калі б...

...пераходныя
граматы, вымпелы
і сьцягі саборніцтваў
паміж працоўнымі
калектывамі мелі
свой прафсаюз.

— Хто за тое, каб
ўнесці ў праект
працоўнай дамовы
наступны пункт: падчас
перадачы знаку
першасьці рукі
перадавіка павінны
быць чыста вымытыя,
не патлівыя і не
сьмярдзець сальаркай?..

...пасля гучнага скандалу
з латыскім дыпляматам
Зімоўскі палюбіў здымаць
парнаролікі.

...існаваў Клуб вялікіх
палярнікаў.

— Скажэце, сэр Робэрт Скот,
што тут робіць той хакеіст?
Хіба ён таксама адкрыў нейкі
полюс?
— Ведаецце, Амундсэн, вы
адкрылі Паўночны і Паўднёвы
полюсы, а ён адкрыў цэлы
шматпалярны сьвет.

У НУМАРЫ

Каспяровіч
не паедзе
вучыцца
ў Польшчу

Былога палітвязьня
забракавалі.
Старонка 21.

Наш чалавек
у Зымбавэ

Ксёндз Юры Барок
зь Мёраў трапіў
у Булавае.
Старонка 26.

Край крыжоў
і крыжыкаў

Рэпартаж з Турава.
Старонка 34.

Зацемкі
антыпода

Японскія нататкі
Паўла Лычкоўскага.
Старонка 36.

Сьлінгоўшчыцы
ў Траецкім

Не сядзіцца ў хаце
маці.
Старонка 40.

ЦЫТАТА

Прагноз надвор'я
на 16 жніўня

Менск. Чакаецца:
Переменная воблачнасьць.
Кароткачасовы дождж.
Без ападкаў.

www.pogoda.by

ПАТРАБУЮЦА
КАМЕНШЧЫКІ
для працы ў Менскай вобласці
АПЛАТА ЗЪДЗЕЛЬНАЯ
АД 1000 000
РУБЛЁў У МЕСЯЦ
ВЫПЛАТА 2 РАЗЫ НА МЕСЯЦ
тэл. у Менску (017) 259-17-65

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Віталю з Наваполацку. Верш надаецца для сьпева. Дабівайцеся шчэ большае яснасьці.

Сяргею С. з Барысава. Вершы сьветлыя і па-свойму цудоўныя. Пісаць безумоўна варты. А ці на-навана Вам стаць пісьменьнікам, ці не, гэтага Вам у 17 гадоў ніхто ня скажа. Калі маеце намер стаць настаўнікам гісторыі, трэба найперш многа чытаць гістарычных працаў, і ня проста навукова-папулярных, але падступца і да навуковых: Улашчыка, Я.Станкевіча, Туронка, Сагановіча, Латышонка, «Беларускі гістарычны агляд» ды інш. А яшчэ мусова як найлепш вывучыць замежныя мовы, каб магчы працаваць ня толькі зь беларускім матэрыялам.

ПАДАРОЖЖА

Зьміцер Каспяровіч запрашае ў падарожжа ў Латвію: Рыга — Кукенойс і крыжакія замкі. Т.: 110-19-28, 8-017-292-54-58, 622-57-20 (для сас-замоваў), 509-12-16.

ВІТАНЬНІ

Улад! З Днём народзінаў. Здраоўя, творчых посьпехаў. Генадзь

КАНТАКТЫ

Мікола Ваўранюк, я страціў твой эмайл. Ці прыедзеш сёлета на Аршанскую бітву? Нанішы: mikhalsa@fastmail.fm. Віктар

Лявоне! Я разумею: канцэрт на фэр-мэрскай гаспадарцы быў рэпэтыцый перад Крапівенскім полем. 9 верасня чакаем у Воршы. Беларусь з-пад Воршы

ПРАЦА

Беларус шукае высокааплатную працу. Ёсьць транспарт. Т.: 319-65-74. Генадзь

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

СТО ГАДОЎ З ВАМІ

Як паступаць, каб дзеці, вырашы, шанавалі сваіх бацькоў і былі ім апорай на старасьць?

Трэба, пакуль дзіце малое, вучыць яго гаварыць роднай мовай, шанаваць гэту мову. Дзяцей вашых у школе не навучаць шанаваць родную мову, а разам з тым і вас самых. У школах дзіце вучаць у чужой мове. Вось, трэба, каб бацькі перасьцерагалі іх ад гэтага: такім чынам яны выкажуць перад дзямі, што ня ўся мудрасьць у школе, што прасты бацька можа навучыць шкаляра таго, чаго ў школе ня вучаць, што тое «простае» яму, бацьку, дорага.

ВЛ

«НН». 1911. №30

А ты падпішыся!

Каб рэгулярна атрымліваць
«Нашу Ніву»,

проста паведаміць ў Рэдакцыю свой адрас. Адначасова Рэдакцыя зьвяртаецца з просьбай ахвяраваць на выданьне. Дэталі — старонка 23.

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:

З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914),

Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч,

У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская

галоўны рэдактар Андрэй Дынько

фотарэдактар Арцём Лява

нам.галоўнага рэдактара Андрэй Скурко

мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі

выдавец і заснавальнік Мясцовы фонд выданьня газэты «Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:

220050, Менск, а/с 537

Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,

8-029-707-73-29.

E-mail: nn@nn.by

On-line: www.nn.by

© НАША НИВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 палос фарматам А2, 6 друк. арк. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Ф.Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасці за зьмест рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасьведчаньне аб рэгістрацыі прыярытэцкага выданьня №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: 220030, г. Менск, вул. Калектарная, 20а-112. Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.

Наклад 2371.

Газэта выдаецца 48 разоў на год.

Нумар падпісаны ў друк 23.00 16.08.2006.

Замова № 4543.

Рэдакцыйны адрас: Калектарная, 20а-112.